

Återrapportering

Åtgärder för biologisk mångfald 2015–2017

RAPPORT 6808 • MARS 2018

Återrapportering

Åtgärder för biologisk mångfald 2015–2017
NV-07282-17

NATURVÅRDSVERKET

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00, fax: 010-698 16 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6808-0

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2018

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2018

Omslagsfoto:

Övre vänster. Violett fingersvamp. Foto: Maria Taberman

Övre mitten. Skuleskogens NP. Foto: Maano Aunapuu

Övre höger. Tullgarns NR. Foto: Olle Höjer

Nedre vänster. Trysunda NR. Foto: Erik Hellberg Meschaks

Nedre höger: Björnlandets NP. Foto: Patrick Trägårdh

Förord

Denna rapport är en sammanställning av hur anslagen för biologisk mångfald använts under 2017. Den utgör Naturvårdsverkets rapport till regeringen om hur anslagen har använts och visar utvecklingen under den senaste treårsperioden. Rapporten bygger till betydande del på de redovisningar som länsstyrelserna lämnat till Naturvårdsverket.

2017 var ett år med fortsatt höga anslag till skydd och åtgärder för värdefull natur i relation till tidigare år. Detta märks också tydligt på resultaten. Både antalet beslutade naturreservat och skötseln av värdefull natur har ökat i stor omfattning under de senaste åren. Stora insatser har skett både i form av skötsel av naturtyper och arter samt åtgärder för ökad tillgänglighet för människor till naturreservat och nationalparker. Även om biologisk mångfald i odlingslandskapet normalt bevaras i den normala driften av jordbruksmarken fortsätter kostnaderna för ängar och betesmarker att öka i naturreservat och Natura 2000-områden. Kunskapen om sambanden mellan människors naturvistelse och välmående har blivit tydligare. Det är därför glädjande att anslagen för värdefull natur kan användas för att upprätthålla en allt bättre infrastruktur för tillgänglighet till rika naturupplevelser. Under 2017 har till exempel fortsatta satsningar skett på underhåll av ledsystemet i fjällen.

Länsstyrelserna genomför betydande insatser för skydd och skötsel av värdefull natur. Men även kommuner gör viktiga insatser – även om antalet kommunala naturreservat skulle kunna bli betydligt fler. Den lokala naturvårds-satsningen (LONA) är ett viktigt sätt att öka det lokala naturvårdsarbetet och engagerar många kommuner.

Anslagen för biologisk mångfald bidrar på flera sätt till genomförandet av flera nationella miljö kvalitetsmål. De leder också till ökad social och ekonomisk hållbarhet genom att bidra till sysselsättning, ofta på landsbygden, där företag ofta upphandlas för genomförande av insatser i de skyddade områdena. Den skyddade naturens viktiga bidrag till den ökande besöksnäringen är ett annat exempel liksom den satsning på att utveckla ”gröna jobb” som inleddes 2017.

Till alla er som ser till att anslagen för biologisk mångfald används på ett effektivt sätt med god miljönytta vill jag rikta ett varmt tack.

Stockholm 29 mars 2018

Claes Svedlindh
Chef Naturavdelningen

Innehåll

FÖRORD		3
SAMMANFATTNING		6
INLEDNING		7
1	ARBETET MED OMRÅDESSKYDD	9
1.1	Allmänt om områdesskyddet	9
1.2	Översiktlig fördelning av anslaget 1:15	10
1.3	Beslut om naturreservat under 2017	11
1.3.1	Bidrag till länsstyrelserna för reservatsbeslut	13
1.4	Ersättningar till markägare	14
1.5	Naturvårdsavtal	16
1.6	VIC Natur	17
2	ÖPPNA ÄRENDEN HOS LÄNSSTYRELSENA	18
3	SKYDD AV SKOGSMARK MED HÖGA NATURVÄRDEN	20
3.1	Sveaskog	20
3.2	Fortifikationsverket	20
3.3	Statens fastighetsverk	21
4	ARBETET MED MARKBYTEN	22
5	ÅTGÄRDER FÖR VÄRDEFULL NATUR	23
5.1	Övergripande fördelning av anslaget	23
5.2	Fastighetsförvaltning och investeringar	26
5.2.1	Inmätning av områdesskyddsgränser	27
5.3	Länsstyrelsernas arbete med skötsel av skyddade områden	27
5.3.1	Bidrag till länsstyrelserna för skötsel av skyddade områden	28
5.3.2	Bidrag till LIFE-projekt	29
5.3.3	Bidrag till Gröna jobb	32
5.3.4	Medelsanvändning för skötsel	32
5.3.5	Genomförda åtgärder 2017 med fokus på nyare skötselmodeller och åtgärder	35
5.3.6	Nationalparksförvaltning	39
5.3.7	SkötselDOS	41
5.3.8	Prövning och tillsyn inom naturvårdsområdet	42
5.4	LONA	44
5.5	Grön infrastruktur	46
5.6	Kommunikationssatsning om ekosystemtjänster	47
5.7	Biosfärområden	48
5.8	Förvaltning av arter med mera	49
5.8.1	Arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter	49

5.8.2	Vilt- och rovdjursförvaltning	52
5.8.3	Rovdjursbidrag	52
5.8.4	Rovdjursinventering	53
5.8.5	Invasiva främmande arter	57
5.8.6	Myggbekämpning	60
5.9	Arbete för friluftsliv och besök i naturen	60
5.9.1	Friluftsliv och tillgänglighet	60
5.9.2	Samordning av regionalt friluftslivsarbete	62
5.9.3	Arbete för besök i nationalparker	65
5.9.4	Naturumverksamhet	68
5.9.5	212 skolor deltog i Gilla naturen	70
5.9.6	Centrum för naturvägledning	70
5.9.7	Information om allemansrätten	71
5.9.8	Statliga leder i fjällen	72
5.9.9	Lavinprognoser och övrig fjällsäkerhet	73
5.9.10	Framtagande och genomförande av terrängkörningsplaner	73
5.10	Insatser som gynnar kulturarvet	74
5.10.1	Ångar och betesmarker – tillika ett biologiskt kulturarv	75
5.10.2	Skötsel av kulturpräglad natur	75
5.10.3	Naturvägledning inbegriper också information om kulturlandskapet	76
5.10.4	Byggnader i Naturvårdsverkets ägo	76
5.10.5	Arbetet med världsarv	76
5.11	Kunskapsstöd och uppföljning	77
5.11.1	Biogeografisk uppföljning av naturtyper och arter ger stöd till rapportering enligt art- och habitatdirektivet	77
5.11.2	Nationella Marktäckedata med många användningsområden	78
5.11.3	Databaser och andra kunskapsstöd för åtgärder för värdefull natur, artbevarande och rapporteringar	78
6	SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER	81
6.1	Bakgrund	81
6.2	Sakanslagen	81
6.3	Syfte	81
6.4	Metod	82
6.5	Beräkningsresultat – hur har medlen använts år 2017?	82
6.5.1	Branschfördelning	83
6.5.2	Regional fördelning	84
6.6	Sysselsättningseffekter	85
6.7	Jämförelse över tre år	86
6.8	Referenser	87
7	NYA OCH UTVIDGADE NATIONALPARKER	88
8	TABELL- OCH FIGURFÖRTECKNING	89
BILAGA 1. NYA NATURRESERVAT 2017		91

Sammanfattning

Under 2017 förbrukades såväl 1:15- som 1:3-anslaget i det närmaste helt och hållet (>99 % respektive ca 97 %).

Ungefär 16 000 hektar produktiv skogsmark skyddades genom markersättningsverksamheten med hjälp av medlen från 1:15-anslaget, samtidigt som ca 1 000 hektar produktiv skogsmark säkrades inom ramen för genomförandet av ESAB-paketet.¹

Under året fattades 217 beslut om bildande av naturreservat som omfattade 81 507 hektar mark. Alla nya naturreservat finns förtecknade i bilaga 1. Avtal om 16 naturvårdsavtal tecknades.

Antalet öppna ärenden på länsstyrelserna, om bildande av naturreservat, uppgick till 920 stycken vid årets slut, vilket är en minskning jämfört med 2016.

Av de medel som har fördelats till förvaltning av skyddade områden har nästan hälften (177 mnkr) använts till skötsel av naturtyper. Mest pengar satsas på skötsel av betesmarker (90 mnkr) följt av skötsel av ängar (24 mnkr). En fjärdedel av medlen har använts till olika satsningar på friluftsliv och information.

I det statliga ledsystemet i fjällen har under året 24 broar bytts ut mot nya och 25 stycken har renoverats. Totalt har 486 km led fått en förbättrad markering och över 13 km spång har anlagts. Skyltningen kommer att förbättras genom de 2 146 nya skyltar som köpts in och har eller ska sättas upp.

Lavinprognoserna, som sedan januari 2016 har publicerats dagligen för tre välbesökta fjällområden, utökades under 2017 med västra Härjedalsfjällen samt innevarande vinter med Kebnekaisefjällen.

Naturvårdsverket fördelade ca 65 miljoner kronor för investeringar i fastigheter, byggnader och anläggningar. Exempel på investeringsprojekt som påbörjades är nybyggnation av naturum Trollskogen, nya entréer i Åsnens nationalpark, ny besöksplats Grävlingsberget i Hälleskogsbrännans naturreservat, renovering av servering i Tyresta nationalpark samt nytt värme-system i Stenshuvuds nationalpark.

Under året fastställdes ett nytt åtgärdsprogram för hotade arter, och två reviderades.

Inom arbetet med invasiva främmande arter har olika kunskapsunderlag tagits fram; faktablad, screening av vissa arters potentiella invasivitet samt riskklassningar. Informationsinsatser har genomförts till olika målgrupper. Bekämpning har genomförts av mårddhund, samt lokalt av bland annat vresros, jätteloka, blomsterlupin, sjögull, signalkräfta och mink.

Totalt beräknas anslagen ge upphov till ca 1 292 helårsarbetskrafter, varav 449 för kvinnor.

¹ Enligt avtal

Inledning

I Naturvårdverkets regleringsbrev för budgetåret 2017 anges att myndigheten för medelsanvändning och genomförda åtgärder för biologisk mångfald senast den 31 mars 2018 ska redovisa följande till regeringskansliet (Miljö- och energidepartementet):

1. Hur medel inom anslag 1:15 Skydd av värdefull natur har använts och hur arbetet med områdesskydd har bedrivits.
2. Antalet hos länsstyrelserna öppna ärenden om bildande av naturreservat, antalet hos länsstyrelserna öppna ärenden där markersättningsfrågorna är helt lösta men som ännu inte beslutats och antalet årsarbetskrafter länsstyrelserna lägger på bildandet av naturreservat.
3. Arbetet med att skydda skogsmark med höga naturvärden som ägs av Sveaskog AB respektive förvaltas av Fortifikationsverket eller Statens fastighetsverk.
4. Arbetet med markbyten med ersättningsmark som överförs från Ersättningsmark i Sverige AB till Naturvårdsverket i syfte att skydda skogsmark med höga naturvärden.
5. Hur medel inom anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur har använts och hur arbetet har bedrivits.
6. Vilka sysselsättningseffekter för kvinnor och män som användningen av anslag 1:3 och 1:15 har gett upphov till.
7. Arbetet med genomförandeplanen för planerade nya och utvidgade nationalparker.

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsansättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslaget 1:15 Skydd av värdefull natur och är en förutsättning för att vi på sikt ska kunna nå de naturmiljöinriktade miljö kvalitetsmålen och leva upp till EU:s naturvårdsdirektiv och andra internationella åtaganden.

Förlust eller förstörelse av naturmiljöer är de största orsakerna till hoten mot biologisk mångfald. Återställning är mycket kostsamt i de fall det ens är möjligt. Genom att skydda den värdefulla naturen, det vill säga genom att förhindra förstörelse av kvarvarande värden, nås målen på ett kostnadseffektivt sätt.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena på ett bra sätt ska kunna tillgängliggöras. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur.

I den här återrapporteringen vill vi ge en samlad bild av hur anslagen används och vilken nytta och effekt de ger för arbetet med att nå miljö- och friluftsmålen.

Återrapporteringen för 1:3-anslaget bygger i stora delar på de redovisningar som länsstyrelserna lämnar till Naturvårdsverket. Redovisningen av 1:15-anslaget bygger huvudsakligen på Naturvårdsverkets egna siffror och underlag samt data från VIC Natur.

1 Arbetet med områdesskydd

I detta kapitel redovisas, enligt återrapporingenskravet Medelsanvändning och åtgärder för biologisk mångfald, punkt 1, hur arbetet med områdesskydd har bedrivits samt hur medel inom anslaget 1:15 Skydd av värdefull natur har använts under 2017.

1.1 Allmänt om områdesskyddet

Med områdesskydd avses i denna återrapporing i första hand statens arbete med att bilda nationalparker och naturreservat samt skydd genom upprättande av naturvårdsavtal. Områdesskydd sker även genom beslut om biotopskyddsområden. Detta görs dock i begränsad omfattning av Naturvårdsverket och länsstyrelserna.

Områdesskyddsarbetet består av flera olika arbetsuppgifter, där markersättningsverksamheten med berörda fastighetsägare är en del och länsstyrelsernas formella beslutsfattande enligt miljöbalken och områdesskyddförordningen är en annan del.

Beslutsfattandet enligt miljöbalken och markersättningsarbetet sker i olika steg. Normalt sett löses markersättningsfrågorna före det formella beslutsfattandet enligt miljöbalken. Detta arbetssätt har sin grund redan i förarbetena till naturvårdslagen på 1960-talet, där departementschefen betonar att detta bör vara det normala arbetssättet. Så är det fortfarande.

Ett blivande naturreservat berör i genomsnitt 5–6 olika fastigheter, som dessutom ofta ägs av mer än en ägare per fastighet. Att förhandla med var och en av dessa och att komma överens om beslutets utformning och om eventuell ersättning är en tidskrävande process. Ett normalt naturreservatsärende tar ca 2–3 år från den första kontakten med den enskilde markägaren till dess naturreservatsbeslutet är fattat och har vunnit laga kraft.

För arbetet med värdering av intrång vid områdesskydd, liksom för arbetet med att förhandla fram avtal med berörda fastighetsägare anlitar Naturvårdsverket och länsstyrelserna sedan början av 1990-talet fristående, oberoende konsulter. Det är två olika upphandlingar som Naturvårdsverket gör, en för värdering och en för förhandling.

Områdesskyddet har under perioden 2015–2017 fortsatt bedrivits med hög intensitet genom ett högt anslag. Dessutom har arbetet med bytesaffärer med ersättningsmark fortsatt under 2017 och gjort det möjligt att skydda värdefulla skogar inom allmänningar och i skogsbolagens och kyrkans ägo. Under 2017 gjordes de sista försäljningarna av ersättningsmark och ESAB-projektet är därmed klart. En särskild rapport om arbetet med ESAB-projektet kommer att färdigställas under 2018.

Områdesskyddet under 2015–2017 har fortsatt haft fokus på skydd av värdefull skogsmark för att uppfylla etappmålet som beslutades 2014 och som bland annat innebär ytterligare 150 000 hektar skyddad skog nedan gränsen för fjällnära skog under åren 2012–2020.² Fokus på skydd av skog liksom marina områden följer också av regleringsbrevet.

Under år 2017 säkrades närmare 16 000 hektar³ produktiv skogsmark genom markersättningsverksamheten med hjälp av medlen från anslaget, samtidigt som ca 1 000 hektar produktiv skogsmark säkrades inom ramen för genomförandet av ESAB-projektet.

Under 2017 gjorde vi flera enskilt stora affärer. 24 affärer, varav drygt en tredjedel var intrångsöverenskommelser, hade ett belopp om mer än 10 miljoner kronor. Totalt för dessa 24 affärer betalades ca 420 miljoner kronor.

1.2 Översiktlig fördelning av anslaget 1:15

Som framgår av tabellen har anslaget i det närmaste helt förbrukats under åren 2015–2017.

Ersättningar till markägare är den absolut största kostnadsposten. Naturtypskarteringarna KNAS⁴ och NNK⁵ är grunden för att Naturvårdsverket ska kunna redovisa Sveriges skyddade natur internationellt, till SCB och i andra sammanhang, till exempel i årsredovisningen och i samband med olika regeringsuppdrag.

Tabell 1. Budget och utfall för anslaget 1:15 perioden 2015–2017.

Kostnadsslag	2015	%	2016	%	2017	%
Budget	957		1 343,5		1 268	
Markersättningar	804,3	84,2 %	1 171,0	87,2 %	1 097,2	86,5 %
Kringkostnader	76,5	8,0 %	50,5	3,8 %	58,8	4,6 %
Fastighetsutredningar	3,7	0,4 %	3,7	0,3 %	3,2	0,3 %
Nationalparksprojekt*	4,6	0,5 %	7,5	0,6 %	10,3	0,8 %
Naturtypskarteringar, GIS, IT	42,1	4,4 %	44,9	3,3 %	40,5	3,2 %
Natura 2000-arbete**	5,1	0,5 %	21,0	1,6 %	21,7	1,7 %
Nya Komet	4,8	0,5 %	9,4	0,7 %	6,1	0,5 %
Storstadsprogrammet***	4,8	0,5 %	4,2	0,3 %	4,1	0,3 %
Slutföra reservatsbeslut****	0,0	0,0 %	22,1	1,6 %	23,8	1,9 %
Övrigt (räntor, GSD, utredningar)	9,6	1,0 %	8,7	0,7 %	2,3	0,2 %
Summa	955,4	100,0 %	1 343,0	100,0 %	1 267,8	100,0 %

* Se även kapitel 7.

** Bidrag till länsstyrelserna.

*** Bidrag till länsstyrelserna för arbete med tätortsnära natur i tre storstäder.

**** Bidrag till länsstyrelserna för att slutföra reservatsbeslut där markåtkomsten i stort sett är färdig.

² <http://www.miljomal.se/sv/etappmalen/Biologisk-mangfald/skydd-av-landomraden/>

³ Här anges arealen som säkrats med hjälp av årets anslag, medan tabell 4 visar totala arealen som beslutats, ca 19 000 hektar under 2017, som delvis bekostats av andra års anslag.

⁴ KNAS = Kontinuerlig naturtypskartering.

⁵ NNK = NaturaNaturtypsKarta.

De flesta kostnadsslagen ligger stabilt över åren. 2016 tillkom möjligheterna att ge bidrag till länen för att slutföra reservatsbeslut. Övriga bidrag till länen för till exempel arbete med Natura 2000 och Nya Komet⁶ ökade under 2016 med bibehållen nivå för 2017.

Bidraget för Natura 2000-arbete har i första hand gått till uppdatering av bevarandeplaner, så att de innehåller aktuella uppgifter om naturtyper och arter samt prioritering av nödvändiga bevarandeåtgärder. Under 2017 har länsstyrelserna uppdaterat sammanlagt 1 445 bevarandeplaner.

1.3 Beslut om naturreservat under 2017

Antalet beslut om bildande av naturreservat under 2015 och 2016 har justerats från föregående rapportering på grund av sen registrering eller rättelser. Under perioden 2015–2017 var antalet beslut om naturreservat 547 stycken, det vill säga en tioprocentig höjning jämfört med 2014–2016.

Tabell 2 och 3 visar antalet beslut om bildande per län och år. Variationen mellan länen och mellan åren är stor. Tabell 2 visar statliga beslut och tabell 3 de kommunala besluten. Tabell 3 innehåller endast de län som har något kommunalt beslut under perioden. De beslut om bildande som har tagits under 2017 finns förtecknade i bilaga 1.

Hur fördelning av naturmiljöer fördelar sig i de naturreservat som bildats under åren 2015–2017 framgår av tabell 4. Observera att arealerna för 2015 och 2016 justerats enligt ovan. Dessutom kan fördelningen mellan naturmiljöerna skilja sig, eftersom fjällskog nu redovisas separat. Den totala arealen för respektive år kan också skilja sig mellan tabell 2 respektive 3 och tabell 4 respektive 5, eftersom naturmiljöarealerna är summeringar av avrundningar till tiotals hektar. Som framgår av tabellen är huvuddelen av landarealen 2015–2016 olika typer av skogsmark, men under 2017 har även mycket marina miljöer och öppen mark i fjällen skyddats. Länsstyrelsen i Jämtlands län tog 2017 beslut om naturreservatet Skåarjna som bland annat skyddar drygt 24 500 hektar öppen mark i fjällen.

Arealen i tabellerna 2–5 har beräknats som en nettoareal, där arealer som har ett områdesskydd sedan tidigare tagits bort, till exempel i det fall ett nytt naturreservat bildats på ett område som skyddats som naturvårdsområde.

⁶ Nya Komet = samverkansprogram med markägare med kompletterande metoder för skydd av natur.

Tabell 2. Antal beslut om bildande av naturreservat per år (2015–2017), arealer i hektar, statliga beslut.

Län	2015		2016		2017	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	7	525	8	410	9	412
Uppsala län	2	152	8	1 344	7	376
Södermanlands län	2	528	3	198	5	682
Östergötlands län	4	496	9	454	12	519
Jönköpings län	3	68	5	534	6	270
Kronobergs län	1	216	3	94	0	0
Kalmar län	1	60	0	0	0	0
Gotlands län	0	0	3	6 195	6	473
Blekinge län	4	388	4	351	3	416
Skåne län	16	1 615	10	1 387	10	3 949
Hallands län	4	293	4	50	7	154
Västra Götalands län	5	1 054	18	1 293	9	2 024
Värmlands län	3	837	10	2 452	7	1 878
Örebro län	5	528	13	1 318	17	3 718
Västmanlands län	6	6 410	2	145	5	600
Dalarnas län	7	1 121	12	3 499	28	4 369
Gävleborgs län	7	2 106	10	2 251	9	1 802
Västernorrlands län	8	1 067	16	1 596	10	1 368
Jämtlands län	20	2 378	6	4 488	32	39 312
Västerbottens län	9	461	47	7 650	28	4 708
Norrbottnens län	3	681	22	4 228	7	16 858
Totalt	117	20 983	213	39 938	217	83 887

Tabell 3. Antal beslut om bildande av naturreservat per år (2015–2017), arealer i hektar, kommunala beslut.

Län	2015		2016		2017	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	2	126	4	624	2	66
Uppsala län	0	0	0	0	2	55
Södermanlands län	2	303	0	0	0	0
Östergötlands län	0	0	0	0	1	25
Kronobergs län	0	0	1	56	0	0
Skåne län	6	1 170	2	434	2	18
Västra Götalands län	0	0	2	111	0	0
Örebro län	1	21	0	0	0	0
Dalarnas län	0	0	1	17	1	27
Västernorrlands län	0	0	0	0	1	24
Totalt	11	1 620	10	1 241	9	215

Tabell 4. Fördelning av naturmiljöer i naturreservat bildade under 2015–2017, arealer i hektar, statliga beslut.

Naturmiljö	2015	2016	2017
Produktiv skog	14 120	20 320	19 180
Skogliga impediment	980	1 630	2 280
Fjällskog	40	1 240	3 300
Våtmark	2 120	6 420	8 690
Sjöar och vattendrag	1 250	2 200	4 050
Hav	1 690	7 270	20 620
Odlingsmark	320	350	420
Öppen mark i fjällen	0	150	24 660
Övrigt land	460	350	690
Oklassat	0	10	0
Summa	20 980	39 940	83 890*

* Den totala arealen för respektive år kan skilja sig mellan tabell 2 och tabell 4, eftersom naturmiljöarealerna är summeringar av avrundningar till tiotals hektar.

Tabell 5. Fördelning av naturmiljöer i naturreservat bildade under 2015–2017, arealer i hektar, kommunala beslut.

Naturmiljö	2015	2016	2017
Produktiv skog	430	740	100
Skogliga impediment	50	50	10
Fjällskog	0	0	0
Våtmark	0	0	0
Sjöar och vattendrag	0	150	20
Hav	1 040	30	20
Odlingsmark	20	190	0
Öppen mark i fjällen	0	0	0
Övrigt land	70	90	50
Oklassat	0	0	10
Summa	1 610	1 250	210*

* Den totala arealen för respektive år kan skilja sig mellan tabell 3 och tabell 5, eftersom naturmiljöarealerna är summeringar av avrundningar till tiotals hektar.

1.3.1 Bidrag till länsstyrelserna för reservatsbeslut

Naturvårdsverket fick i regleringsbrev för 2016 och 2017 möjlighet att ge bidrag till länsstyrelserna för en tillfällig insats för att slutföra ärenden och fatta beslut om naturreservat i syfte att minska länsstyrelsernas ärendebalanser för skydd av värdefulla naturområden, särskilt för de ärenden där markåtkomsten är helt löst.

Totalt avsattes 25 miljoner kronor för 2017 vilket var drygt 3 miljoner kronor mer än för 2016. Länet fick mellan 0,7 och 2,4 miljoner kronor var, baserat på hur många objekt det fanns i länet med i stort sett färdig markåtkomst. Bidraget har använts till att nyanställa eller ta in tillfällig hjälp med visstidsanställning eller konsult. Den anställde/konsulten kunde endera vara behjälplig i att ta fram underlag och skriva beslut eller att vara en ren administrativ hjälp så övriga kunde fokusera på besluten. Förutom att fatta flera beslut har några län även satsat på ett långsiktigare arbete genom att ta fram handlingsplan eller titta på möjliga effektiviseringar.

Den riktade insatsen innebar kraftigt förbättrade resultat 2016. Systemet med ettåriga bidrag till länsstyrelserna för arbete med bildande av naturreservat är en kortsiktig lösning. För att få kontinuitet i arbetet och för att bibehålla kompetens behöver länsstyrelserna långsiktig finansiering för arbetet med områdesskydd.

För 2017 har ökningen av antalet nya beslutade reservat stagnerat. Däremot har det skett en fortsatt ökning vad gäller utökade och förstärkta befintliga reservat enligt resultaten i tabell 6. Med förstärkta befintliga reservat avses till exempel tidigare reservatsbeslut som saknat föreskrifter om skogsavverkning som nu får avverkningsförbud.

Tabell 6. Antal beslut om statliga naturreservat*.

	2015	2016	2017
Bildade naturreservat	117	213	217
Utökade och/eller förstärkta naturreservat	34	53	66
– varav utökade naturreservat	25	45	52
Summa antal	154	271	283
Areal, bildade och utökningar av reservat, ha land	31 669	35 976	80 568
Areal bildade och utökningar av reservat, ha produktiv skog	21 172	22 515	29 205

* Siffrorna avser beslut som tagits under respektive år. De kan ha blivit gällande samma år, ett senare år eller ännu inte vunnit laga kraft.

1.4 Ersättningar till markägare

I nedanstående tabell redovisas hur ersättningarna till markägare fördelar sig på olika objektkategorier av skyddade områden. Tabellen omfattar samtliga markersättningsformer; köp, intrång, bidrag och naturvårdsavtal. I tabellen ingår inte kostnader för de arealer som skyddas inom ramen för ESAB-paketet.

Tabell 7. Ersättningar till markägare fördelat på olika objektkategorier av skyddade områden, miljoner kronor.

Objektkategori	2015	2016	2017
Skogar, utom ädellövskog, nedan fjällnära gränsen	580	691	622
Ädellövskogar	65	112	147
Fjällnära skogar och fjällområden	22	77	24
Myrar	98	182	181
Sjöar och vattendrag	52	34	54
Odlingslandskap	14	35	24
Geologiska objekt	6	4	10
Havsområden	27	78	44
Summa	864	1 213	1 107

Av tabellen framgår att ersättningar till markägare i allt väsentligt går till skogar nedan fjällnära gränsen, men andelen är något sjunkande under perioden. Markersättningar inom fjällnära skogar är betydligt högre 2016

än tidigare år, bland annat beroende på överenskommelsen av de så kallade ¾-objekten, se vidare kapitel 3.1 om Sveaskogs innehav av mark med höga naturvärden.

Statens verksamhet med att genomföra områdesskyddet sker genom 1) överenskommelser om intrångsersättning enligt miljöbalken, 2) förvärv av mark eller 3) genom upprättande av naturvårdsavtal.

Dessutom kan Naturvårdsverket lämna bidrag till kommuners skydd av värdefull natur genom bildande av naturreservat och biotopskyddsområde.

Verksamheten med naturvårdsavtal beskrivs särskilt under kapitel 1.5 och siffrorna redovisas därför inte i tabellerna nedan, liksom inte heller siffrorna från ESAB-projektet, se vidare kapitel 4.

Tabell 8. Markersättningslag, antal beslut/avtal och miljoner kronor.

	2015		2016		2017	
	Antal	mnkr	Antal	mnkr	Antal	mnkr
Köp	137	123,9	174	198,6	87	258,3
Intrång	422	667,2	451	926,6	432	827,5
Bidrag	3	5,6	12	36	10	19,4
Summa*	562	796,7	637	1 161,2	529	1 105,3

* Exklusive naturvårdsavtal.

Som framgår av tabellen är intrångsersättningarnas andel av den årliga medelsförbrukningen stor. År 2010 utgjorde intrångsersättningarnas andel ca 51 % och år 2017 ca 75 %. Den huvudsakliga förklaringen till detta är ändringen av expropriationslagen 2010, som innebär ett påslag med 25 % på intrångsersättningen i bland annat naturreservatsärenden. Enligt Naturvårdsverkets beräkningar uppgick 25 %-påslaget till 165 miljoner kronor år 2017. Under den senaste femårsperioden har 25 %-påslaget uppskattningsvis uppgått till totalt ca 680 miljoner kronor.

Tabell 9 visar antalet avtal eller beslut i markersättningsärenden samt hur stora arealer som säkrats genom olika markersättningslag.

Tabell 9. Markersättningslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, hektar.

	2015		2016		2017	
	ha land	ha prod skog	ha land	ha prod skog	ha land	ha prod skog
Köp	9 313	6 192	8 000	4 770	5 745	3 635
Intrång	14 315	9 760	63 836	41 617	18 585	11 919
Bidrag	207	76	1 294	1 076	514	274
Summa	23 835	16 028	73 130	47 463	24 843	15 828*

* Här anges arealen som säkrats med hjälp av årets anslag, medan tabell 4 visar totala arealen som beslutats.

I tabellen redovisas inte Naturvårdsverket förvärv av mark inom ESAB-projektet 2017. Totalarealen, liksom arealen säkrad produktiv skogsmark kan variera mellan åren beroende på vilka avtal som träffas.

Tabell 10. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr).

	2015	2016	2017
Värdering	15 368	20 569	19 166
Förhandling	17 455	17 871	17 597
Förrättning	40 193	8 606	18 391
Lagfart	33	31	42
Ombud	3 461	3 403	3 591
Summa	76 510	50 480	58 787

För att kunna genomföra skyddet av värdefull natur uppstår det kostnader för värdering, förhandling, lantmäteriförrättning och lagfart. Dessutom ersätter Naturvårdsverket privata fastighetsägares kostnader för ombud i naturreservatsförhandlingar efter prövning i varje enskilt fall. Kostnaderna för markägareombud regleras genom att Naturvårdsverket tillämpar ett förfarings-sätt med upprättande av en så kallad ”kostnadsram” i varje enskilt ärende.

Förrättningskostnaden för 2015 var högre på grund av det utökade förrättnings- och inmättningsarbetet som behövdes inom ESAB-projektet. Övrigt inmättningsarbete har skett som uppdrag och belastat 1:3-anslaget, men inmättningskostnaderna som hänfördes till ESAB-projektet togs på dåvarande 1:16-anslaget.

Samtliga kringkostnader ligger på samma nivå som 2016, förutom förrättningskostnaderna som mer än fördubblats mellan 2016 och 2017. Anledningen till det varierande utfallet kan bero på delvis ändrat arbetssätt vad gäller inmättningsarbetet, som har lett till att inmätningen numera belastar förrättningskostnaderna.

1.5 Naturvårdsavtal

Antalet träffade naturvårdsavtal, det vill säga frivilliga överenskommelser mellan staten och en markägare om skydd av natur, fortsätter att minska. En tänkbar anledning till det minskade intresset från markägare för att träffa naturvårdsavtal, är de förhållandevis låga ersättningsnivåerna för naturvårdsavtal. Ersättningar för naturvårdsavtal är i storleksordningen hälften jämfört med intrångsersättningar vid bildande av naturreservat.

Under 2017 har totalt 16 naturvårdsavtal slutits, varav 6 avtal för skogsobjekt. Den sammanlagda arealen för årets naturvårdsavtal utgör drygt 100 hektar, varav ca 80 hektar är produktiv skogsmark.

Naturvårdsavtal används även inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter för att åstadkomma skydd och skötsel i miljöer med hotade arter. Fyra av naturvårdsavtalen har under 2017 tecknats för att bevara och utveckla livsmiljöerna för ett flertal rödlistade arter.

Nedanstående siffror för 2015 inkluderar 23 avtal inom ESAB. Vi har inte tecknat några ytterligare naturvårdsavtal efter 2015 inom ESAB.

Tabell 11. Antal naturvårdsavtal 2015–2017 fördelat på huvudsakliga objekt kategorier.

	2015	2016	2017	Totalt
Skogar, utom ädellövskog, nedan fjällnära gränsen	34	9	6	49
Ädellövskogar	16	5	2	23
Odlingslandskap	4	5	3	12
Sjöar och vattendrag	4	–	1	5
Objekt där åtgärdsprogram för hotade arter är grund för avtalet	7	7	4	18
Myrar	1	2	–	3
Summa	66	29	16	110

1.6 VIC Natur

VIC Natur är samlingsnamnet för de IT-stöd med tillhörande rutiner som stödjer verksamheten inom skydd och skötsel. I VIC Naturs förvaltning ingår även publicering av data via externa öppna tjänster. Den första versionen av handläggarstödet började användas under 2005 och även om tekniken har utvecklats så är målsättningen densamma; nämligen att ha ett gemensamt handläggarstöd för att skapa en effektiv arbetsprocess, ett effektivt informationsutbyte, effektiva samråd och ha digitala aviseringar av beslut. Genom VIC Natur samverkar 25 myndigheter digitalt med gemensamma kvalitetssäkrade data som grund och mycket rutiner och stöd är helt i linje med de målsättningar som finns inom arbetet ”Digitalt först”.

Under 2017 infördes ett nytt stöd för att hantera processen kring Natura 2000 vilket också innebär att uppdateringar och nya beslut når ut till berörda utan fördröjning. Användningen av VIC Natur har tidigare varit begränsad till organisationer anslutna till LST Net men från och med 2017 kan andra organisationer ges åtkomst, till exempel de organisationer som har delegerad förvaltning. Portalen Skyddad Natur⁷ är en av Naturvårdsverkets kanaler för att tillhandahålla information om skyddade områden. Via portalen visas alla skyddade områden, tillhörande beslut och annan information som har koppling till skydd och skötsel. Skyddad Natur är en uppskattad portal som är viktig för många aktörer inom till exempel samhällsplanering och utbildning. Under 2017 genomfördes teknikutveckling och användarutbildning för att göra det möjligt att publicera information om leder och anordningar för friluftslivet som öppna data. Bedömning är att detta kan publiceras enligt principen för öppna data under början av 2018. Se även kap 5.3.7 om SkötselDOS, som är en del av VIC Natur.

Tabell 12. Kostnader för VIC Natur 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Kostnad 1:3	6 607	6 639	11 566*
Kostnad 1:15	33 991	34 461	34 158
Kostnad 1:2	675		
Summa	41 273	41 100	45 732

* Varav ca 1,5 mnkr har använts av Länsstyrelsen i Jönköpings län för drift och vidareutveckling av främst uppföljningsfunktioner.

⁷ <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se>

2 Öppna ärenden hos länsstyrelserna

I detta kapitel redovisas, enligt återrapporeringskravet Medelsanvändning och åtgärder för biologisk mångfald, punkt 2, antalet hos länsstyrelserna öppna ärenden om bildande av naturreservat, antalet hos länsstyrelserna öppna ärenden där markersättningsfrågorna är helt lösta men som ännu inte beslutats och antalet årsarbetskrafter länsstyrelserna lägger på bildandet av naturreservat.

Vid årsskiftet 2017/2018 fanns vid länsstyrelserna 94 årsarbetskrafter för skydd av natur. Antalet årsarbetskrafter har ökat främst som en följd av den särskilda satsningen på reservatsbeslut. I årsarbetskrafterna för 2016 och 2017 ingår de extra resurser som möjliggjordes genom Naturvårdsverkets bidrag till länsstyrelserna, se kapitel 1.3.1.

Antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat på länsstyrelserna uppgår till 920 vilket är betydligt färre än 2016 då de uppgick till 1 067.

Antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat där markåtkomstfrågorna är helt lösta men där beslut ännu ej finns har minskat något från 389 i slutet av 2016 till 341 i slutet av 2017.

Tabell 13. Antal årsarbetskrafter, öppna ärenden och ärenden där markåtkomstfrågorna är lösta, men där beslut om naturreservat ej finns.

Län	2015			2016			2017		
	Antal åa	Antal öppna ärenden	Antal ärenden där markåtkomsten är löst	Antal åa	Antal öppna ärenden	Antal ärenden där markåtkomsten är löst	Antal åa	Antal öppna ärenden	Antal ärenden där markåtkomsten är löst
Stockholms län	2,2	57	19	2,3	46	18	4,5	34	15
Uppsala län	2,2	40	14	4,0	34	12	3,9	25	6
Södermanlands län	2,3	45	27	2,2	35	19	2,8	20	10
Östergötlands län	1,25	40	28	3,0	38	14	4,0	48	10
Jönköpings län	2,47	21	3	3,1	24	5	3,0	14	1
Kronobergs län	0,95	15	6	1,8	12	1	1,7	26	4
Kalmar län	1,2	5	0	2,0	5	0	2,3	5	0
Gotlands län	0,5	32	8	2,2	22	4	3,1	17	3
Blekinge län	1,5	18	2	1,5	12	1	3,2	13	0
Skåne län	7,0	13	7	5,0	26	4	10,0	20	0
Hallands län	2,6	61	14	3,1	40	17	4,1	42	12
Västra Götalands län	5,7	91	11	7,7	78	14	8,8	87	17
Värmlands län	4,25	68	15	5,2	68	15	5,0	84	20
Örebro län	3,0	150	19	5,0	120	18	4,0	62	9
Västmanlands län	2,5	16	2	3,5	17	1	2,8	15	2
Dalarnas län	2,3	84	35	4,15	67	34	3,2	26	23
Gävleborgs län	6,06	48	25	5,6	37	36	7,67	44	34
Västernorrlands län	4,9	45	20	4,3	29	15	4,1	26	3
Jämtlands län		110	50	7,22	152	60	3,7	60	40
Västerbottens län	3,5	195	11	5,5	143	73	8,0	69	29
Norrbottnens län	4,0	224	75	6,0	62	28	4,0	183	103
Totalt	60,48	1 378	496	84,37	1 067	389	93,87	920	341

3 Skydd av skogsmark med höga naturvärden

I detta kapitel redovisas, enligt återrapporingenskravet Medelsanvändning och åtgärder för biologisk mångfald, punkt 3, arbetet med att skydda skogsmark med höga naturvärden som ägs av Sveaskog AB respektive förvaltas av Fortifikationsverket eller Statens fastighetsverk.

Under början av 2000-talet genomfördes en omfattande inventering av skyddsvärda statliga skogar och urskogsartade skogar (allmänt kallad SNUS-inventeringen). Resultatet redovisades i en serie rapporter åren 2004–2005. Ett stort antal objekt identifierades på framför allt Sveaskogs, Fortifikationsverkets och Fastighetsverkets innehav. Skyddet av dessa skogar har närmare reglerats i olika överenskommelser (tecknade med Naturvårdsverket) och sedermera genomförts av berörda länsstyrelser. Huvudsakligen på traditionellt vis genom bildande av naturreservat. Arbetet är till övervägande del avslutat.

3.1 Sveaskog

För Sveaskogs del kom flertalet av de skyddsvärda skogarna att hanteras i två större överenskommelser tecknade år 2008 och 2016. Överenskommelserna omfattar tillsammans ca 390 områden till en total areal om ca 90 000 hektar produktiv skogsmark varav merparten, ca 67 000 hektar, nedanför gränsen för fjällnära skog.

Skyddet av områdena är i huvudsak genomfört. I dagsläget återstår att fatta beslut för ca 40 områden. De flesta härrör från den senaste överenskommelsen och huvudsakligen belägna i Norrbottens län.

3.2 Fortifikationsverket

Naturvårdsverket träffade år 2010 även en överenskommelse med Fortifikationsverket om deras SNUS-objekt. Fortifikationsverkets objekt ligger både ovan och nedan fjällnära gränsen. Totalt omfattar överenskommelsen 56 områden och drygt 20 000 hektar produktiv skogsmark, varav ca 10 600 hektar ligger nedanför fjällnära gränsen.

Om försvarsmaktens utnyttjande av ett SNUS-objekt som övningsområde upphör, ska området erbjudas för bildande av naturreservat.

3.3 Statens fastighetsverk

Naturvårdsverket träffade år 2010 en överenskommelse med Statens fastighetsverk om skydd av deras SNUS-objekt inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Överenskommelsen omfattade 114 områden både ovan och nedan fjällnära gränsen om ca 110 000 hektar produktiv skogsmark, varav ca 41 900 hektar ligger nedan fjällnära gränsen. Regeringen godkände överenskommelsen i september 2010.

Överenskommelsen innebar bland annat att de aktuella områdena överfördes till Naturvårdsverkets förvaltning. Endast ett mindre antal av objekten har blivit föremål för naturreservatsbildning. Ett skäl till att det dröjer med reservatsbildningen är den resursbrist som finns hos Lantmäteriet, vilket gör att fastighetsbildningen dröjer.

4 Arbetet med markbyten

I detta kapitel redovisas, enligt återrapporteringskravet Medelsanvändning och åtgärder för biologisk mångfald, punkt 4, arbetet med markbyten med ersättningsmark som överförs från Ersättningsmark i Sverige AB till Naturvårdsverket i syfte att skydda skogsmark med höga naturvärden.

Den 18 mars 2010 överlämnade regeringen sin proposition Förändrat uppdrag för Sveaskog AB (prop. 2009/10:169) till riksdagen. I juni 2010 beslutade riksdagen i enlighet med propositionen. Propositionen utgjorde starten för Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas gemensamma uppdrag med att genomföra de markbyten som beslutet innebar. I ESAB-projektet genomfördes de första affärerna under 2013. År 2014 omsattes huvuddelen av ersättningsmarkerna i projektet. Under 2017 fortsatte arbetet och avtal har tecknats med Uppsala respektive Karlstad stift och Pajala allmänning.

Under 2017 har ESAB-marker sålts för ca 68 miljoner kronor⁸ och mark i 22 blivande naturreservat eller reservat som utvidgas har köpts för ca 68 miljoner kronor.⁹ Den förvärvade marken omfattar ca 1 800 hektar varav ca 1 000 hektar utgör produktiv skogsmark.

Under 2017 har de sista ersättningsmarkerna sålts och ESAB-projektet är därmed genomfört. Naturvårdsverket har under 2017 utarbetat en resultatrapport för ESAB-projektet som publiceras 2018. Tilldelade ersättningsmarker realiserade ett skydd av ca 60 000 hektar vilket är ca 20 000 hektar mindre än vad som avsågs. Naturvårdsverket har bedömt att tillgång på ersättningsmarker är ett effektivt och kostnadsbesparande medel för att skydda natur och har föreslagit att vissa ytterligare ersättningsmarker från Sveaskog bör kunna användas för att uppnå arealmål för skydd av skog respektive våtmarker.

ESAB-projektet har inneburit att ett stort antal områden av mycket högt värde för skogens biologiska mångfald får ett långsiktigt skydd som naturreservat. Områdena omfattar bland annat ett flertal väldokumenterade större naturskogar med lång skoglig kontinuitet. Genomförandet innebär också att ett flertal värdefulla våtmarker får ett skydd som naturreservat. ESAB-projektet har även haft en stor betydelse för att säkerställa skyddet av sårbara habitat och arter inom ett antal utpekade Natura 2000-områden. Sammantaget har ESAB-projektet varit en viktig del i genomförandet av Levande skogar och gett ett betydelsefullt bidrag till miljömålen Ett rikt växt- och djurliv och Myllrande våtmarker.

⁸ Enligt avtal

⁹ Enligt avtal

5 Åtgärder för värdefull natur

I detta kapitel redovisas, enligt återrapporingenskravet Medelsanvändning och åtgärder för biologisk mångfald, punkt 5, hur medel inom anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur har använts och hur arbetet har bedrivits. Här redovisas de medel som Naturvårdsverket disponerar, men inte medel som länsstyrelserna disponerar för arbete med grön infrastruktur respektive det regionala arbetet för genomförande av friluftslivspolitikerna.

5.1 Övergripande fördelning av anslaget

Med anslaget 1:3 finansieras åtgärder för naturvårdande skötsel och tillgängliggörande av skyddade områden, förvaltning av Naturvårdsverkets fastighetsinnehav inklusive investeringar i och underhåll av byggnader samt utstakning, inmätning och gränsmarkering av nya naturreservat. Anslaget är även viktigt för att ge förutsättningar för ett rikt friluftsliv i de skyddade områdena, i tätortsnära natur och på de statliga fjällederna.

Med anslaget finansieras vidare arbetet med artbevarande inom ramarna för arbetet med åtgärdsprogram för bevarande av de mest hotade arterna, vilt- och rovdjursförvaltningen, viss övervakning av arter och naturtyper som ger information som används i den adaptiva förvaltningen samt i internationell rapportering.

Den nationella prioriteringen och styrningen av anslaget som Naturvårdsverket gör är en viktig förutsättning för en effektiv användning av medlen och ger bland annat en större möjlighet att prioritera mellan olika sakområden över åren och mellan olika län. Under de tre senaste åren har nästan 70 % av anslaget betalats ut som *bidrag* till länsstyrelserna. Övriga 30 % av anslaget har använts till en mängd olika insatser som olika aktörer har genomfört, ofta på uppdrag av Naturvårdsverket. I följande avsnitt ger vi en bild av hur anslaget har använts för olika områden samt vilka resultat det har gett.

Tabell 14. Övergripande fördelning av anslaget 1:3, 2015–2017, Naturvårdsverkets bokförda värden (tkr).

	2015	2016	2017
Omfattning på anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur, ap.1,	757 416	952 535	960 535
Totalt fördelade medel	737 897	952 100	936 442
varav Skötsel av skyddade områden	443 302	527 927	539 767
varav Investeringar i naturum och andra skyddade områden	34 207	69 334	65 621
varav Rovdjur	73 557	81 310	82 873
varav Viltförvaltning	18 974	25 403	25 556
varav Åtgärdsprogram för artbevarande	45 030	57 361	55 098
varav Friluftsliv*	6 814	23 449	9 189
varav LONA	40 175	52 590	53 678
varav naturumverksamhet	34 680	41 639	39 158
varav Artportalen, ArtDatabanken, marktäckedata	10 287	17 590	21 882
varav Biogeografisk uppföljning	11 007	19 362	16 498
varav Grön infrastruktur** och ekosystemtjänster	7 159	26 867	16 392
varav Lavinprognoser och fjällsäkerhet	3 100	6 754	8 335
varav Terrängkörningsplaner	1 500	1 915	3 000
varav Myggbekämpning	8 000	3 000	210
Varav Invasiva främmande arter	0	568	7 255
varav Övrigt***	5 228	10 219	8 910
Återtag oförbrukade medel	-3 622	-13 187	-16 769

* Medlen för länsstyrelsernas arbete med regeringens friluftslivspolitik (17 mnkr) gick direkt till länsstyrelserna 2017 varför Naturvårdsverkets kostnader minskade i motsvarande mån.

** Bidragen till länsstyrelsernas arbete med grön infrastruktur (20 mnkr) gick direkt till länsstyrelserna 2017 vilket ledde till minskade kostnader för Naturvårdsverket för detta.

*** För bidrag till CBM, arbete med gröna jobb med mera.

Tabell 15. Utbetalda bidrag* till länsstyrelserna från 1:3-anslaget, Naturvårdsverkets bokförda värden (kr).

Länsstyrelse	Bidrag till lst 2015	Andel av 1:3 2015	Bidrag till lst 2016	Andel av 1:3 2016	Bidrag till lst 2017	Andel av 1:3 2017
Länsstyrelsen i Stockholms län	20 865 382	3 %	31 386 544	3 %	31 303 992	3 %
Länsstyrelsen i Uppsala län	12 748 851	2 %	18 203 618	2 %	18 978 964	2 %
Länsstyrelsen i Södermanlands län	15 219 603	2 %	22 751 612	2 %	21 268 194	2 %
Länsstyrelsen i Östergötlands län	29 927 194	4 %	37 659 354	4 %	35 355 048	4 %
Länsstyrelsen i Jönköpings län	15 602 949	2 %	18 830 128	2 %	19 907 716	2 %
Länsstyrelsen i Kronobergs län	11 272 860	1 %	14 884 548	2 %	13 468 058	1 %
Länsstyrelsen i Kalmar län	30 605 342	4 %	41 658 218	4 %	41 986 006	4 %
Länsstyrelsen i Gotlands län	22 638 616	3 %	27 533 524	3 %	26 589 721	3 %
Länsstyrelsen i Blekinge län	15 083 932	2 %	18 002 256	2 %	18 739 809	2 %
Länsstyrelsen i Skåne län	39 726 585	5 %	56 235 506	6 %	52 065 907	5 %
Länsstyrelsen i Hallands län	14 609 915	2 %	21 164 322	2 %	22 478 096	2 %
Länsstyrelsen i Västra Götalands län	61 701 501	8 %	77 690 441	8 %	70 215 820	7 %
Länsstyrelsen i Värmlands län	19 958 324	3 %	26 017 268	3 %	24 879 426	3 %
Länsstyrelsen i Örebro län	19 822 081	3 %	23 212 896	2 %	22 640 748	2 %
Länsstyrelsen i Västmanlands län	18 341 274	2 %	21 979 891	2 %	18 421 863	2 %
Länsstyrelsen i Dalarnas län	31 379 139	4 %	32 018 764	3 %	32 205 159	3 %
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	26 373 310	3 %	23 230 170	2 %	22 754 196	2 %
Länsstyrelsen i Västernorrlands län	15 902 264	2 %	20 603 063	2 %	19 540 646	2 %
Länsstyrelsen i Jämtlands län	40 471 535	5 %	35 041 272	4 %	32 965 893	3 %
Länsstyrelsen i Västerbottens län	33 082 092	4 %	35 479 236	4 %	37 060 905	4 %
Länsstyrelsen i Norrbottens län	38 938 861	5 %	43 473 871	5 %	42 250 686	4 %
Summa	534 271 612	70 %	647 056 503	68 %	625 076 853	65 %

* Här ingår alltså inte *ersättningar* till länsstyrelserna för fastighetsförvaltning. Ersättningar för uppdrag redovisas i tabell 16.

5.2 Fastighetsförvaltning och investeringar

Naturvårdsverkets fastighetsförvaltning styrs av förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter och fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden som nationalparker och naturreservat. Ett stort antal byggnader och anläggningar finns på fastigheterna. Majoriteten av byggnaderna och anläggningarna har stödjande funktioner för det skyddade området som naturum, entréer, parkeringar, broar, ligg-hallar med mera.

Naturvårdsverket har ingen egen regional organisation för fastighetsförvaltning utan anlitar länsstyrelserna samt stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus som uppdragstagare för administrativa fastighetsförvaltningsuppgifter.

Uppdraget om viss fastighetsförvaltning omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning för den fasta egendomen. Totalt fördelades 14,1 miljoner kronor år 2017 för uppdraget om viss fastighetsförvaltning. Ekonomisk förvaltning avser bland annat löpande hantering av in- och utbetalningar i samband med drift och underhåll av byggnader och anläggningar, upplåtelse av arrende, hyra och nyttjanderätt, vägunderhåll och avgifter till samfällighetsföreningar. Den juridiska förvaltningen avser upplåtelser av arrenden och andra nyttjanderätter. Den tekniska förvaltningen innebär att uppdragstagaren ser till att drift och underhåll av byggnader och anläggningar fungerar på kort och lång sikt.

Naturvårdsverket har tillsammans med sina uppdragstagare arbetat utifrån det miljöcertifikat ISO 14001 som Naturvårdsverket har för att skapa goda förutsättningar och ett förbättringsarbete gällande den direkta miljöpåverkan. Under år 2016 påbörjade vi en kartläggning av den direkta miljöpåverkan för vår byggnadsförvaltning och under år 2017 har den kartläggningen legat till grund för upprättande av handlingsplan, åtgärdslista och prioriteringsgrunder för fördelning av 1:3-medel för åtgärder som leder till minskad energiförbrukning. Kartläggningen har även legat till grund för att Naturvårdsverket tillsammans med uppdragstagarna har påbörjat ett flertal investeringsprojekt för utbyte av energi- och värmekällor till mera hållbara värmekällor bl.a. i Söderåsens nationalpark och Stenshuvuds nationalpark.

Under år 2017 fördelades 11,8 miljoner kronor till kostnader för byggnadsförvaltning i form av byggnadsschablonen. Byggnadsschablonen ska täcka uppdragstagarnas kostnader för driftmedia (värme, el- och vattenförbrukning), renhållning, mindre akuta reparationer, inköp av mindre tjänster som serviceavtal med mera.

I uppdragstagarens roll ingår det att initiera och samråda med Naturvårdsverket om behov av investeringar i form av ny-, om- eller tillbyggnationer. Detta arbete ligger till grund för Naturvårdsverkets årliga beslut om investeringsplan. Naturvårdsverket fördelade ca 65 miljoner kronor för investeringar i fastigheter, byggnader och anläggningar år 2017 utifrån urvalskriterierna. Exempel på investeringsprojekt som påbörjades är nybyggnation av naturum Trollskogen, nya entréer i Åsnens nationalpark, ny besöksplats Grävlingsberget i Hälleskogsbrännans naturreservat, renovering av servering i Tyresta nationalpark samt nytt värmesystem i Stenshuvuds nationalpark.

Naturvårdsverkets urvalskriterier för investeringsansökningar:

- Lag och myndighetskrav (brand, säkerhet, arbetsmiljö)
- Energibesparande åtgärder
- Tillgänglighetsåtgärder
- Åtgärder för ökat friluftsliv och tillgängliggörande i form av entréprojekt och naturumprojekt
- Verksamhetsrelaterade åtgärder i form av parkeringar, nya vägar, förråd, bryggor, broar med mera

5.2.1 Inmätning av områdesskyddsgränser

Inmätning av områdesskyddsgränser har fram till den 30 juni 2016 utförts av Lantmäteriet. En ny samverkansöverenskommelse har därefter tecknats med Skogsstyrelsen som är ny utförare av inmätningsuppdragen. Skogsstyrelsen påbörjade inmätningsverksamheten genom ett pilotprojekt inom fyra län, som under våren/sommaren 2017 successivt utökades till verksamhet inom alla län. Då detta är en ny verksamhet för Skogsstyrelsen tar det viss tid att bygga upp den i form av ny organisation, rutiner och kompetens med mera. Detta är orsaken till att kostnaderna för inmätningsarbeten har sjunkit under 2017 jämfört med tidigare år.

Tabell 16. Bidrag och ersättningar för fastighetsförvaltning, 2015–2017 (tkr), Naturvårdsverkets bokförda värden.

	2015	2016	2017
Lantmäteriets/Skogsstyrelsens mättningsarbeten*	28 952	33 227	21 324
Uppdrag om viss fastighetsförvaltning	11 479	11 455	14 123
Investeringar, fastighetsförvaltning	64 215	97 077	103 821
varav byggnadsschablon (bidrag)		11 800	11 800
Summa	104 646	141 759	139 268

* P.g.a. ny leverantör av inmätningsarbeten (Skogsstyrelsen) har arbete inte kunnat utföras i den omfattning som planerats.

5.3 Länsstyrelsernas arbete med skötsel av skyddade områden

Med skötsel av skyddade områden avses i denna redovisning i första hand det arbete som länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och stiftelsen Tyrestaskogen genomför i förvaltningen av statligt skyddade områden, naturreservat, nationalparker, Natura 2000-områden och världsarvsområden. Här ingår även verksamheten vid naturum och skötsel av det statliga ledsystemet i fjällen. Fördelning av bidrag på olika poster framgår av tabell 17.

Förvaltningen av skyddade områden är central för att kunna uppfylla de mål som angetts i besluten om områdesskydd. För de utpekade naturvärdena behöver skötselåtgärder genomföras för att bibehålla och förstärka bevarandestatusen. Även kulturmiljövärden behöver vårdas. För allmänhetens behov behövs såväl information som infrastruktur för friluftslivet. Det statliga

ledsystemet i fjällen är en viktig infrastruktur för friluftsliv och turism. I kommande kapitel finns utförligare information om förvaltningen av skyddade områden, friluftsliv och naturumverksamheten.

5.3.1 Bidrag till länsstyrelserna för skötsel av skyddade områden

Av de bidrag Naturvårdsverket lämnar till länsstyrelserna för skötsel utgör bidragen via den så kallade schablonmodellen den ekonomiska basen. Schablonen innebär att skötselmedlen fördelas enligt en beräkningsmodell som tagits fram tillsammans med länsstyrelserna. Även för verksamheten vid naturum samt skötseln av det statliga ledsystemet fördelar Naturvårdsverket bidrag enligt beräkningsmodeller. Utöver dessa grundbidrag lämnar Naturvårdsverket också riktade bidrag för särskilt kostsamma objekt och projekt.

Många län redovisar att de aktivt söker olika projektmedel för att finansiera åtgärder i skyddade områden. EU:s LIFE-fond är en viktig finansiär, se kapitel 5.3.2. Miljöersättningar från EU genom landsbygdsprogrammet är också viktiga för att upprätthålla skötsel i många naturtyper. På många platser ger även samarbete med kommuner, regionförbund och föreningar betydande tillskott till verksamheten. Dessa medel ingår inte i redovisningen av hur anslaget 1:3 har använts, men är betydelsefulla. Miljöersättningarna genom landsbygdsprogrammet är i många fall helt avgörande för att klara skötseln av hävdberoende naturtyper i skyddade områden.

De bidrag som Naturvårdsverket lämnat för länsstyrelsernas, föreningen Laponiatjuottjudus och stiftelsen Tyrestaskogens arbete under perioden 2015–2017 framgår av tabell 17.

Tabell 17. Bidrag till länsstyrelserna samt stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden, 2015–2017 (tkr), Naturvårdsverkets bokförda värden.

	2015	2016	2017
Schablonbidrag skötsel**	208 800	296 960	318 000
Riktade insatser***	113 323	90 557	83 333
Statliga ledsystemet i fjällen	14 767	18 701	17 000
Övrig skötsel (utom LIFE)****	11 572	14 455	25 120
Naturum, bemanning och verksamhet	34 680	41 639	39 158
Övrig skötsel (LIFE)	24 401	34 829	22 667
Summa*	407 543	497 141	505 277

* Tabellsumman motsvarar Skötsel av skyddade områden, Investeringar i naturum och andra skyddade områden i tabell 14.

** Schablonbidraget har under ett antal år varit oförändrat trots ökande arealer att sköta. I och med anslagshöjningen 2016 fanns det utrymme att höja bidraget.

*** Inkl. gränsmarkeringar.

**** Övrig skötsel innehåller kostnader för stöd till skötselarbetet på nationell nivå, samverkan, utbildningsinsatser samt IT-stöd.

5.3.2 Bidrag till LIFE-projekt

EU:s miljöfond LIFE bidrar med betydande belopp till naturvårdsåtgärder, framförallt i Sveriges Natura 2000-områden. Naturvårdsverket är nationell kontaktpunkt för LIFE-programmet och erbjuder stöd i form av information, rådgivning och konsulttjänst till dem som vill söka LIFE-medel.

Tabell 18. Naturvårdsverkets bidrag till LIFE-projekt 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Kostnad*	25 299	36 101	24 788

* Summan inkluderar här både bidrag till länsstyrelserna och till Skogsstyrelsen, medan tabell 17 ovan endast omfattar bidrag till länsstyrelserna.

Naturvårdsverket medfinansierar också LIFE-projekt inom områdena Natur och Biologisk mångfald. Det är ett sätt att växla upp 1:3-anslaget och genomföra prioriterade åtgärder som behövs för att klara våra åtaganden enligt art- och habitatdirektivet. I tabell 19 nedan finns en sammanställning över de projekt som är aktuella för perioden 2015–2017. Med hjälp av bidragen genomförs storskaliga restaureringar och skötselåtgärder som förbättrar statusen för många värdefulla naturtyper och hotade arter. LIFE-programmet kräver också en plan för den fortsatta förvaltningen efter det att projekten avslutas, så att uppnådda förbättringar kan upprätthållas långsiktigt.

Det är en viktig uppgift för Naturvårdsverket att varje år prioritera vilka projektidéer som ska beviljas medfinansiering. Projekten innebär fleråriga åtaganden som belastar 1:3-anslaget och de konkurrerar om medel för den löpande skötseln. Det innebär därför en prioritering både mellan olika projektidéer och mellan övriga anspråk inom anslaget.

Naturvårdsverket utvärderar ansökningar efter följande generella kriterier:

- Hur väl projektidén uppfyller LIFE-programmets krav och prioriteringar, alltså möjligheten att projektet beviljas på EU-nivå
- Hur väl projektidén stämmer överens med Naturvårdsverkets prioriteringar inom åtgärder för värdefull natur
- Projektets samlade naturvårdsnytta i förhållande till kostnaden
- Planering och förankring, genomförbarhet inom tidsram
- Behov av medfinansiering

INTEGRERADE LIFE-PROJEKT

2017 startade ett integrerat LIFE-projekt inom området Natur. Syftet med projektet är att stärka förvaltningen av Sveriges Natura 2000-nätverk, genom att implementera den nationella åtgärdsplanen för Natura 2000, även kallad PAF (Prioritized Action Framework). Projektet är kapacitetsbyggande och använder ett antal utpekade vattendrag och våtmarker med tillhörande avrinningsområden som modellobjekt för att utveckla metoder och arbets-sätt. Utvecklingen ska ske på flera områden, konkreta restaureringsmetoder såväl som att ta fram bevarandeplaner, att integrera olika planer inom samma områden och att samordna finansiering från olika håll mer effektivt för att uppnå gynnsam bevarandestatus inom Natura 2000. Detta görs till stor del genom erfarenhetsutbyte mellan projektets partners och samverkan med andra aktörer och projekt. Projektet leds av Skogsstyrelsen och finansieras till 60 % av EU, 20 % av Naturvårdsverket och 20 % av Havs- och vattenmyndigheten. Syftet med integrerade LIFE-projekt är att LIFE-budgeten ska kompletteras med andra projekt/åtgärder som bidrar till att uppnå projektets mål, och som finansieras av andra EU-fonder, nationella eller privata medel.

KOSTNADER FÖR LIFE-KONSULT OCH SEMINARIER

Utöver det direkta stödet i form av finansiering av projekt så erbjuder Naturvårdsverket konsultstöd till sökande, skivastöd för arbetet med att ta fram ansökan samt informationsträffar. Detta finansieras av anslag 1:3 när det gäller ansökningar inom områdena Natur och Biologisk mångfald.

Tabell 19. Pågående LIFE-projekt år 2015–2017 som Naturvårdsverket medfinansierar.

Namn	Period	Projektledare	Partners	Total budget (€)	NV kostnad (€)	Beskrivning
Ad(d)mire	2010–2015	Ist Jämtland	Ist Dalarna, Jönköping, Kronoberg, Skåne, Västernorrland, Östergötland	6 813 474	2 044 042	Restaurering av våtmarker i 7 län
GRACE	2010–2016	Ist Västra Götaland	Ist Blekinge, Halland, Stockholm, Skärgårdsstiftelsen	8 500 688	2 855 377	Restaurering av gräsmarker i skärgårdsmiljöer
RECLAIM	2012–2017	Ist Örebro		2 910 555	856 090	Restaurering av våtmarker i Örebro län
SandLIFE	2012–2018	Ist Skåne	Ist Kalmar, Halland, Lunds universitet, Kristianstad vattenrike	7 850 305	1 891 181	Restaurering av sydsvenska sandmarker
Coast benefit	2013–2019	Ist Östergötland	Ist Södermanland, Kalmar, Naturvårdsverket	9 761 976	2 325 581	Restaurering av skärgårdsmiljöer längs Östersjön
Vänerskärgård	2013–2018	Ist Värmland		2 439 546	611 460	Restaureringar i Vänerskärgård
ELMIAS	2013–2018	Skogsstyrelsen	Ist Gotland, Gotlands kommun, Naturvårdsverket, SLU	4 251 755	1 114 042	Bekämpning av almsjuka och askskottsjuka på Gotland
BushLIFE	2014–2019	Ist Skåne		3 206 781	1 109 528	Restaurering av livsmiljöer i buskrika gräsmarker
LIFE Taiga	2015–2019	Ist Västmanland	Ist Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland, Gävleborg, Dalarna, Värmland, Örebro, Södermanland, Östergötland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg	11 219 812	2 886 393	Naturvårdsbränning i västlig taiga i 14 län
SemiAquaticLife	2016–2020	Ist Skåne	Stiftung Naturschutz, Amphi consult, försvarsministeriets ejendomsstyrelse, faaborg-midtfyn kommune, Miljö og Fødevarerministeriet Naturstyrelsen	5 805 123	400 000	Restaurering av komplexa habitat för semi-akvatisk fauna
Bridging the gap	2016–2022	Ist Östergötland	Ist Blekinge, Kalmar, Linköpings kommun	8 343 675	1 595 589	Restaurering av värdefulla ekmiljöer i 3 län
GRIP	2017–2025	Skogsstyrelsen	Ist Västerbotten, Jämtland, Västmanland, Jönköping, Kalmar, Blekinge, Halland, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Våtmarksfonden, Ume/Vindelälvens fiskeråd, Vattenmyndigheten Bottenhavet, Södra skogsägarna, Mellanskog, Norrskog, Norra skogsägarna	16 653 702	3 331 779	Implementera PAF för Natura 2000

Tabell 20. Antal nya och pågående LIFE-projekt som Naturvårdsverket medfinansierar.

	2015	2016	2017
Antal under perioden beslutade nya projekt under anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur	1	1	1
Antal under året pågående medfinansieringsprojekt under anslaget 1:3	9	10	9

5.3.3 Bidrag till Gröna jobb

Under 2017 har arbetet med att skapa gröna jobb påbörjats. Naturvårdsverket har, inom arbetet med regeringsuppdraget om nya gröna jobb, lämnat bidrag till länsstyrelserna i Stockholms och i Jönköpings län för att stödja pilotverksamhet och snabbare komma igång. Även andra län har under 2017 planerat för gröna jobb med hjälp av tilläggsbidrag som fördelades i början av december 2017 eller med egna medel. I vissa fall har länsstyrelsen inte särredovisat denna kostnad, så summan i tabell 21 får ses som ungefärlig.

Tabell 21. Bidrag till Gröna jobb 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Kostnad			1 382*

* Ingår i Övrigt, tabell 14 och 17.

Fram till början av september 2017 fanns det vid länsstyrelserna totalt 223 gröna jobb. Under resten av 2017 skapades ytterligare 72 nya gröna jobb vid länsstyrelserna i Stockholms län, Hallands län och Kronobergs län. I dessa län har samverkan etablerats med Skogsstyrelsen, som anställt arbetsledare och tillsammans med Arbetsförmedlingen rekryterat 9 kvinnor och 63 män. Arbetslagen har framför allt genomfört skötsel- och restaureringsåtgärder i statliga naturreservat, och bland åtgärderna kan nämnas röjning av sly och ris i betesmark och vid reservatsentréer, röjning av gran i ädellövmiljöer och rensning av vägtrummor på skogsbilvägar. Åtgärderna registreras i SkötselDOS (Naturvårdsverkets databas om åtgärder för värdefull natur), med en särskild kod.

5.3.4 Medelsanvändning för skötsel

Arbetet med skötsel av skyddade områden följs upp genom länsstyrelsernas, föreningen Laponiatjuottjudus och stiftelsen Tyrestaskogens återrapportering för hur bidragen från Naturvårdsverket har använts samt genom en verksamhetsberättelse där de beskriver genomförda insatser och konkreta resultat. Alla siffror som presenteras i tabellerna nedan är tagna från de ekonomiska återrapporteringarna till Naturvårdsverket för budgetåren 2015–2017. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska återrapporteringen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Tabell 22. Fördelning av länsstyrelsemas, föreningen Laponiatjuottjudus och stiftelsen Tyrestaskogens faktiska medelsanvändning gällande skötsel av skyddade områden (tkr).

	2015	2016	2017
Skötsel av naturtyper	116 642	154 803	177 355
Information	25 133	24 970	27 329
Friluftsliv och tillgänglighet	77 162	107 136	96 674
Gränsmarkeringar	20 571	19 925	13 382
Uppföljning	11 288	10 773	10 772
Övrig skötsel	69 330	69 345	76 789
Summa	320 126	386 952	402 301

Uppgifterna i tabell 22 är en sammanställning av hur schablonbidraget för skötsel, de riktade bidragen samt bidragen för det statliga ledsystemet använts. Se kapitel 5.9.8 för separat redovisning av kostnader för det statliga ledsystemet. Bidragen för naturumverksamheten ingår inte i tabell 22, se istället kapitel 5.9.4.

Som framgår av tabell 22 finns en generell ökning av redovisade kostnader som en effekt av det höjda anslaget och tillgängliga resurser. Det höjda anslaget har gjort det möjligt att åtgärda de mest akuta behoven av ”skötselskulden”. Att kostnaderna för gränsmarkering varit högre under 2015–2016 beror på att vi satsat särskilt på detta med riktade bidrag. Behoven för underhåll av gränser är fortsatt stort, men inte längre lika akut. Motsvarande situation finns för friluftsliv och tillgänglighet. I takt med att behovet av underhåll av friluftslivsanordningar och gränsmarkeringar inte längre är lika akut har Naturvårdsverkets riktade bidrag i högre utsträckning gått till naturvårdsinsatser. Behoven och ”skötselskulden” när det gäller skötsel av naturtyper är fortsatt stort.

Hur kostnaderna för skötsel av naturtyper fördelas framgår av tabellerna 23–25. Mest pengar läggs på skötsel av hävdade marker, betesmark och äng, följt av skötsel av löv- och barrskog. Trots att en stor del av bidragen från anslaget 1:3 används för skötseln av hävdade marker i skyddade områden är det viktigt att nämna att mycket av den nödvändiga skötseln finansieras via jordbrukets miljöersättningar. Värt att notera i tabellerna är ökningen av resurser som används för restaurering av olika naturtyper, något som kommer att bidra till förbättrad bevarandestatus. Förutom miljöersättningarna som nämnts ovan är också finansieringen via EU:s LIFE-fond viktig. Observera att Naturvårdsverkets direkta medfinansiering via LIFE inte ingår i tabell 22, skötsel av naturtyper, eller tabellerna 23–25.

Tabell 23. Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder och naturtyper 2015.

2015	Barrskog	Lövskog	Sjöar och vattendrag	Hav	Våtmark	Äng	Betesmark	Kalfjäll	Övriga naturtyper	Summa
Betesdrift	849	906	0	0	1 344	833	32 792	0	1 374	38 098
Ängsbruk	0	0	0	0	910	16 420	9	0	277	17 615
Restaurering	2 682	8 002	421	111	3 509	2 357	19 340	0	3 894	40 315
Skötsel av träd	422	1 760	0	0	1	385	745	0	617	3 929
Bränning	4 859	2	0	0	0	274	326	0	233	5 694
Artinriktad skötsel	75	289	67	143	552	169	499	0	376	2 170
Övrig skötsel	834	492	496	1 247	356	145	1 161	0	4 088	8 819
Summa	9 720	11 450	984	1 501	6 672	20 582	54 874	0	10 859	116 641

Tabell 24. Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder och naturtyper 2016.

2016	Barrskog	Lövskog	Sjöar och vattendrag	Hav	Våtmark	Äng	Betesmark	Kalfjäll	Övriga naturtyper	Summa
Betesdrift	1 578	2 064	0	0	542	617	48 023	0	1 757	54 580
Ängsbruk	0	0	0	0	862	18 874	119	0	194	20 048
Restaurering	3 427	10 131	759	141	7 259	2 557	27 296	0	3 775	55 345
Skötsel av träd	354	2 011	0	0	0	436	1 363	0	179	4 342
Bränning	4 812	0	0	0	0	140	1 033	0	385	6 369
Artinriktad skötsel	103	1 019	69	193	400	251	1 379	0	1 343	4 758
Övrig skötsel	507	890	22	1 465	253	285	1 106	0	4 830	9 359
Summa	10 781	16 115	850	1 800	9 316	23 160	80 318	0	12 464	154 803

Tabell 25. Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder och naturtyper 2017.

2017	Barrskog	Lövskog	Sjöar och vattendrag	Hav	Våtmark	Äng	Betesmark	Kalfjäll	Övriga naturtyper	Summa
Betesdrift	2 615	1 867	0	0	678	830	47 865	0	1 628	55 482
Ängsbruk	1	36	0	0	1 119	19 716	28	0	359	21 260
Restaurering	8 635	12 048	1 893	3	6 398	2 067	36 086	0	4 974	72 104
Skötsel av träd	467	3 537	0	0	0	572	3 184	0	460	8 220
Bränning	3 472	0	0	0	0	407	1 420	0	308	5 607
Artinriktad skötsel	365	1 609	591	388	631	211	634	2	1 961	6 393
Övrig skötsel	310	490	42	1 526	179	73	1 039	0	4 629	8 288
Summa	15 865	19 587	2 527	1 917	9 005	23 877	90 256	2	14 318	177 355

5.3.5 Genomförda åtgärder 2017 med fokus på nyare skötselmodeller och åtgärder

Länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och stiftelsen Tyrestaskogen använder en stor del av medlen från schablonen och de särskilda insatserna till åtgärder som kan ses som skötselns basverksamhet. Dessa åtgärder utförs i stor mängd och normalt med stor effektivitet och hög kvalitet. Tusentals skyltar, åtskilliga hundra parkeringsplatser, hundratals mil vandringsled ses till, mängder av betesmarker underhålls röjs och betas och ängar slås. Nya reservat ska gränsmarkeras och i olika grad, beroende på besöksintresse, tillgängliggöras med parkeringsplatser, skyltar och vandringsleder. Basverksamheten utvecklas och förfinas, bland annat efter uppföljning, utveckling av nya skötselmetoder och genom samverkan med t.ex. åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Kanske kan några relativt nya skötselmetoder som naturvårdsbränning av barrskogar och igenväxta, sandiga betesmarker snart räknas in i denna basverksamhet.

Utvärderingar visar dock att ytterligare skötsel är nödvändig och även att nya skötselåtgärder behöver utvecklas och införas för att nå gynnsam bevarandestatus för många naturtyper i de skyddade områdena – en ytterligare utveckling av verksamheten som glädjande nog också har blivit möjlig tack vare de senaste årens anslagsökningar. Den särskilda satsningen på hydrologisk återställning av våtmarker är mycket välkommen men kräver utveckling och spridning av praktiska skötselmetoder. Naturvårdsverket har en roll att ta fram nationella skötselstrategier och vägledning kring både basverksamhet och ny nödvändig skötsel.

Detta kapitel visar på ett axplock av framgångsrika eller nyskapande åtgärder utanför basverksamheten, spridda över landet, tagna ur länens redovisningar. Det visar både på strategiska ansatser för att prioritera och effektivisera skötseln och exempel på nyare restaurerings- och skötselåtgärder för att uppnå gynnsam bevarandestatus i de skyddade områdena, åtgärder som ännu inte ingår som en naturlig och effektiv del i alla läns skötselverksamhet. Detta kapitel behandlar i första hand naturvårdande skötsel, medan friluftslivssatsningar beskrivs i kapitel 5.9.

STRATEGIER OCH PRIORITERINGSMODELLER

Stockholms, Jönköpings, Örebro, Dalarnas och Skåne län anger att de arbetar enligt sina regionala Värna Vårda Visa-program. Stockholms län koncentrerar insatserna till ett begränsat antal objekt för att få högre effektivitet och tydliga resultat. En ny skötselstrategi tas fram som samordnas med ÅGP. Stockholms län har gjort en riktad skötelsatsning på de Natura 2000-områden i odlingslandskapet som inte är skyddade som naturreservat. Örebro län prioriterar i skogslandskapet aspmiljöer, tallskogar och kalkbarrskogar och i jordbrukslandskapet prioriteras rikkärr, fågelsjöar, betesmarker, slättermarker samt ek- och andra ädellövträdmiljöer. Uppsala län arbetar efter sin genomarbetade, långsiktiga strategi för förvaltning av skyddade områden. Kalmar län har en prioriteringsmodell som innebär att marker som har en god bevarandestatus

eller restaurerats i sen tid prioriteras. Därefter görs ett urval av områden för restaurering som grundar sig på vilka naturtyper länsstyrelsen ser som högst prioriterade och för flera av dem finns särskilt viktiga landskapsavsnitt utpekade.

FRAMGÅNGSRIKA SAMVERKANSMODELLER

Norrbottnens län anordnar förvaltningsråd för nationalparkerna, till vilka de kallar kommuner, företag, föreningar och samebyar. Uppsala län har lokala skötselråd för flera naturreservat och Natura 2000-områden. Södermanlands län samverkar i reservatsförvaltningen med många olika aktörer; Gripsholms slottsförvaltning, Statens fastighetsverk, Skogsstyrelsen, Sveaskog, Landstinget, Nyköpings, Eskilstuna och Trosa kommuner med flera. Östergötlands län arbetar med samverkansplan och dess åtgärder inom S:t Anna–Missjö, ett marint skyddat område (HELCOM MPA), med stöd av ett förvaltningsråd bl.a. med representanter från de fyra bebodda öarna i området. Kalmar län har formaliserade skötselråd för två naturreservat, Halltorps hage och Ottenby. Gotlands län har ett avtal med den ideella föreningen Fårö Framtid för skötsel och tillsyn av tio områden. Den omfattande ängsskötseln på Gotland sköts i stor utsträckning av hembygdsföreningar och idrottsklubbar med ekonomiskt bidrag från länsstyrelsen.

I Ljungryda naturreservat i Blekinge län hjälpte en grupp förskolebarn till med att gräva i sanden, så den skulle vara bra för insekterna att bosätta sig i. Vid Hornborgasjön, Västra Götalands län, finns en viltskadegrupp där bl.a. lokala brukare ingår som arbetar för hur skador från tranor och gäss kan undvikas. Platskontoret vid Hornborgasjön arbetar också med det s.k. Hornborgarådet för bygdens utveckling. Västmanlands län har lokala skötselråd för sina fyra mest besökta reservat. Gävleborgs län har ett skötselråd för Färnebofjärdens nationalpark. Skåne län har samverkansavtal med Skogsstyrelsen, Arbetsförmedlingen och Kristianstads, Vellinge, Tomelilla, Simrishamns och Båstads kommuner och kan delfinansiera en stor mängd skötselåtgärder på detta sätt.

REVIDERING AV FÖRÅLDRADE SKÖTSELPLANER

Revidering av gamla skötselplaner är eftersatt i många län vilket gör att relevant skötsel inte kan utföras. Kalmar län pekar särskilt på behov av revidering av skötselplaner i tidigare betade områden med gammal grov ek som enligt skötselplanen ska lämnas för fri utveckling. Revidering av skötselplaner görs bl.a. inom LIFE-projekten, men behovet är trots dessa projekt fortsatt mycket stort.

RESTAURERING AV SLÅTTER- OCH BETESMARKER

I stort sett alla län restaurerar slåttermarker eller betesmarker med återinfört bete, något som är mycket glädjande då behovet är stort och naturvårdsnyttan hög. Detta är numera att betrakta som en basverksamhet för länsstyrelserna. Den är dock kostsam och särskilt projekten LIFE Coast Benefit och LIFE Bridging the Gap har bidragit med stora resurser till framgångsrika restaureringar. Båda projekten leds av Östergötlands län. Södermanlands län deltar

i LIFE Coast Benefit medan Kalmar och Blekinge län deltar i båda projekten och Linköpings kommun i LIFE Bridging the Gap. Uppsala län har använt betande vattenbufflar för att restaurera en strandäng i Natura 2000-området Tämnamaren.

NATURVÅRDSBRÄNNING I SKOG

Västerbottens, Norrbottens, Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Värmlands, Västmanlands, Gävleborgs och Västernorrlands län har genomfört 255 hektar naturvårdsbränningar i barrskog inom projektet LIFE Taiga, som leds av Västmanlands län och där 13 länsstyrelser deltar. Bränningarna görs med stor framgång och är snart att betrakta som basverksamhet, vilket är bra då behovet är arealmässigt mycket stort. Dalarnas län har t.ex. en egen bränningsorganisation och genomförde fyra bränningar varav en var öppen för allmänheten. Uppföljning av bränningens effekter görs också inom LIFE Taiga.

GRÄSMARKSBRÄNNING

Gräsmarksbränning som en restaurerings- eller skötselmetod i odlingslandskapet är en nyare åtgärd som har fått stort genomslag i vissa län men inte i andra. Stockholms län har gjort en gräsmarksbränning i Täby prästgård, något som man också tänker följa upp. Kronobergs län har bränt 47 hektar gräsmarker i 23 områden. Hallands län har genomfört bränning i drygt tio områden, Västernorrlands län i några, Skåne län i 14 områden och Gävleborgs län i ett område.

VÅTMARKSRESTAURERING

Stockholms län har anlagt en våtmark i Angarnssjöängen med häckningsöar och kanaler. Våtmarken ska även fungera som fosforfälla och åtgärden ska följas upp. Kalmar län har restaurerat våtmarker på Ölands sjömarker och Stora alvaret, sammantaget har röjningar och vattenhållande åtgärder genomförts i 60 hektar. Västmanlands län har lagt igen dikena och återställt vattenregimen på ett par hundra hektar i Hälleskogsbrännan. Inom projektet Semi-aquatic LIFE har Skåne län anlagt 17 nya våtmarker, ca 2,7 hektar, och restaurerat 6 våtmarker, ca 0,7 hektar.

RESTAURERING AV LÖVSKOG

Västerbottens län har restaurerat lövskog i ett tiotal reservat inom värde-trakter för lövskog. Hägn har satts upp för att hålla klövilt ute medan lövträden växer sig större. Gran har avverkats för att gynna gamla lövträd och lövskog. Norrbottens län har 10 stängslingar i lövträdsrika reservat. Uppsala län har restaurerat svämskog och lövrika utvecklingsskogar i Båtfors och Hedesundafjärdens naturreservat, främst genom att avverka ung gran. Östergötlands län har restaurerat många yngre lövskogar, genom att plocka bort yngre barrträd och skapa död ved. Jönköpings län har restaurerat ädel-lövskog och triviallövskog i ett tiotal reservat, bl.a. genom att avverka barrträd och sätta upp vilthägn för att säkerställa förnygringen av lövträd. Kronobergs län har restaurerat lövskog, genom att avverka barrträd, i 12 reservat. Hallands

län arbetar löpande med omföring av planterad gran till ädellövskog och röjning av inväxande gran i ädellövskog. På hyggen efter granavveckling och i hägn har man planterat 11 000 ädellövskogsplantor. En ny typ av vilthägn i obehandlat trä med kort livslängd har provats. I Dalsland, Västra Götalands län, har gran huggits bort från triviallövskogar i nybildade reservat. Örebro län avverkade och ringbarkade gran i ett par områden med triviallövskog, Gävleborgs och Västernorrlands län avverkade gran i varsitt område för att restaurera lövskog. Skåne län har satt upp hägn och planterat ca 3 000 ekplantor och 1 000 hagtornsplantor inom projektet Bush LIFE i Herrevadskloster. Skåne län har gynnat lövskog genom att avverka gran i 14 områden.

RESTAURERING AV SANDMARKER

Inom projekt Sand LIFE har stora arealer sandiga marker restaurerats genom avverkning, brytning av stubbar, grävning och bränning för att skapa områden med öppen sand. Sand LIFE leds av Skåne län. Kalmar och Hallands län deltar. Västernorrlands län har återskapat sandmiljöer i en gammal täkt.

RESTAURERING AV RIKKÄRR

Västerbottens län har genom körning med en bandvagn restaurerat ett rikkärr i Natura 2000-området Ersmarksberget. Uppsala län har genomfört en riktad satsning på restaurering av 44 hektar rikkärr i fyra naturreservat.

SKYDDSVÄRDA TRÄD

Stockholms län har med hjälp av arborister gjort trädvårdande insatser och insatser för att förhindra olyckor enligt sin trädvårdsplan. Södermanlands län har i Askö naturreservat friställt närmare 1 000 ekar och tallar, såväl skyddsvärda träd som efterträdare. Kalmar län har hamlat totalt 250 träd i fyra reservat. Gotlands län har stängslat in plantor av ädellövträd, hamlat 200 lindar och friställt 75 ädellövträd inom projektet LIFE ELMIAS. Blekinge län hamlade 173 träd i sju områden. Västmanlands län har med hjälp av arborist besiktat 130 naturminnesträd, som identifierats som potentiella riskträd, och vid behov gjort så små åtgärder som möjligt för att minska olycksriskerna. Skåne län har frihuggit gamla träd samt veteraniserat yngre träd i Bäckhalladalen inom ramen för Bush LIFE och dessutom frihuggit ca 170 gamla träd, främst ekar, inom fem områden, samt gamla bokar inom fyra områden.

VETERANISERING AV YNGRE ÄDELLÖVTRÄD

Veteranisering av yngre ekar för att påskynda uppkomsten av, för den biologiska mångfalden, viktiga gammelträdsstrukturer, har genomförts i Östergötlands, Kalmar och Blekinge län inom projektet LIFE Bridging the Gap. Kalmar län har följt upp insektsfaunan efter ett försök med olika typer av veteranisering av ekar och bl.a. trots den korta försökstiden sett kolonisation av rödlistade arter. Skåne län har veteraniserat träd inom 65 hektar bokplanteringar i sex områden.

UTPLACERING AV GROV DÖD VED

Kronobergs län har samverkat med t.ex. golvföretag och arborister som hanterar större träd. Dessa har levererat ett sextiotal grova träd till naturreservat för att öka mängden grov död ved. Ursprunget på virket har säkerställts före utplacering.

SKÄRGÅRDSSKÖTSEL

Blekinge län erbjöd djurhållare i skärgården att köpa grindar eller bygga en fångstfälla på betade öar. Blekinge län erbjuder också hjälp med transport av betesdjur med egen pråm.

BEKÄMPNING AV INVASIVA OCH ANDRA OÖNSKADE ARTER

Stockholms län har gjort ett försök att begränsa den invasiva arten skunkkalla genom att lägga ut markduk. Försöket kommer att följas upp. Norrbottens län har avverkat contortatall i ett område och Gävleborgs län i ett. Kronobergs län har bekämpat örnbräken, spirea, snöbär och parkslide i betesmarker, bl.a. genom samarbete med lokala idrottsföreningar. Hallands län har bekämpat örnbräken i ett reservat för att gynna tyskginst och även röjt jätteloka. Sanering av vresrosor har genomförts i Kosterhavets nationalpark, Västra Götalands län. Örebro län röjde snöbär två gånger under året i ett område, bekämpade jättebalsamin i ett par områden genom att rycka upp och bränna plantorna, bekämpade ryssgubbe i två områden och lupiner i ett område. Gävleborgs län bekämpade vresros i ett tiotal områden, lupiner i tre områden och jättebalsamin och spirea i vardera ett område. Skåne län har bekämpat vresros i 11 områden, parkslide i åtta och jätteloka i nio och fiskat ut illegalt inplanterad karp och signalkräfta i ett område.

5.3.6 Nationalparksförvaltning

Landets nationalparker förvaltas med få undantag av de länsstyrelser där nationalparkerna geografiskt är belägna. Länsstyrelserna beviljas ett schablonbidrag från 1:3-anslaget till förvaltningen av skyddade områden i sitt län. Detta schablonbidrag skall även täcka in kostnaderna för förvaltningen av nationalparkerna. Den ekonomiska redovisningen av bidragen för skötseln av nationalparkerna ingår i den totala redovisningen från länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och stiftelsen Tyrestaskogen, se tabellerna 22 samt 23–25. I nedanstående stycke redovisas de områden där Naturvårdsverket går in med riktade förvaltningsbidrag, till endera specifika förvaltningsorganisationer eller till länen för insatser i speciellt nationalparker. De riktade bidragen, som består av olika delar, är anpassade till respektive nationalpark och konstruktionen i förvaltningen. Av den anledningen är det svårt att jämföra beloppen mellan de olika områdena.

STIFTELSEN TYRESTASKOGEN, STOCKHOLMS LÄN

Under 2017 har stiftelsen Tyrestaskogen, som förvaltar Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat fått bidrag från Naturvårdsverket på 6,48 miljoner kronor. Bidragen riktas till förvaltningen av Tyresta nationalpark och naturreservat, inklusive underhåll och restaurering av naturumbyggnaden samt till förvaltning av Tyresta gård. Förutom detta bidrag så tillkommer även ersättning för viss fastighetsförvaltning samt investeringsmedel och medel till underhåll.

Stiftelsen har under 2017 genomfört insatser inom verksamhetsområdena skötsel av naturtyper, friluftsliv, fastighetsskötsel, drift av Tyresta gård med visningsjordbruk, naturum med omfattande programverksamhet samt information. Bygget av en ny entré med införandet av varumärket Sveriges nationalparker pågår under 2017–2018.

LAPONIATJUOTTJUDUS, NORRBOTTENS LÄN

Föreningen Laponiatjuottjudus har uppdrag genom Länsstyrelsen i Norrbottens län att förvalta världsarvet Laponia med de ingående fyra stora nationalparkerna Sarek, Padjelanta/Badjelánnda, Stora Sjöfallet/Stuor Muorkke och Muddus/Muttos samt Sjaunja och Stubba naturreservat. Föreningen har under året haft ett bidrag från Naturvårdsverket på 9,27 miljoner kronor för sin verksamhet och för driftskostnaderna för naturum. I detta ingår också bidrag för underhåll av spänger, leder och broar i världsarvet. Bidraget har använts fullt ut. Under 2017 har underhåll skett av stugorna i Muddus för att förhindra fuktskador och stugorna efter Padjelantaleden för att åtgärda brister avseende gasolkaminer med mera. Förvaltningen har reparerat broar och spänger utefter det statliga ledsystemet. Contortatall har inventerats i Muddus nationalpark. Insatser har genomförts för turism och friluftsliv genom omfattande arbete med utbyte av hänvisningsskyltar, besöksräknare, ny nationalparksfolder samt informationsarbete med webbsidor.

KOSTERHAVETS NATIONALPARK, VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

För förvaltningen av Kosterhavets nationalpark med dess styrelseorgan Kosterhavsdelegationen har Länsstyrelsen i Västra Götalands län fått ett bidrag av Naturvårdsverket på sammanlagt 12,7 miljoner kronor. Medlen används för förvaltning av nationalparken med anslutande naturreservat och innefattar konkreta insatser i drift, underhåll och restaureringar inklusive drift och verksamhet i naturum, men också naturvårdande skötsel och marin uppföljning.

SKULESKOGENS NATIONALPARK, VÄSTERNORRLANDS LÄN

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har fått bidrag på 1 miljon kronor för underhåll av Skuleskogens nationalpark. Bidraget har främst gått till skötsel och underhåll för friluftslivet i nationalparken men också en mindre del till restaureringar och slåtter av ängar.

GOTSKA SANDÖNS NATIONALPARK, GOTLANDS LÄN

För förvaltningen av Gotska Sandöns nationalpark har Länsstyrelsen i Gotlands län fått ett bidrag på 2,5 miljoner kronor. Bidraget är en del av de förvaltningskostnader som finns på ön, andra myndigheter bidrar också liksom mer riktade stöd till fastighetsunderhåll med mera. Under 2017 har länsstyrelsen dessutom fått ett riktat bidrag till turistbåten till Gotska Sandön på ca 2 miljoner kronor.

SÖDERÅSENS NATIONALPARK, SKÅNE LÄN

Länsstyrelsen i Skåne län har fått ett riktat bidrag på 600 000 kronor för restaurering av ädellövskog i Söderåsens nationalpark. För förvaltningen i övrigt använder länsstyrelsen delar av det schablonbidrag som ska räcka till alla skyddade områden i länet.

FÄRNEBOFJÄRDENS NATIONALPARK, GÄVLEBORGS LÄN

För förvaltningen av Färnebofjärdens nationalpark får länsstyrelsen i Gävleborgs län ett bidrag på 4,32 miljoner kronor. Medlen är öronmärkta till olika delar av arbetet i nationalparken såsom allmän skötsel och förvaltning, underhåll av anläggningar för friluftslivet, fastighetsförvaltning, drift och verksamhet vid naturum. Under 2017 har hela broanläggningen kring naturum bytts ut. Naturvårdande skötsel har gjorts bland annat med slåtter, bete och friställning av äldre ekar.

5.3.7 SkötselDOS

För arbetet med skötseln av skyddade områden och de statliga lederna i fjällen behöver förvaltarna kunna hålla ordning på och ajourhålla stora mängder geografisk information om bland annat anordningar, leder, skötselområden och åtgärder. För att stödja förvaltningen används SkötselDOS, ett GIS-baserat IT-stöd. Systemet utvecklas fortfarande och användarna fortsätter att fylla på med ny digital information. SkötselDOS kan även användas för åtgärder inom ÅGP och naturvårdsavtal. Se även beskrivning av VIC Natur, kapitel 1.6, som SkötselDOS är en del av.

Jämfört med föregående år har antalet registrerade anordningar ökat från 37 689 till 51 074, antalet leder har ökat från 2 918 till 3 366 och antalet skötselområden har ökat från 19 836 till 22 929.

Utmaningen som med de flesta IT-stöd är att göra det tillräckligt användarvänligt och effektivt. Några län använder systemet som ett dagligt verktyg för planering och dokumentation medan andra län uttrycker att de har svårt att komma över tröskeln och att få in rutiner. För att sänka tröskeln för användarna har vi under året arrangerat tvådagarsutbildningar på tre platser i landet. Vi har även startat upp en översyn, en verksamhetsanalys, för att kunna förbättra informationsstruktur och teknik för IT-stöd skötsel.

Tidigare har möjligheten att arbeta i SkötselDOS varit begränsad till användare på länsstyrelserna. Under året har vi möjliggjort för andra förvaltare som till exempel föreningen Laponiatjuottjudus och Västkoststiftelsen att använda SkötselDOS. Vi har hållit utbildningar för dessa nya användare och några är nu igång och använder systemet.

De tekniska förutsättningarna för att kunna tillgängliggöra digital information om friluftslivsanordningar och leder från SkötselDOS som öppna data blev klara under 2017. Förutom teknik behövs också registrerad information som kan visas. För att underlätta arbetet med att kvalitetssäkra och komplettera information har vi hållit en workshop. Som en effekt av workshopen och det efterföljande arbete som användarna lagt ned finns information registrerad och kvalitetssäkrad för flera nationalparker, naturreservat och andra skyddade områden samt statliga leder. Vi räknar med att digital friluftslivsinformation från SkötselDOS ska finnas som öppna data under 2018. Information kommer inledningsvis inte att finnas för alla skyddade områden och statliga leder. Informationen kommer att fyllas på successivt, men för alla områden som visas ska informationen vara komplett.

När det gäller åtgärder i SkötselDOS ser vi att kvaliteten på den registrerade informationen förbättrats något jämfört med föregående år. Antalet registrerade åtgärder har ökat något jämfört med förra året, från 4 392 till 4 495. Antal registrerade åtgärder per kategori finns redovisat i tabell 26.

Tabell 26. Antal registrerade åtgärder per kategori.

Kategori	2016	2017
Betesdrift	543	495
Ängsbruk	284	212
Restaurering naturtyper	386	311
Skötsel av träd	110	78
Naturvårdsbränning	42	51
Artinriktad skötsel	82	99
Övrig skötsel naturtyper	131	84
Information	357	460
Friluftslivsanordningar	502	616
Leder	801	799
Gränsmarkering	301	233
Renhållning	99	84
Byggnader, anläggningar	158	272
Vägunderhåll, P-platser	126	128
Övriga åtgärder*	470	573
Summa	4 392	4 495

* Övriga åtgärder inkluderar åtgärder på Naturvårdsverkets byggnader och anläggningar, ÅGP och övriga åtgärder.

5.3.8 Prövning och tillsyn inom naturvårdsområdet

Under 2017 fick Miljösamverkan Sverige (MSS) förstärkta resurser i form av 1 miljon kronor från Naturvårdsverket för att arbeta med ett naturvårdspaket som kallas Grön utveckling. Uppgiften var att realisera delar av utvecklingsmöjligheterna. Det finns stora utvecklingsmöjligheter inom naturvården, såväl av tillsyn som prövning. Generellt behöver vi en bättre samsyn mellan länsstyrelserna. Det finns även goda möjligheter att hitta mer effektiva arbetsätt och på så sätt skapa ett ökat utrymme för tillsyn.

Tabell 27. Medel till Miljösamverkan 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Kostnad	0	0	1 000*

* Ingår i Övrigt, tabell 14 och 17.

Grön utveckling består av flera olika delprojekt¹⁰, vilka nedan beskrivs kortfattat. Arbetet fortsätter under 2018.

STRANDSKYDD

I januari 2016 avslutades arbetet i Strandskyddsdelegationen. Utredningen tog fram två webbplatser, Strandskyddsdelegationen.se och Strandskyddsdomar.se, med mycket värdefull kunskapsuppbyggnad. De innehåller utbildningar, webinarier, handledarstöd med mera. Miljösamverkan Sverige förvaltar webbplatserna från och med januari 2017 till och med december 2018.

FÖRDJUPAD KARTLÄGGNING AV GRÖN TILLSYN OCH PRÖVNING

Miljösamverkan Sverige har 2017 bedrivit ett projekt, ”Fördjupad kartläggning av grön tillsyn och prövning”, som syftar till att utreda vilket behov av stöd och vägledning som finns inom naturvårdens prövning, tillsyn och tillsynsvägledningsarbete gentemot kommunerna. Den visar vilka förutsättningar länen har, vilka tillsynsområden som är viktigast i olika delar av landet (en tillsynskarta) och vilka utmaningar som finns hos olika län. Den visar även på framgångsfaktorer som kan spridas till andra.

SAMARBETSYTOR

Miljösamverkan Sverige har fått i uppdrag att samverka kring det länsstyrelse-gemensamma förvaltningsobjektet Natur (FO Natur) och bygga samarbetsytor på länsstyrelsernas gemensamma intranät. Tanken med Samarbetsyta Natur är att det ska finnas en samlad ingång för all samverkan som rör naturvårdsområdet. På samarbetsytorna ska finnas möjlighet till diskussioner och dialog, men även att dela gemensamt material som flera länsstyrelser kan ha nytta av. Under 2017 har en kartläggning genomförts av vilka samarbetsytor som behövs för naturvården.

STÄRKT GRÖN TILLSYN

Projektet startade 2016 och pågick under hela 2017. Syftet med projektet har varit att bidra till ökad samsyn mellan länsstyrelserna och ett effektivare tillsynsarbete när det gäller kontrollerande tillsyn av skyddade områden samt att stärka länsstyrelsernas handläggare i detta arbete.

¹⁰ Grön utveckling 2017. Prövning och tillsyn inom naturvårdsområdet. 2018-02-14. Rapport 2018:2. Miljösamverkan Sverige

TERRÄNGKÖRNING PÅ BARMARK

Naturvårdsverket gör en informationsatsning kring motortrafik i naturen under 2017–2018. Som en del av detta startade MSS ett projekt kring terrängkörning på barmark som pågår till och med juni 2018. Syftet med projektet är bland annat att möjliggöra en större samsyn kring terrängkörningsfrågorna hos länsstyrelserna samt bidra till ökad kompetens hos länsstyrelserna om terrängkörning.

BEHOVSUTREDNING III

Behovsutredningen, som nu är inne i sin tredje fas, är en modell som ska beräkna behovet av tillsynsresurser inom naturvårdens olika områden. Modellen består av en excel-fil där behovet kan räknas ut och en textdel som förklarar modellen samt hur beräkningarna ska göras. Under 2017 har, genom projektet Behovsutredning III, projektgruppen från länsstyrelserna arbetat vidare med modellen och justerat denna utifrån inkomna synpunkter.

5.4 LONA

LONA har som övergripande mål att ge ett ökat engagemang för naturvårdsfrågor, ökad tillgänglighet, lokal förankring, skydd av tätortsnära natur samt att fler kommuner ska arbeta med naturvård. LONA ska också bidra till att genomföra miljö kvalitetsmålen.

Tabell 28. Kostnader för LONA 2015–2017 (tkr).

År	2015	2016	2017
Kostnad*	40 175	52 590	53 678

* Källa: tabell 14.

LONA är framför allt viktigt i mindre kommuner där satsningen ibland är helt avgörande för att kommunen ska kunna jobba med dessa frågor utifrån ett annars rätt begränsat budgetutrymme. Det är också dessa kommuner – ofta relativt sett små befolkningsmässigt i glesbygden – som väljer att involvera ideella föreningar i LONA-projekt. Möjligheten att räkna ideell arbetskraft som motfinansiering är fortsatt mycket uppskattad, och bidrar till ett bredare engagemang i lokalsamhället.

En övergripande slutsats är att LONA upplevs som en statlig satsning med ett starkt underifrånperspektiv, där kommunernas initiativkraft i samspel med lokalsamhället är det som driver dess utformning. LONA har haft en positiv inverkan på intresset för naturvård och friluftsliv hos kommunala politiker och i ännu större utsträckning hos allmänheten. Det ökade intresset har också gjort att naturvård respektive friluftsliv upplevs ha integrerats bättre i kommunernas översiktsplanering än tidigare. Många kommuner har använt LONA-bidrag för att ta fram underlag och upprätta naturvårdsprogram och friluftspaner.

De många projekt som handlar om naturpedagogik har ökat skolornas och förskolornas nyttjande av tätortsnära naturområden. Kanske är LONAs bidrag till ökat lärande – inte minst bland kommande generationer – den faktor som påverkar mest i ett längre perspektiv. Bilden av LONAs effekter på lite längre sikt är dock splittrad, där särskilt intresset för att inrätta fler lokala naturreservat inte verkar ha ökat särskilt mycket generellt sett, och endast en tredjedel av kommunerna uppger att tillgängligheten i skyddade naturområden har ökat.

LONA har bidragit till miljömålsuppfyllelse för 10 av de 16 miljö kvalitetsmålen.

Ju mer naturvårdskoppling målet har, desto större bidrag från LONA. LONA har haft ett betydande inslag av satsningar där naturvård, folkbildning och närrekreation har integrerats. Man har t.ex. fått upp ögonen för att friluftsliv kan ske utan att skada naturvärden och att det finns värden i naturen som är intressanta för friluftsliv och turism. Information om alla LONA-projekt finns i LONA-registret.¹¹

SLUTREDOVISADE PROJEKT UNDER 2015–2017

LONA-projekten är oftast fleråriga. Under perioden 2015–2017 slutredovisades 2 313 åtgärder till en sammanlagd kostnad om ca 289 miljoner kronor varav ca 111 miljoner kronor (38 %) utgjorde statligt bidrag. Civilsamhället bidrog med ideellt arbete till ett värde av ca 30 miljoner kronor.

Tabell 29. Slutredovisade godkända LONA-projekt 2015–2017.

År	S:a utfall kostnad	S:a utfall bidrag	S:a utfall ideellt arbete	Antal åtgärder
2015	78 498 901	29 329 404	8 804 358	581
2016	122 450 187	47 681 060	12 401 406	1 050
2017	88 050 320	34 335 823	8 883 514	682
Summa	288 999 408	111 346 287	30 089 278	2 313

BEVILJADE PROJEKT 2015–2017

Under perioden 2015–2017 fattades beslut om 755 LONA-projekt med 1 303 åtgärder till en total kostnad om ca 293 miljoner kronor varav statliga bidrag utgjorde ca 129 miljoner kronor (44 %). Bidragen fördelades med ca 49 % till naturvård, 44 % till friluftsliv, 1 % till kulturmiljö samt 3 % till övrigt.

Tabell 30. Åtgärds-kategorier för LONA-projekt som beviljats bidrag 2015–2017.

Åtgärds-kategori	mnkr	%
Kunskapsuppbyggnad	23	17
Framtagande av underlag	20	15
Områdesskydd	2	1
Vård och förvaltning	27	21
Restaurering	24	18
Information/folkbildning	33	25

¹¹ <http://lona.naturvardsverket.se>

PRESTATIONER

Bland de prestationer som beviljade medel ska resultera i finns bl.a. ca 90 naturvårdsprogram/grönstrukturprogram, ett femtiotal skötselplaner, ett trettiotal friluftsplaner, ca 200 inventeringar, populationsförstärkande åtgärder på ca 100 hektar, 15 fågeltorn, ca 120 grill/rastplatser/vindskydd, ca 70 broar, ca 90 aktivitetsbanor, ca 40 åtgärder för tillgänglighetsanpassning för äldre/funktionshindrade, framröjning av ca 3 000 grova träd, slyröjning på ca 55 hektar, vassröjning ca 750 hektar, röjning och gallring ca 60 hektar, nyskapa naturtyp/område ca 40 hektar, restaurering och biotopförbättrande åtgärder ca 500 hektar, ca 5 000 skyltar, ca 300 personliga guidningar med mera. Alla ansökningar, redovisningar och statistikuttag sker i LONA-registret som utvecklas kontinuerligt.

5.5 Grön infrastruktur

Här redovisas Naturvårdsverkets arbete med att stödja länsstyrelsernas framtagande av handlingsplaner för grön infrastruktur, som de ska redovisa till regeringen senast den 1 oktober 2018. Länsstyrelserna har för 2017 disponerat sammanlagt 20 miljoner kronor för sitt eget arbete. Användning av dessa medel redovisas inte här.

Under 2017 har Naturvårdsverket i samverkan med länsstyrelserna och andra myndigheter fortsatt arbetet med att koordinera genomförandet av grön infrastruktur i Sveriges land-, vatten- och havsområden. Vi har haft länsstyrelserna som främsta målgrupp för att ge stöd i deras arbete med att ta fram regionala handlingsplaner. Vägledning om grön infrastruktur bidrar till större möjlighet att uppfylla flera nationella och internationella miljömål, ökad biologisk mångfald och fungerande ekosystem.

Naturvårdsverket har genomfört och deltagit på flera workshoppar och utifrån synpunkter från länsstyrelser och myndigheter tagit fram vägledningar i samverkan. Vägledningar och stöd i länsstyrelsernas framtagande av regionala handlingsplaner handlar till exempel om:

- Planerna som underlag i planering och miljöbalksprövning
- Ekologisk kompensation
- Dialog och samverkan
- Prioritering av naturvårdsinsatser
- Viktiga begrepp i arbetet med grön infrastruktur
- Basdokument för att kartlägga landskapets kvalitéer i arbetet med grön infrastruktur och grund för att definiera naturtyper
- Hur handlingsplanerna för grön infrastruktur kan användas för att effektivare ta hänsyn till ekosystemtjänster och klimatanpassning inom fysisk planering
- Förslag på indikatorer för kartläggning av ekosystemtjänster och grön infrastruktur

För att ytterligare stötta länen ger vi förslag på hur disposition av handlingsplaner och generella texter inklusive nationella och internationella miljömål kan beskrivas och tillgängliggör en mall som stöd i bedömning av konsekvensanalyser.

Ett antal illustrationer med budskap har tagits fram som stöd för länsstyrelsernas och andra aktörers kommunikation om grön infrastruktur. Vi ger sedan våren 2017 ut ett nyhetsbrev varannan månad med information och nyheter om vad som är på gång i arbetet med grön infrastruktur på Naturvårdsverket, andra myndigheter och länsstyrelser. En funktionsbrevlåda har startats där inkomna frågor hanteras.

Olika analyser är viktiga underlag för länens pågående arbete. Naturvårdsverket har därför bland annat genomfört en workshop om landskapsanalyser, gett uppdrag att ta fram ett fördjupat nationellt GIS-underlag för buskmiljöer utanför skog och uppdrag att ta fram en metod för landskapsanalys av skogliga värdekärnor i boreal region. För att stötta sammanhållande och länsövergripande arbete har vi bidragit med en del av kostnaderna till projekt som bedrivs av länsstyrelserna såsom nationell analys för att identifiera potentiellt värdefulla gräsmarker, trädkartering och en studie för att utvärdera renars¹² potential som en indikator för landskapets gröna infrastruktur.

För att bland annat ta reda på kännedom om och betydelse av grön infrastruktur för hållbar samhällsplanering genomförde Naturvårdsverket en referensmätning under 2017. Av aktörerna inom organisationer, kommuner och länsstyrelser anser 96 % att Grön infrastruktur är ett viktigt underlag till översiktsplaneringen.

I oktober 2017 lämnades till Miljö- och energidepartementet en delredovisning¹³ av regeringsuppdraget med att koordinera genomförandet av grön infrastruktur i Sverige. Regeringsuppdraget har förlängts och ska slutredovisas i oktober 2018.

5.6 Kommunikationsatsning om ekosystemtjänster

”Att få fler att se naturens gratisarbete”

På uppdrag av regeringen har Naturvårdsverket genomfört en kommunikationsatsning om ekosystemtjänster under 2014–2017. Regeringsuppdragets slutmål om att öka förståelsen för den biologiska mångfaldens och ekosystemtjänsternas värden och betydelse i samhället är en fortsatt utmaning. Det gäller även slutmålet om att öka måluppfyllelsen för berörda miljö kvalitetsmål. Men arbetet går framåt. Den effektrelaterade uppföljningen av genomförda åtgärder visar att det har skett markanta förflyttningar inom alla tre områdena kunskap, attityd och handling sedan kommunikationsatsningens start. Det tyder på att kommunikationsatsningen helt eller delvis nått de uppsatta målen.

¹² Djuret ren.

¹³ NV-01521-15 <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Koordinera-genomforandet-av-en-gron-infrastruktur-i-Sverige/>

Tabell 31. Kostnader för kommunikationssatsning om ekosystemtjänster 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Kostnad	1 360	2 030*	2 200*

* Inklusive finansiering av pilotverksamhet i tre län med 350 000 kronor vardera.

Navet i kommunikationssatsningen har varit nätverket för ekosystemtjänster. I nätverket finns drygt 50 personer från aktörer som fungerar som vidareförmedlare inom kommuner, länsstyrelser, företag och organisationer inom areella näringar samt bygg- och infrastrukturektorn. Personerna inom nätverket lär av varandra och bygger vidare på varandras kunskap om att arbeta systematiskt med ekosystemtjänster. Även samverkansmyndigheterna för uppdraget har varit aktiva i samverkan med nätverket.

Naturvårdsverkets nätverk har gett effekt. Medlemmarna i nätverket har högre engagemang i frågan än andra grupper och diskuterar frågan oftare än andra. Nätverket har också i hög utsträckning stor eller avgörande betydelse för medlemmarnas interna arbete med att ta med värdet av ekosystemtjänster i beslut. Synen på framtiden är positiv. Mätningar visar att både nätverket för ekosystemtjänster samverkansmyndigheter i uppdraget bedömer att fler beslut inom den egna sektorn kommer att fattas utifrån kännedom om värdet av ekosystemtjänster inom två till fem år.

Fortsatt strategiskt arbete för att lyfta värdet och betydelsen av ekosystemtjänster i samhället kommer att behövas och kommer att ske genom en samverkansåtgärd i miljömålsrådet. Åtgärden omfattar också att fortsätta driva nätverket för ekosystemtjänster.

5.7 Biosfärområden

2017 avsattes 3 miljoner kronor ur anslaget 1:3 till arbetet med biosfärområden. Ett biosfärområde är ett modellområde för hållbar utveckling. De ingår i Unescos Man and the Biosphere-program (MAB) som utgår från samspelet mellan människan och biosfären. I Sverige finns fem biosfärområden¹⁴ och två biosfärkandidatområden¹⁵. Naturvårdsverket stödjer arbetet genom årliga ekonomiska bidrag.

Tabell 32. Kostnader för biosfärområden 2015–2017 (tkr).

År	2015	2016	2017
Kostnad*	3 200	3 250	3 000

* Ingår i Skötsel av skyddade områden, tabell 14.

Biosfärprogrammet har stärkts såväl nationellt som internationellt genom olika insatser under året. Rapporten om Biosfärområdenas bidrag till implementeringen av Agenda 2030¹⁶ har visat sig vara ett bra verktyg för att kommunicera biosfär-

¹⁴ Kristianstads Vattenrike, Vänerskärgården med Kinnekulle, Älvslandskapet nedre Dalälven, Blekinge Arkipelag och Östra Vätterbranterna.

¹⁵ Voxnadalen och Vindelälven-Juhtatdahka.

¹⁶ <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6742-7>

områdenas funktion och uppdrag. En vägledning till den globala handlingsplanen för biosfärområden, Lima Action Plan, har tagits fram under året. En informationsfilm om biosfärprogrammet har producerats. De två biosfärkandidatområdena Vindelälven-Juhtatdahka och Voxnadalen har presenterat remissversioner av sina ansökningar till Unesco. Tre biosfärinitiativ – Vombsjösänkan, Motala och Öresundsregionen – arbetar med förstudier till kandidatansökningar.

5.8 Förvaltning av arter med mera

5.8.1 Arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter

Arbetet med åtgärdsprogrammen (ÅGP) fokuserar på att nå gynnsam bevarandestatus för de arter och livsmiljöer som är särskilt hotade eller som fungerar som paraplyarter. Genom arbetet med ÅGP har artperspektivet fått en tydlig tillämpning. Åtgärdsarbete utifrån arter är ett arbetssätt som länkar samman mål, miljötillstånd, kunskap om hot och behov, åtgärd och effekt, och det har stor betydelse för miljötillståndet på biotop- och landskapsnivå, liksom för den genetiska nivån. Det har en styrande inverkan på naturvårdshänsyn och för att vässa naturvårdsåtgärder – ”*rätt åtgärd på rätt plats i landskapet*”.

Tabell 33. Kostnader för åtgärdsprogram för hotade arter 2015–2017 (tkr).

År	2015	2016	2017
Kostnad*	45 030	57 361	55 098

* Källa: tabell 14.

Åtgärdsprogrammen är avsedda att fungera som ett komplement till andra åtgärder för biologisk mångfald. För att tydliggöra detta ansvar och åtgärdsbehov i det artinriktade naturvårdsarbetet har Naturvårdsverket, i dialog med ArtDatabanken, gjort en översyn av ÅGP-verksamheten och tagit fram ett förslag till ett nytt arbetssätt där åtgärdsprogram delas in i fem olika kategorier. Kategoriseringen pekar ut riktningen för det fortsatta arbetet med dessa arter, baserat på huvudsakliga behov och en vision om framtida ansvarsfördelning. Förslaget remitterades till länsstyrelser och sektorsmyndigheter i december 2017.

MEDELSANVÄNDNING

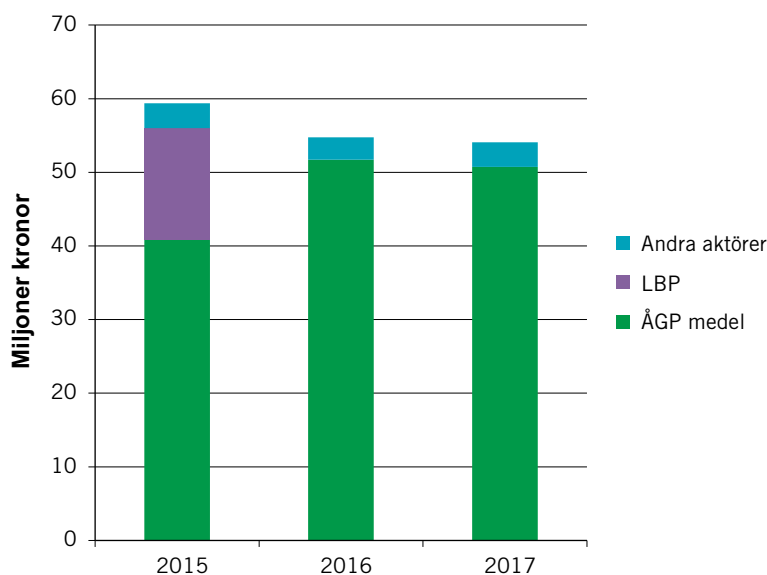
Under 2017 har Naturvårdsverket fastställt åtgärdsprogram för ortolansparv och två åtgärdsprogram reviderades (vitryggig hackspett och fjällräv). Totalt finns 132 gällande åtgärdsprogram varav länsstyrelserna koordinerade eller vidtog åtgärder i 124. Eftersom medelstilldelningen inte täcker åtgärdsbehovet görs prioriteringar både på nationell och regional nivå. Merparten av ÅGP-medlen för åtgärder fördelades till länsstyrelserna, men medel beviljades också till Naturskyddsföreningen för arbete med vitryggig hackspett, till Jägareförbundet för arbete med fjällgås och till anskaffning av externa utförare för två utvärderingar.

Länsstyrelserna använder ÅGP-medlen även som medfinansiering för andra finansieringskällor t.ex. Interreg och LIFE. Medel via LIFE, LONA, särskilda skötselinsatser, biogeografisk uppföljning och rovdjursövervakning har även bidragit till ÅGP-verksamheten men dessa medel redovisas inte i detta avsnitt för att undvika dubbelredovisning. ÅGP-verksamheten skapar gröna arbetstillfällen regionalt, både på länsstyrelserna och hos externa entreprenörer.

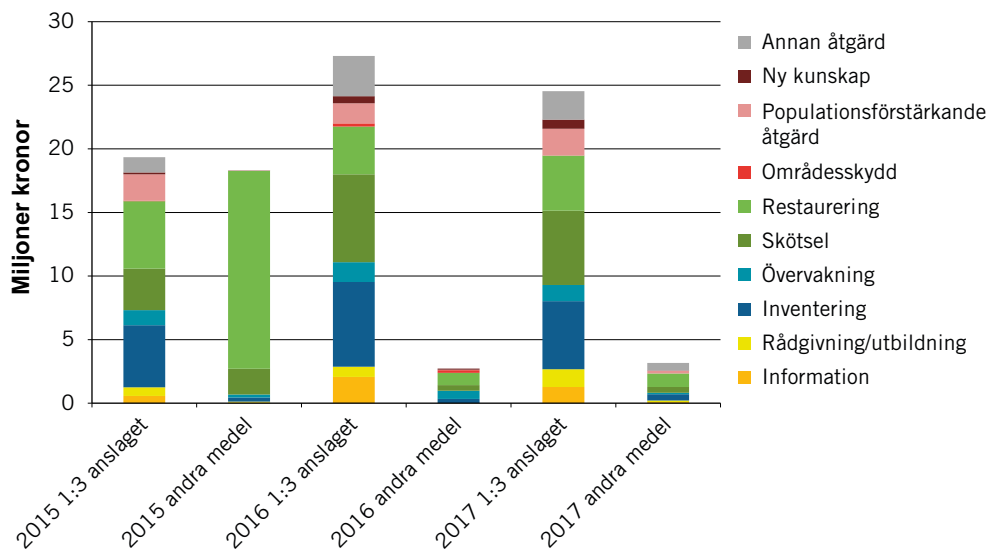
Tabell 34. Antal åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.

	2015	2016	2017
Antal gällande, fastställda program i början av året	120	130	131
Antalet nya fastställda program under året	10	1	1
Antal program där koordinering eller åtgärder genomförts av länsstyrelserna	117	121	124
Antal program där åtgärder genomförts av andra aktörer än länsstyrelserna	46	40	44
Antal uppdaterade/reviderade åtgärdsprogram	3	4	2

Av figur 1 framgår länsstyrelsernas kostnader per åtgärdstyp. Utöver de faktiska åtgärdskostnaderna läggs resurser på koordinering. Framförallt handlar det om dialog med och underlag till externa aktörer så att dessa kan anpassa sin verksamhet och vidta åtgärder. Men även att växla upp 1:3-anslaget med externa medel (LIFE, interreg) tar resurser i anspråk i form av att ta fram underlag, söka medel och administrera dessa extra medel. Ytterligare en faktor verkar vara att ÅGP-medel i större omfattning används till ÅGP-handläggarnas interna naturvårdsarbete inom länsstyrelsen, såsom ärendehantering, miljömålsarbete och arbete med landskapsstrategier.

Figur 1. Tilldelning av 1:3-anslaget till länsstyrelserna, länsstyrelsernas uppväxling av anslaget genom LBP (Landsbygdsprogrammet) och genom andra aktörer.

Figur 2. Fördelning av länsstyrelsernas kostnader för åtgärder i fält per åtgärdstyp.

SAMVERKAN MED OLIKA AKTÖRER

Länsstyrelserna använder Naturvårdsverkets medel från 1:3-anslaget för samarbete med olika aktörer i landskapet. Den exakta samlade kostnadsbilden för åtgärder är okänd, särskilt när åtgärder utförs som en del av aktörernas löpande verksamhet. Uppskattningsvis har aktörer utöver länsstyrelserna tillfört mer än 3 miljoner kronor till åtgärder under 2017. Dessa täcker ett brett register av aktörer såsom universitet, botaniska föreningar, skogsbolag, kommuner och statliga aktörer, till exempel Trafikverket. Dessutom bidrar frivilliga organisationer med ett stort antal timmar ideellt arbete.

UTVÄRDERINGAR

Under 2017 genomfördes externa utvärderingar av två åtgärdsprogram som löpt ut. Utvärderingen av ÅGP för särskilt skyddsvärda träd visar att åtgärder som prioriterats har varit inventeringar och friställande av drygt 37 800 skyddsvärda träd. Programmet anses ha bidragit till ett ökat medvetande om skyddsvärda träd och en ökad kunskap om var träden finns. Ett hinder för att utföra flera av åtgärderna uppges vara brist på ekonomiska resurser i relation till det relativt höga antalet uppställda mål och genomförda åtgärder. Programmet kommer att revideras (med fokus på ansvarsfördelning, uppföljning, mål och åtgärdsförslag) och förlängas.

Utvärderingen av ÅGP för fjällgås visar att uppfödningen och utsättningen av fjällgäss inom programmet fungerar bra. Dock krävs även andra insatser, såsom en mer systematiserad övervakning av beståndet, fortsatta åtgärder för att minska predationen från rödräv och en utförlig kartläggning av potentiella nya häckningsområden, för att säkra artens fortlevnad i Sverige. Det finns ett behov av att analysera befintliga data mer djupgående och ett ökat samarbete med befintlig forskning på gåspopulationer i Sverige rekommenderas. Beslut om programmets fortsättning kommer att tas under 2018.

5.8.2 Vilt- och rovdjursförvaltning

Tabell 35. Fördelning av kostnader för rovdjur och viltförvaltning 2015–2017 (tkr).*

Område/år	2015	2016	2017
Genetisk förstärkning av vargstammen	5	366	1 329
Drift och förvaltning av IT-system	3 327	3 890	3 110
Viltskadecenter, drift	8 678	9 770	8 385
Bidrag rovdjursinventering	37 221	40 516	44 432
Bidrag, rovdjursbidrag	15 485	15 652	19 600
Övrigt rovdjur	8 841	11 116	6 016
Åtgärder till skydd för renar	1 000	1 000	0
Bekämpning mårddhund	8 000	8 400	8 046
DNA-analyser	4 966	7 538	8 181
SVA viltsjukdomar	2 951	2 999	3 000
Övrigt vilt	2 058	5 466	6 328
Summa	92 531	106 713	108 428

* Motsvarar Viltförvaltning och Rovdjur i tabell 14.

5.8.3 Rovdjursbidrag

Rovdjursbidraget fördelas varje år till länsstyrelserna samt till de två större rovdjurscentrumen i landet. Medlen får användas till informationsinsatser samt akuta åtgärder kopplade till de stora rovdjuret.

De medel som länsstyrelserna erhåller syftar till att stödja länsstyrelserna i deras uppdrag att uppnå rovdjurspolitikens övergripande mål som beskrivs i propositionen En hållbar rovdjurspolitik (prop. 2012/2013:191), samt målen i de nationella förvaltningsplanerna.

De medel som utgår till Rovdjurscentrumet De 5 Stora i Järvsö samt till Rovdjurscentrumet Grönklitt i Orsa syftar till att stödja deras arbete med att förmedla en objektiv information om våra rovdjur till allmänheten, skolor och media.

RESULTAT

Länsstyrelserna har under 2017 använt rovdjursbidraget i huvudsak till följande åtgärder:

- Skyddsjakter, där åtgärder inkluderat förberedelser av jakten, lokalisering av aktuella djur samt genomförande av jakten vilket i vissa fall krävt användning av helikopter. Hit hör även åtgärder som etablerande av en skyddsjaksorganisation för att säkra en effektiv insats vid behov.
- Beredskap och tillgänglighet, vilket inneburit att länsstyrelsen säkrat upp en beredskap att ha personal tillgänglig en stor del av dygnet för att kunna närvara vid akuta händelser där rovdjur är inblandade. I arbetet ingår bland annat att vara djurägare behjälplig med rådgivning om skadeförebyggande åtgärder samt besiktning av skador orsakade av stora rovdjur.

- Inköp och underhåll av material såsom akutstängsel, lapptyg, ljudanläggningar, åtelkameror.
- Kompetensutveckling av länsstyrelsepersonal, bland annat genom medverkan på nationella konferenser, samverkan mellan länen, utbildning i stängsling samt utbildning av besiktningsmän.
- Informationsinsatser, dels genom träffar som länsstyrelserna själva initierat, dels som deltagande i möten och mässor anordnade av externa verksamheter, exempelvis jägarorganisationer och andra länsstyrelser. Inkluderar även informationsträffar för allmänheten och för skolelever samt det löpande kommunikationsarbete som sker via telefon, epost, webben och media.
- OH- och personalkostnader.

Rovdjurscentrumen redovisar att deras medel använts till att ta fram och sprida lättillgänglig basinformation om de stora rovdjuren och förvaltningen av dessa, att utveckla webbplatser, att arbeta med uppsökande informationsverksamhet och skolinformation samt vara en mötesplats för att diskutera rovdjur.

MÅLUPPFYLLNAD

Måluppfyllnaden är generellt sett god, med åtgärder vars resultat möter upp något, flera eller samtliga delmål nationellt, med särskild tonvikt på delmålen att minska skador och att skapa ett ökat förtroende för förvaltningen.

Länsstyrelserna rapporterar att genom att närvara och föra dialog i områden och situationer där rovdjur finns och skapar mycket känslor, bidrar man till det långsiktiga målet om förtroende och förutsägbarhet i rovdjursförvaltningen. Även rovdjurscentrumens informationsinsatser under året bidrar till detta. Genom en god beredskap för akuta händelser, där angrepp av rovdjur har skett eller är nära förestående, kan skador förebyggas och begränsas. Detta bidrar till målet att minska skadorna.

5.8.4 Rovdjursinventering

Länsstyrelserna har enligt förordning (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn ansvar för inventering av stora rovdjur i det egna länet. Rovdjursinventeringen genomförs också i enlighet med *Strategin för svensk viltförvaltning*¹⁷ och bygger på bästa tillgängliga kunskap och kvalitets-säkrade data där resultaten lagras i moderna IT-system i öppna publika lösningar i samarbete med andra länder framförallt Norge. Naturvårdsverket ger bidrag till länsstyrelsernas inventering av varg, järv, lodjur och kungsörn med ändamålet att inventeringarna ska genomföras i enlighet med gällande lagstiftning och *Naturvårdsverkets metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige*¹⁸.

¹⁷ Naturvårdsverkets ärende NV-00303-15

¹⁸ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Vilt/Inventeringsmetodik-for-stora-rovdjur/>

BJÖRN

Björn inventeras genom särskilda satsningar med spillningsinventeringar i ett rullande schema mellan länen och därpå följande populationsberäkningar. Under 2017 har en björnspillningsinventering genomförts i Dalarnas och Gävleborgs län samt i delar av angränsande län. Resultaten av denna redovisas under 2018 då även en nationell populationsuppskattning kommer att redovisas vilket görs vart femte år. Nästa björninventering kommer att genomföras 2019 i Västerbottens län.

KUNGSÖRN

Under 2017 fortsatte arbetet med översynen av kungsörnsinventeringen och arbetsgruppen föreslog fyra försöksområden för säsongen 2018 för intensiv inventering i likhet med hur de inventerar i Norge med extensiv- och intensivområden.

VARG

I samband med att resultaten från varginventeringen 2016/2017 fastställdes, beslutade Naturvårdsverket om ytterligare en inventeringssäsong med utökad insamling av prover för DNA-analys (framförallt spillningsprover) i arbetet med att ta fram en ny omräkningsfaktor (från familjegrupper till individer) för varg. Åtta län i Mellansverige har tilldelats extra medel för detta (ca 3 miljoner kronor under 2017). Den extra spillningsinsamlingen pågår även under vintern/våren 2018.

JÄRV

Naturvårdsverket har tilldelat Länsstyrelsen i Norrbottens län extra medel till en särskild satsning under två år för en omfattande insamling av DNA-prover från järv. Länsstyrelsen har fått hjälp med insamlingen av renskötare, ripjägare och andra intresserade. Även fältpersonal från norska Statens naturoppsyn (SNO) har samlat prover inom länet längs med riksgränsen. Under inventeringssäsongen 2017 samlade fältpersonal och allmänheten in 737 DNA-prover vilket resulterade i att 162 järvar har identifierats¹⁹.

UTVÄRDERING

I slutet av 2017 inledde Naturvårdsverket en utvärdering av inventeringssystemet för stora rovdjur och en handläggare anställdes som kommer att arbeta med detta under 18 månader. Det övergripande syftet med utvärderingen är att ge underlag till att framtida inventeringssystem ska bli tydligare, enklare och effektivare genom att beskriva och utvärdera dagens system, utvärdera förtroendet för inventeringsresultat och utförarorganisationer samt utvärdera övergången från Rovdjursforum till Rovbase.

¹⁹ <http://www.lansstyrelsen.se/norrboten/sv/nyheter/2018/pages/resultat-jarvinventering.aspx/>

SAMVERKAN

Sverige och Norge genomför ett gemensamt årligt rovdjursinventeringsmöte där representanter för länsstyrelserna, SNO, samebyarna, Rovdata, Viltskadecenter, Naturvårdsverket och Miljødirektoratet deltar. Mötet 2017 hölls i Östersund den 5–6 december. Nästa inventeringsträff kommer att vara i Norge i slutet av 2018.

Sverige och Norge har under 2016 bildat gemensamma arbetsgrupper för järv- och loinventeringen som har till uppgift att omhänderta synpunkter och förslag till förbättringar och föreslå förändringar av inventeringsverksamheten för att öka precisionen och kvalitén av järv- och loinventeringen. Grupperna har under 2017 haft möten för att omhänderta och eventuellt föreslå förändringar i inventeringsmetodiken. Grupperna består av representanter för länsstyrelserna, SNO, Viltskadecenter, Rovdata, samebyarna och forskningen.

RAPPORTERING OCH RESULTAT

Allmänhetens möjlighet att rapportera sina rovdjursobservationer samt insyn i och öppenheten kring inventeringsverksamheten är viktig. De norsksvenska databaserna Skandobs och Rovbase utgör två komponenter för att uppnå detta. Under året har Naturvårdsverket arbetat för att modernisera Skandobs för inrapporteringen av observationer. Arbetet beräknas vara klart under 2018.

Miljødirektoratet och Naturvårdsverket har inom ramen för samverkan kring rovdjursinventering och datalagring under 2017 vidareutvecklat en app som används för att samla data i fält. Appen kan köras på GPS:er och Android-mobiltelefoner och är ämnad för fältpersonal vid länsstyrelserna samt SNO i Norge. En första version togs i bruk i februari 2017.

Naturvårdsverket har även ett avtal med Svenska Jägareförbundet gällande rovdjursinventering²⁰. Enligt avtalet ska Svenska Jägareförbundet bl.a. bygga upp ett rapporteringssystem och främja rapportering via Skandobs samt medverka i områdes- och spillningsinventeringar.

Inventeringsresultaten från vintern 2016/2017 finns sammanfattade i följande publikationer:

- Varg: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-8785-2>
- Järv: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-8791-3>
- Lodjur: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-8789-0>
- Kungsörn: <http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/inventering-av-kungsorn-i-sverige-2017.pdf>

²⁰ Naturvårdsverkets ärende NV-08591-16

LÄNSSTYRELSESNAS ÅTERRAPPORTERING

Nedan presenteras en sammanfattning av de tre senaste årens verksamhetsberättelser och de ekonomiska redovisningarna från länsstyrelserna. Detaljeringsgraden i redovisningen varierar och sammanfattningen är tänkt att ge en övergripande uppskattning baserat på de siffror och texter som redovisats.

I tabell 36 redovisas en samlad uppskattning av hur rovdjursinventeringsbidraget har använts fördelat på fem övergripande poster. Exempel på kostnader som ingår i övrigt kan röra sig om inköp av kläder till inventerare, kostnader kopplade till rapporteringen i Skandobs eller Rovbase, fältutrustning samt teknisk utrustning vilket bland annat inkluderar viltkameror samt OH.

Tabell 36. Genomsnittlig uppskattning (%) under 2015–2017 av de totala inventeringskostnaderna fördelat på fem huvudpunkter.

Personal och administration	63 %
Transport	13 %
Möten	3 %
Utbildning	2 %
Övrigt	19 %
Summa	100 %

I tabell 37 redovisas en grov uppskattning över hur kostnaderna har fördelats per art. De redovisade procentsatserna är ett snitt baserat på de tre senaste årens återrapporteringar.

Tabell 37. Genomsnittlig uppskattning (%) under 2015–2017 av de totala kostnaderna som lagts på de olika rovdjursarterna.

Rovdjursart	Rovdjursförvaltningsområde			
	Norra	Mellersta	Södra	Hela landet
Varg	7 %	45 %	22 %	24 %
Järv	46 %	5 %	0 %	20 %
Lodjur	40 %	45 %	68 %	50 %
Björn	Björn inventeras med särskilda satsningar med spillningsinventeringar och därpå följande populationsberäkningar och är därför inte inkluderad i denna uppskattning			
Kungsörn	7 %	3 %	*	6 %

* Gotland är inte med i denna uppskattning då 100 % av bidraget går till kungsörn.

HUR HAR INVENTERINGSARBETET KOMMIT TILL ANVÄNDNING?

Inventeringarna utgör underlag för uppföljning av mål gällande gynnsam bevarandestatus för rovdjur, planering av framtida skadeförebyggande åtgärder samt underlag för beslut om skydds- och licensjakt. I samband med framtagandet av miniminivåer, förvaltningsnivåer och förvaltningsplaner har uppnådda inventeringsresultat varit av avgörande betydelse. Inventeringsresultaten är även en faktor som påverkar prioriteringen av medel till rovdjursavvisande stängsel. Vidare ger resultatet värdefull information för andra områden som berör länsstyrelsens arbete, exempelvis vad gäller vindkraftsparker eller avverkningsanmälningar.

I renskötselområdet utgör inventeringsresultaten underlag för Sametinget vid beslut om ersättning för rovdjursförekomst och det utgör ett viktigt underlag för toleransnivåarbetet. För älgförvaltningen har resultaten stor nytta i de områden som omfattas av vargrevir. Sammanfattningsvis kan sägas att värdet av en god inventering med trovärdig grund har visat sig mycket betydelsefull i länens arbete med viltförvaltning.

HUR HAR ALLMÄNHETEN GJORTS DELAKTIG?

Generellt har allmänhetens rapporteringar varit till stor hjälp i arbetet med att utföra så bra inventeringar som möjligt utifrån de resurser som finns. Dock skiljer sig frekvensen på rapporter från allmänheten åt mellan länen. Många län arbetar aktivt med att öka rapporteringsbenägenheten och marknadsför olika verktyg för detta, bland annat Skandobs och Skandobs Touch. Allmänheten görs även delaktig via information som länsstyrelsen lägger ut på sin hemsida samt via sociala och lokala medier, där de uppmanas att rapportera sina observationer. Stor vikt läggs vid att återkoppla till dem som rapporterar för att de ska känna att de gör en värdefull insats och för att främja att fler rapporter kommer in framgent. I samband med inventering av björnsplinning har allmänheten varit mycket delaktig.

VILTKAMEROR

Kamerorna uppges vara ett mycket viktigt komplement som underlättar inventeringsarbetet, speciellt vid brist på snö som har blivit ett vanligt återkommande problem de senaste åren. Kamerorna används dessutom för att förebygga rovdjursangrepp på tamdjur och hägnat vilt. Dock rapporteras att kostnaderna sannolikt kommer att öka de närmaste åren, dels p.g.a. inköp av utrustning men även för att det administrativa arbetet ökar till exempel i form av bildhantering. I 2017 års redovisning uppger nästa alla län att de nyttjar viltkameror i inventeringen i allt större utsträckning. Ett län nämner att de använder 200 kameror.

5.8.5 Invasiva främmande arter

I Sverige finns ca 2 200 främmande arter, arter som spridits med människans hjälp till platser utanför deras naturliga hemvist. I dag uppskattas 391 av dessa arter vara invasiva och 84 potentiellt invasiva, det vill säga att de kan etablera och föröka sig i landet. Dessa invasiva främmande arter (IAS) är ett av de största hoten mot biologisk mångfald. Arterna kan även ha negativa effekter på människors hälsa och kosta samhället stora belopp. Global handel, med fler transporter och kortare transporttider, ökar antalet främmande organismer som oavsiktligt följer med exempelvis virkestransporter eller i fartygs ballastvatten. Import av sällskapsdjur, levande livsmedel och exotiska växter har också ökat. Dessutom medför klimatändringar en större möjlighet för främmande arter att överleva och sprida sig i svensk natur.

Tabell 38. Kostnader för arbete med invasiva främmande arter 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Kostnad	0	568	7 155

* Källa: tabell 14.

KUNSKAPSUPPBYGGNAD

Centrum för biologisk mångfald (CBM) vid SLU har tagit fram en analys av de spridningsvägar som finns för de 49 IAS-arterna av EU-betydelse, med fokus på de arter som redan förekommer i Sverige. Rapporten utmynnar i en prioriterad lista av spridningsvägar för de IAS som kan tänkas sprida sig från källor i landet och några sannolika kandidater från källor utanför landet.

ArtDatabanken har gjort filter i Artfakta för möjligheten att söka fram IAS-arter samt naturvårdsarter (fridlysta, art- och habitatdirektivet, ÅGP, typiska arter, signalarter), samt validerat fynd av listade arter. Artfaktablad om kärlväxter samt länsvisa förekomster för jätteloka, jättebalsamin, sidenört och smal vattenpest har publicerats. Ytterligare artfaktablad är under framtagande.

En screening av potentiellt invasiva främmande arter har genomförts av ArtDatabanken under 2017. Resultatet är en lista om 3 000 arter av svampar, växter och djur, grupperade i tre prioritetsnivåer, baserat på deras potential för invasivitet, bedömd ur ett ekologiskt perspektiv. Nästa steg är att för dessa tre prioritetsgrupper göra en riskklassning, där man för varje art gör en mer ingående bedömning av vilken risk arten utgör.

Riskklassningsarbetet pågår fram till sommaren 2018, och planerat slutdatum är den 30 juni. I detta första steg omfattar riskklassningen 1 000 arter, både akvatiska och terrestra.

En kostnads-nyttoanalys av svenska hanteringsalternativ för tio invasiva främmande arter i landet har gjorts. Analysen omfattar främst de arter som omfattas av unionsförteckningen och som finns i svensk natur. Rapporten utgör ett underlag för prioriteringar av insatser framöver.

SAMVERKAN

Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten arbetar tillsammans kring IAS. Dessutom har IAS gjorts till tema inom Digitalt först, vilket innebär samverkan i frågor om hur vi ska samla in och kvalitetssäkra artobservationer från miljöövervakning, gränskontroller och allmänhet, så att uppgifterna sedan automatiskt ska kunna skickas vidare till ansvarig myndighet.

Kontakter har etablerats med myndigheter som kommer att beröras av kommande svensk förordning om IAS. Tullverket och Jordbruksverket involveras i arbetet med att hindra införsel och IAS-arterna ska inkluderas i deras kontrollsystem. Länsstyrelserna tros bli en viktig utförare av åtgärder. Kontakter har etablerats med naturvårdsdirektörerna, som alla fick information på höstens naturvårdskonferens om läget och förväntningar på framtida arbetsuppgifter. En arbetsgrupp av länsstyrelsechefer har etablerats för att hålla nära kontakt och säkra informationsflödet, samt för att kunna utse referensgrupper och arbetsgrupper inför arbetet med föreskrifterna och ge inspel för

att kunna skapa ett effektivt utbildningspaket till länsstyrelsehandläggare. En träff med länsstyrelserna samt en med andra intressenter (myndigheter, branscher) har arrangerats med information om EU-förordningen och hur det svenska arbetet fortskrider.

INFORMATIONSSINSATSER OCH VÄGLEDNING

Myndigheterna har under året byggt en plattform för kommunikationen om invasiva främmande arter. En nationell kommunikationsstrategi är utarbetad, myndigheternas webbplatser har uppdaterats med basinformation om regler, arter och hur man rapporterar fynd. Nya kommunikationskanaler har etablerats, som lägesrapporter till andra myndigheter och andra intressentgrupper.

Nyheter kring EU-förordningen, som t.ex. nya arter på EU:s unionslista har kommunicerats via pressmeddelanden och med mejlutskick till berörda intressenter och organisationer. Medicintresset kring invasiva främmande arter är stort, våra nyheter kommer ut och medarbetare på myndigheterna har vid ett flertal tillfällen uttalat sig i tv, tidningar och radio (riks- och lokalradio).

Den större informationsinsatsen under året riktade vi till trädgårdsnäringen och trädgårdsintresserad allmänhet som representerar den största introduktions- och spridningsvägen av invasiva främmande arter i Sverige. Huvudsyftet var att förebygga introduktion och spridning av invasiva främmande arter. Särskilt informationsmaterial togs fram och Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten deltog på mässorna Nordiska trädgårdar (allmänheten) och Elmia Garden (trädgårdsbranschen).

Dessutom har vägledning och information tagits fram för olika prioriterade grupper, bland annat vägledning kring skrovrengöring av fartyg, vägledning till växthandeln. Sköldpaddsorten *Trachemys scripta* har varit aktuell för sällskapsdjursägare, annonsmarknaden, veterinärer, länsstyrelser och polismyndigheterna.

BEKÄMPNINGSINSATSER

Bekämpning av mårddhund samt lokala bekämpningsinsatser mot bland annat vresros, jätteloka, blomsterlupin, sjögull, signalkräfta och mink har utförts. Projektet Sand LIFE, som har målsättningen att förbättra miljön för akut hotade växter och djur som är beroende av öppna, solbelysta sanddyner, har utfört bekämpning av vresros. Kostnaden för att ta bort vresros på ett område om 35 hektar, uppgick till över 900 000 euro. Mårddhundsprojektet har genomfört en bisaminventering, som förberedelse inför en kommande utrotningsinsats.

Den utrotningsinsats som gjordes under 2016 mot sydfyrling i Skåne ser preliminärt ut att ha lyckats.

INTERNATIONELLT ARBETE

Medarbetare från Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten representerar Sverige vid EU:s vetenskapliga forum och genomförandekommittén för invasiva främmande arter. Förutom processen med granskning och godkännande av riskbedömningar samt avvägningar mot hänsyn till

genomförandekostnader kring de arter som föreslås till den uppdaterade förteckningen, godkändes i juni det tekniska formatet för medlemsstaternas rapportering. Under året kom den första uppdateringen av förteckningen över IAS av unionsbetydelse. Uppdateringen innebar att ytterligare 12 arter listades. Av de nu totalt listade 49 arterna, återfinns 11 i svensk natur. För dessa arter finns skyldigheter att vidta åtgärder i form av utrotningsåtgärder eller hanteringsåtgärder. Arbetet pågår för att ta fram lagändringar och den nya svenska förordningen som behövs för att fullt ut kunna genomföra EU-förordningen.

Det fortsatta arbetet med att genomföra EU-förordningen om invasiva främmande arter i Sverige är prioriterat. Ett system för offentliga kontroller ska tas fram, liksom program för hur invasiva främmande arter av unionsbetydelse ska hanteras. Fortsatt arbete behöver även bedrivas mot de invasiva främmande arter som ännu inte omfattas av EU-förordningen, men som utgör ett möjligt hot mot den biologiska mångfalden och relaterade ekosystemtjänster i Sverige. Detta kan exempelvis göras genom att arbeta för att dessa arter tas upp på EU-förteckningen eller på en förteckning över invasiva främmande arter av betydelse för medlemsstaterna, det vill säga en nationell lista.

5.8.6 Myggbekämpning

I maj 2017 fick Naturvårdsverket ett tillägg i regleringsbrevet om att högst 3 miljoner kronor fick betalas ut från 1:3-anslaget för åtgärder i syfte att begränsa massförekomst av översvänningsmyggor sommaren 2017. Sommaren var torr och ingen bekämpning genomfördes i Nedre Dalälven. Ett bidrag om ca 210 000 kronor för lagerhållning av oförbrukat bekämpningsmedel samt till kostnader för beredskap för helikopterflygning beviljades till Länsstyrelsen i Gävleborgs län i slutet av året.

Tabell 39. Kostnader för myggbekämpning 2015–2017 (tkr).

År	2015	2016	2017
Kostnad*	8 000	3 000	210

* Källa: tabell 14.

5.9 Arbetet för friluftsliv och besök i naturen

5.9.1 Friluftsliv och tillgänglighet

Arbetet med friluftsliv och tillgängliggörande är en viktig del i förvaltningen av skyddade områden. En tillgänglig natur för alla erbjuds genom att skapa förutsättningar för friluftsliv så att möjligheterna ökar för alla att ta del av vår skyddade natur. Tillgänglighet handlar inte enbart om att tillgängliggöra för personer med funktionsnedsättning. På ett eller annat sätt är vi alla beroende av tillgänglighet och vi ska alltid arbeta utifrån en universell utformning, se till helheter och människors olika behov och tänka inkluderande. Prioriteringar av områden är viktiga. Det är ett successivt arbete och ett långsiktigt arbete,

där det är viktigare att göra något, än ingenting alls. Länen gör ett bra arbete för att få ihop helheten och för att jobba framåtsyftande. Nedan följer några exempel:

TILLGÄNGLIGHET TILL NATUREN

- Inom länsstyrelserna pågår ett arbete med att lansera en ny nationell webb. På nya lansstyrelsen.se kommer naturreservaten att lyftas särskilt. Till exempel har texterna till ett åttiotal naturreservat i Södermanland under 2017 omarbetats enligt en mall där klarspråk, tillgänglighet och besöksvärden har varit i fokus (länsstyrelserna respektive Södermanlands län).
- Under året har informationen om Laponias nationalparker uppdaterats på hemsidan för Sveriges nationalparker. Arbete med ny vägskyltning till Muddus pågår (Laponiatjuottjudus).

TILLGÄNGLIGHET I NATUREN

- Länsstyrelsen byter ut trappövergångar, stättor och andra stängselgenomgångar mot tillgänglighetsanpassade grindar (Blekinge län).
- Nya reservat har fått informationstavlor samt en beskrivning med karta och bilder på länsstyrelsens hemsida. Totalt har 23 naturreservat fått entréer med basinformation och totalt har 56 tavlor tryckts och monterats under året (Västernorrlands län).
- I Trollskogen har en ny del av leden tillgänglighetsanpassats på en sträcka av 1 200 meter. Det gör att det nu är möjligt för många personer att besöka kuststräckan på östra sidan av Trollskogen (Kalmar län).
- I Tivedens nationalpark fanns det under sommaren 2017 en fast bemaning som gav besökare information om parkens natur- och kulturvärden, råd om lämpliga vandringsturer samt kortare guidade turer och aktiviteter för barnfamiljer (Örebro län).
- Invigning av nya, tillgängliga entréer till Björnlandets nationalpark och Tivedens nationalpark (Västerbottens och Örebro län). Se även kapitel 7 om nationalparksarbetet.

SAMARBETE OCH SAMVERKAN FÖR FÖRBÄTTRAD TILLGÄNGLIGHET

- Samarbetet med Handikappföreningarna (en paraplyorganisation för funktionshindersrörelsen i Södermanland) har lett till att funktionshinderfrågorna har lyfts inom hela reservatsarbetet (Södermanlands län).
- Guidningar i naturreservaten, några med extra fokus på tillgänglighet, har genomförts, i samarbete med föreningar, kommuner m.fl. Antalet deltagare var över 2 700 (Hallands län).
- 2017 avslutades Projekt Guldkant, ett samverkansprojekt där Luleå kommun fungerat som projektledare. Projektet har pågått sedan 2012 med avsikt att göra Gammelstadsvikens naturreservat tillgängligt för besökarna samt förbättra förutsättningar för fågellivet (Norrbottens län).

TILLGÄNGLIGHET GENOM MARKNADSFÖRING

- Länsstyrelsen har aktivt arbetat med att nå ut med information i skyddade områden, genom pressmeddelanden riktade till media (Kronobergs län).

PLANERING FÖR TILLGÄNGLIGHET

- Den tillgänglighetsinventering som gjordes i 29 skyddade områden i länet 2016 har börjat användas i prioriteringsarbetet (Stockholms län).

5.9.2 Samordning av regionalt friluftslivsarbete

Uppdraget med att förverkliga friluftsmålsarbetet regionalt sker i första hand via friluftssamordnare vid länsstyrelserna som i huvudsak samverkar med myndigheter, kommuner, organisationer och markägare via olika typer av nätverk, genom regionala tankesmedjor för friluftsliv och länsstyrelser olik verksamhetsområden.

Samverkan mellan länsstyrelserna är en viktig del i uppdraget och för friluftssamordnarnas arbete. Naturvårdsverket stödjer det regionala arbetet genom samverkansinsatser och det har under 2017 skett genom tre fysiska träffar, webbmöten, kommunikationsstöd, kompetensutvecklingsinsatser och genom att formalisera arbetssätt och fördjupningsområden som exempelvis gemensamma checklistor och regionala strategier. Under 2017 bjöd länsstyrelserna i Halland och Skåne tillsammans med Naturvårdsverket in till en gemensam träff där de 13 friluftsmyndigheterna och länsstyrelsernas friluftssamordnare fick tillfälle att utbyta erfarenheter samt identifiera möjliga samverkansområden och behov av kompetensstöd.

Naturvårdsverket tillhandahåller instruktioner och verktyg för länsstyrelsernas återrapporering av deras uppdrag. För 2017 har länsstyrelserna rapporterat om genomförda insatser inom uppdraget med att samordna och leda det regionala arbetet, förverkliga regeringens friluftslivspolitik inom samhällsplanering, utvecklings- och tillväxtarbete samt naturvård. För de insatser som planerades har en rad aktiviteter genomförts medan effekterna förväntas uppstå i ett längre perspektiv och i ett större sammanhang. Insatserna ingår som delförlopp i arbetet med att nå friluftsmål, miljömål och agenda 2030-mål. Exempelen nedan kommer från olika länsstyrelser.

SAMHÄLLSPLANERING, EXEMPEL PÅ INSATSER

- Underlag för nya och reviderade områden av riksintresse för friluftsliv har tagits fram. Områdena har förankrats på ett bättre sätt än tidigare eftersom flera parter getts möjlighet att komma med synpunkter när förslag har skickats på remiss. Beslutade riksintresseområden innebär att friluftsområden lyfts fram i planprocesser.
- En kartläggning över Blekingekustens ekosystemtjänster har genomförts, som lett till åtgärdsförslag för att stärka rekreativvärden i kustområdet. En rapport, en pedagogisk folder samt kunskapshöjande aktiviteter har tagits fram för att aktivt stödja kommunerna att integrera värdet av ekosystemtjänster i beslut och planeringsunderlag för Blekinge. Länsstyrelsen

har aktivt arbetat med att samordna kunskapshöjande insatser kopplade till hälsa, rekreation och kartläggning över var tillgängligheten till tätortsnära friluftsliv kan förbättras. Länsstyrelsen har under 2017 arrangerat en workshop med fokus på tätortsnära ekosystemtjänster med kommunernas planhandläggare som målgrupp. Konkreta verktyg och tillvägagångssätt för att uppmärksamma ekosystemtjänster inklusive tätortsnära friluftsliv presenterades.

- Länsstyrelsen har tagit fram ett samlat kunskapsunderlag och handlingsplan för friluftsliv, grön infrastruktur och miljö kvalitetsmål. En sammanhållen handlingsplan har färdigställts och skickats på remiss under 2017. Framtagandet har skett i samverkan med andra aktörer i länet – dels representanter från kommuner, dels från ideella organisationer och näringsliv. I samband med remissen har ansvariga för de olika sakområdena från länsstyrelsen gjort en gemensam kommuntorné. Från kommunerna deltog politiker samt tjänstemän med ansvar för miljö, samhällsplanering och fritidsverksamhet. Den gröna handlingsplanen ska vara ett ramverk för landskapsplanering av offentliga naturvårdsinsatser, underlag för landskapsplanering i brukande och hållbar förvaltning av mark och vatten och som kunskapsunderlag för samråd och samverkan mellan olika aktörer samt ett underlag för fysisk planering och prövning. Genom att integrera flera olika sakområden är målsättningen att få många positiva synergieffekter och lyckade samarbeten.
- En workshop har hållits för information, dialog och erfarenhetsutbyte mellan länsstyrelsetjänstemän och kommunernas naturvårds-, kultur- och fritids- samt planeringsförvaltningar. Från länsstyrelsen medverkade personer som arbetar med friluftsliv, förvaltning, samhällsplanering, grön infrastruktur samt stödadministration. Här diskuterades bland annat betydelsen av tätortsnära friluftsliv, hur kommunerna kan jobba med friluftsliv i fysisk planering och som en del av den gröna infrastrukturen samt hur länsstyrelsen och kommunerna kan samverka kring förvaltningen av värdefulla naturområden.

UTVECKLING OCH TILLVÄXT, EXEMPEL PÅ INSATSER

- Länsstyrelsen i Hallands län driver tillsammans med kommunen ett pilotprojekt för kollektivtrafik som har fokus på fritidsresande och besöksnäringen och i syfte att öka samarbetet inom och mellan kommuner och mellan andra aktörer i länet samt öka utbudet och tillgänglighet till friluftaktiviteter för både besökare och invånare. Turister och invånare kommer att ges möjlighet att ta sig till naturreservaten Åkulla Bokskogar med intilliggande besöksmål och världsarvet Grimetons radiostation med kollektivtrafiktrafik under 2018 och 2019. Detta bidrar även till att tydliggöra natur- och kulturvärden i den regionala planeringen för besöksnäringen.
- Allemansrättskampanj med fokus på nyanlända i länet har planerats under 2017 och genomförs 2018 med regionalt uppstartsmöte i Blekinge med inbjudna aktörer från både kommuner och intresseorganisationer samt

ett antal träffar i kommunerna. Digitalt material har tagits fram för att utbilda ambassadörer som kan arbeta med frågan i kommunerna tillsammans med intresseorganisationer. Målsättningen är att öka kunskapen och dialogen om allemansrätten i regionen.

- Genom att arrangera en regional Tankesmedja för friluftsliv skapades en mötesplats för att diskutera och utforma argument och verktyg för mer friluftsliv i Västernorrlands län. På mötesplatsen presenterades friluftsmålen och information om länsstyrelsens friluftslivsarbete, föredrag av inbjuden föredragshållare och ett antal workshops genomfördes. Företrädare för kommuner, myndigheter, företag och föreningar var delaktiga.

NATURVÅRD, EXEMPEL PÅ INSATSER

- Hitta din plats är en satsning som genomförts för att inspirera till att upptäcka Skånes naturreservat. Information om de skyddade områdena har uppdaterats och förbättrats och kommer att tillgängliggöras på den nya länsstyrelsewebben som lanseras under 2018. En karta med alla reservat, leder och anordningar samt en kort områdesbeskrivning återfinns på www.hittadinplats.nu. Temabaserad information/marknadsföring om reservaten, t.ex. barnvagnsvänliga, reservat med grillplatser, lättåtkomliga med allmänna kommunikationer ska bidra till det blir lättare att planera sina besök i naturen och att hitta områden som man kan ta sig till med allmänna kommunikationer. Annonsering i olika sammanhang och en reklamfilm har visats ett antal gånger på biograf.
- Länsstyrelsen har genomfört en utbildning om allemansrätten för kommunanställda, myndigheter och förvaltning för att öka kunskap om allemansrätten utifrån juridiska aspekter i syfte att få en effektiv tillämpning av regler och tillsyn som förtydligar allemansrätten.
- En GIS-analys och enkätundersökning av friluftsvärden och vanor har genomförts. Underlag kommer att användas i den regionala strategin som ska tas fram under 2018 och för att ta fram förslag och genomföra insatser som på sikt kan öka friluftsutövandet och antal besökare i länets naturreservat.
- För att skapa en långsiktigt hållbar utveckling av tätortsnära höga natur- och friluftslivsvärden har länet arbetat med att bilda ett naturreservat med utpräglat friluftsfokus. Inventeringar, avgränsningar, markägarförankring och överenskommelse av intrångsersättning är genomförda. Beslut och skötselplaner är framtagna med tydligt fokus på att underlätta för friluftslivet och för att säkra långsiktig utveckling av redan höga natur- och friluftslivsvärden. Detta exempel på reservatsbeslut kommer att användas som exempel för kommande reservat för gynnande av friluftsliv.
- Länsstyrelsen har under året satsat extra på intern samverkan kring vår samlade information om naturvård, friluftsliv och skyddad natur, inklusive tillgänglighetsanpassad information. Målet har varit att länets natur och friluftsliv ska vara tillgängligt, att öka kunskapen om och intresset för

natur och friluftsliv, att natur- och friluftsområden ska vara säkra och ge besökarna en bra friluftslivsupplevelse samt bidra till att öka folkhälsan. Inom ramen för satsningarna har vi gjort pressmeddelanden och spridit information till länets samtliga mellanstadieklaser om tävlingen och läromedlet ”Gilla naturen”. Vi har samverkat i informationsfrågor med organisationen Bottenvikens skärgård kring informationsskytning i kust- och skärgårdsområdet, samt med flera turistbyråer och med den regionala destinationsorganisationen Swedish Lapland samt en gemensam informationskampanj i centrala Luleå under tre dagar i maj för att uppmärksamma skyddad natur och biologisk mångfald i länet. Länsstyrelsen har påbörjat arbetet med en mobilapplikation för praktisk information till fjällvandrare om det statliga ledsystemet i länet. Informationen har resulterat i att vi fått in fler ansökningar om att jobba med kommunalt naturskydd samt natur- och friluftsplaner och en fördubbling av LONA ansökningar.

- I en samverkansgrupp för tillgänglighet har Upplandsstiftelsen, länsstyrelsen och flera kommuner tagit fram modeller för att underlätta aktiviteter för att öka tillgängligheten i naturområden. Det har resulterat i ett utflyktsprogram som innehåller 116 utflyktsmål som tillhandahålls via en webbaserad karta.
- En tillgänglighetsplan har utarbetats som ger en regional överblick över tillgängliga natur- och friluftsområden i länet. Insamling av information har gjorts via enkäter som sammanställts och analyserats i en tillgänglighetsplan som ska tjäna som planeringsunderlag för riktade åtgärder.

5.9.3 Arbeta för besök i nationalparker

NYA SKÖTSELPLANER

Naturvårdsverket har tillsammans med Länsstyrelsen i Gävleborgs län tagit fram en ny skötselplan för Färnebofjärdens nationalpark. Skötselplanen har varit på remiss. Det innebär att Färnebofjärdens nationalpark nu ska få en mer ändamålsenlig skötselplan som bland annat är bättre anpassad till nuvarande nyttjande, till Natura 2000-regelverket och till områdets biologiska värden. I skötselplanen ingår en rad skötselåtgärder som är nödvändiga för att uppnå syftet med nationalparken. Åtgärderna är naturtypsbaserade. Vissa åtgärder för att gynna hotade arter föreslås också vara möjliga.

Tillsammans med Länsstyrelsen i Gotlands län har Naturvårdsverket tagit fram ett förslag till ny skötselplan för Gotska Sandöns nationalpark. Nationalparken bedöms behöva en mer ändamålsenlig skötselplan för att uppnå nationalparkens syfte. Planen behöver också vara bättre anpassad till behoven för bevarande av Natura 2000-området samt för att människor ska få större möjligheter att ta del av nationalparkens upplevelsevärden. Arbetet under 2017 resulterade i ett komplett utkast som efter bearbetning har skickats på remiss den 1 februari 2018.

BESÖKARE TILL NATIONALPARKERNA

Många tar del av och upplever Sveriges nationalparker. Under 2017 har ca 2,5 miljoner personer besökt en nationalpark, vilket är en ökning från föregående år. Den procentuellt största ökningen av besök under 2017 har skett i Tivedens, Store mosse, Skuleskogens och Björnlandets nationalparker. Högst antal besök har Kosterhavet, Stenshuvud och Söderåsen. Sedan 2013 har antalet besök till Sveriges nationalparker ökat med nästan 200 000.

Tabell 40. Antal besök i Sveriges nationalparker.

	2015	2016	2017
Besök	2,4 miljoner	2,4 miljoner	2,5 miljoner

För att besökarna ska hitta till och ut i Sveriges nationalparker har vi arbetat vidare med att förbättra attraktiviteten och tillgängligheten genom införandet av den visuella identiteten för varumärket Sveriges nationalparker och med nya entréer och anläggningar. I Björnlandets nationalpark och Tivedens nationalpark har nya, tillgängliga entréer invigts (se kapitel 7). Här finns till exempel förbättrad parkeringsyta, tillgängliga leder, ljudinformation, kartor för orientering av området, tydliga ledmarkeringar, tillgängliga bänkar, bord och en möjlighet att uppleva nationalparkernas karakteristiska drag för så många besökare som möjligt.

VARUMÄRKET ”SVERIGES NATIONALPARKER”

På Nationalparkernas dag 24 maj lanserades en film för att marknadsföra Sveriges nationalparker, som kan delas i sociala media och t.ex. visas på möten och konferenser. Filmen finns här i en längre variant och i tre kortvarianter, varav en på engelska:

<http://www.sverigesnationalparker.se/film>

<http://www.nationalparksofsweden.se/film>

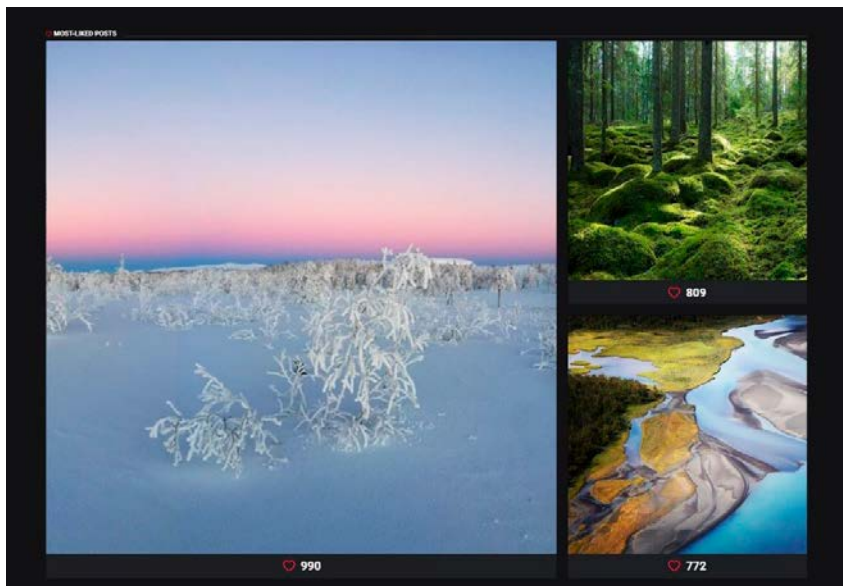
Webbplatsen www.sverigesnationalparker.se har sedan lanseringen den 24 maj 2014 haft ett stadigt ökande antal besökare.

Tabell 41. Antal besök på webbplatsen sverigesnationalparker.se

	2015	2016	2017
Antal besök	327 934	514 768	724 073

92 % av webbplatsens besökare säger att det är mer troligt att de kommer att besöka en nationalpark efter att de har besökt webbplatsen.

Instagramkontot [Sveriges_nationalparker](https://www.instagram.com/sveriges_nationalparker) hade vid årsskiftet nära 7 000 följare.

De mest gillade bilderna på instagramkontot Sveriges nationalparker.

I Sonfjällets nationalpark har nationalparksförvaltaren hållit en utbildning om varumärket för ett antal aktörer. Nio aktörer har valt att teckna avtal om att nyttja logotypen för Sonfjällets nationalpark och bidra till att förmedla varumärket Sveriges nationalparker. Utbildningen handlar om varumärket Sveriges nationalparker och Centrum för naturvägledning (CNV) höll i en del av utbildningen, den delen som handlar om ”världsledande pedagogik”.

CNV har på uppdrag av Naturvårdsverket hållit två utbildningar för nationalparksförvaltare och naturum på temat innovativ teknik för naturvägledning och delaktighet i planering och förvaltning.

En guidekurs har arrangerats för att samla, fortbilda och inspirera guider att guida vid besöksmål kring Hamra nationalpark. Utbildningen genomfördes av CNV tillsammans med Länsstyrelsen i Gävleborgs län.

CNV har ordnat två möten med representanter från Europarc, Länsstyrelsen i Skåne/Kullabergs naturreservat och Naturvårdsverket för att diskutera möjligheter med ”*charter for sustainable tourism in protected areas*” (certifiering för hållbar turism inom skyddade områden).²¹

Under hösten genomfördes en onlinebaserad kurs i sociala medier för personer som jobbar med sociala medier på naturum och nationalparker. 54 personer deltog i utbildningen som hade tre olika teman: 1) de senaste trenderna och användning av olika kanaler, 2) engagera och nå ut – hur skapar man bra innehåll och 3) statistik, mätning och annonsering, praktiska tips och trix. 95 % av deltagarna angav att kursen gav mycket eller delvis mycket ökad kunskap om sociala medier.

²¹ <http://www.europarc.org/library/europarc-events-and-programmes/european-charter-for-sustainable-tourism/>

En nulägesanalys²² av svenska folkets syn på Sveriges nationalparker visar att fyra av fem instämmer i att nationalparker är viktiga för möjligheten att behålla orörd natur. 71 % anser att det borde bildas fler nationalparker 2017, jämfört med 55 % 2008, däremot är kännedomen om skyddad natur och tillhörande begrepp något lägre 2017 än 2008. Nio av tio som har besökt en nationalpark anser att det ger en berikande naturupplevelse att besöka någon av Sveriges nationalparker. De som besökt en nationalpark tycker framförallt att stillhet, livskvalitet och rekreation passar in på besöket. Fler än fyra av fem instämmer i att de alltid känner sig inspirerade att upptäcka naturen och även känner sig välkomna i Sveriges nationalparker. Fyra av fem berättar för vänner och bekanta att de besökt en nationalpark. Sarek, Abisko och Stenshuvud är de nationalparker som störst andel kan namnet på. Två av tre tycker att det är svårt att hitta den information de vill ha inför sitt senaste besök till en nationalpark. De som inte har besökt en nationalpark under de senaste två åren anger att de har besökt andra naturområden och att de inte känner till var nationalparkerna finns. Många anger att de gör annat på fritiden och att det är för långt att resa.

Ett nytt ramavtal för produktion av skyltprodukter för Sveriges nationalparker har tagits fram, för att förenkla för landets nationalparksförvaltare att beställa skyltprodukter enligt varumärket Sveriges nationalparker.

Naturvårdsverket har tillsammans med berörda länsstyrelser invigt två utvidgade nationalparker – Björnlandets nationalpark i Västerbottens län samt Tivedens nationalpark i Örebro och Västra Götalands län, se kapitel 7. Inför invigningarna har Naturvårdsverket beslutat om nya föreskrifter och skötselplaner för dessa områden. Invigningarna var mycket lyckade och lockade stor publik. Björnlandets nationalpark hade under invigningsdagen ca 560 besökare. I den officiella invigningen i Tiveden deltog ca 600 personer och 25 lokala organisationer och företag deltog med utställningar och aktiviteter. De nya större nationalparkerna har genom införandet av varumärket för Sveriges nationalparker fått nya vandringsleder, ledvägvisning, informationsskyltar, nya stugor för rast och övernattning och nya entréer. Förutom Björnlandets och Tivedens nationalparker har ytterligare åtta nationalparker fullt ut infört den visuella identiteten sedan 2013. Övriga 20 nationalparker jobbar med införandet med siktet inställt på att vara klara till 2020.

5.9.4 Naturumverksamhet

Naturums mål är att få fler människor att upptäcka och våga sig ut i naturen – i förlängningen hoppas vi att det kan leda till ett ökat engagemang och förståelse och stöd för natur- och miljöfrågor.

Naturen är ett äventyr – och det kan börja i ett av Sveriges 33 naturum. Tjugotre av dessa har statlig huvudman eller av staten utsedd förvaltare och bekostas av Naturvårdsverket. Övriga tio naturum har andra huvudmän där

²² <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Undersokningar/Svenska-folkets-syn-pa-Sveriges-nationalparker/>

Naturvårdsverket lämnar ett visst bidrag till verksamheten. Naturvårdsverket arbetar kontinuerligt med att förbättra verksamheten och naturvägledningen vid landets naturum samt verkar för ett stimulerande erfarenhetsutbyte genom naturumnätverket.

Under 2017 har ett ökat intresse för varumärket naturum lett till flera initiativ om nya naturum. Naturvårdsverket har beviljat en ansökan från Malmö Stad om att påbörja en process mot ett nytt naturum, naturum Öresund.

Ett strategiskt arbete har under året utmynnat i ett ställningstagande om finansieringen av nya icke-statliga naturum. Ställningstagande betyder att Naturvårdsverket inte ger verksamhetsbidrag till nya icke statliga naturum samt att möjlighet till uppstartsbidraget avgörs från fall till fall.

Trenden med ett ökande antal besök på naturumen fortsätter (se tabell).

Tabell 42. Antal besök vid naturum.

	2015	2016	2017
Antal besökare	1 600 000	1 700 000	1 800 000
Antal deltagare i programlagda aktiviteter	285 000	270 000	284 000
Antal skolelever	28 000	29 000	33 000

Under 2017 gjordes 1,8 miljoner besök på naturum och 33 000 skolelever deltog i aktiviteter. Ungefär 284 000 besökare har deltagit i någon programlagd aktivitet, bokats en visning eller guidad tur. Under året var det hela sex naturum som hade över 100 000 besökare och det är ett naturum mer än föregående år. Dessa naturum var: naturum Kullaberg, naturum Vattenriket i Kristianstad, naturum Söderåsen, naturum Värmland, naturum Hornborgasjön och naturum Stenshuvud.

Flera naturum har fortsatt att arbeta med Naturens år och temat Ekosystemtjänster genom att erbjuda guidade turer, programaktiviteter och utställningar.

Vandringsutställningen ”Fjärilsliv”, som tagits fram av Naturvårdsverket, har använts av fyra naturum under året. Ett samarbete med Svenska Jägarförbundet har resulterat i en vandringsutställning som heter ”Det vilda livet”. Den har hittills bokats av sex naturum under 2018.

Nio naturum har rapporterat hur man använt sig av metoden ”tanke-listning”. Det är en metod med vilken man kan mäta vilka tankar och reflektioner besökaren tar med sig efter en guidad tur eller en visning av en utställning. Tankelistningen ger en indikation på att naturum arbetar i rätt riktning när det gäller att lyckas med sina uppdrag enligt riktlinjerna. Resultaten visar att besökarnas reaktioner stämmer tämligen väl överens med naturums önskade tankar, när man lyckas ta samtalet längre än mer allmänna kommentarer.

Naturumen är mer och mer aktiva i sociala media, framför allt Facebook och Instagram. Flera föreståndare och annan personal deltog i en webbaserad utbildning om sociala media under hösten.

Naturum Värmland och naturum Abisko slutförde arbete med nya utställningar. Naturum Vindelfjällen och naturum Trollskogen har påbörjat ett arbete kring förnyelse av sina utställningar. Arbete med att utforma naturum Öresunds utställning påbörjades under hösten.

Under oktober hölls naturumträff för alla naturum på naturum Falsterbo. Träffen samarrangerades med NAMSA (Naturhistoriska museers samarbetsorganisation) och lockade totalt 75 deltagare från naturum, museer och organisationer. Syftet var att samverka och utbyta erfarenheter även utanför naturumnätverket.

Länsstyrelserna och andra förvaltare redovisar att deras kostnad för naturumverksamheten för 2017 uppgick till sammanlagt 41,5 miljoner kronor.

5.9.5 212 skolor deltog i Gilla naturen

Gilla naturen är en tävling och ett läromedel för att ge barn möjlighet att upptäcka och uppskatta natur. 212 skolklasser skickade in tävlingsbidrag i form av filmer eller bilder och 9 000 personer tog del av utbildningsmaterialet på webbsidan gillanaturen.se. Lärarna tycker att materialet engagerar eleverna i att få ett intresse för naturen och att argumentera för hållbar utveckling.

Under 2018 deltar de tio finalisterna i en utställning på Naturhistoriska riksmuseet och vinnaren åker på klassresa till en nationalpark.

Gilla naturen är ett samarbete mellan en mängd aktörer, bland annat länsstyrelserna. Naturvårdsverket har finansierat satsningen och den har genomförts av Centrum för naturvägledning.

5.9.6 Centrum för naturvägledning

Centrum för naturvägledning (CNV) på SLU har med stöd av Naturvårdsverket arbetat med utveckling av naturvägledning – i Sverige och utomlands, i forskning och praktik samt i samverkan mellan natur- och kulturmiljövård. Centret har ett löpande överblicks- och informationsuppdrag.

Åtta av Sveriges naturum besöktes av CNV, Naturvårdsverket och Naturhistoriska riksmuseet för uppföljning av riktlinjer och diskussioner om utveckling av verksamheten. Två seminarier om fågelguidning och en guideutbildning för naturums sommarpersonal genomfördes. CNV bidrog också till planering av det seminarium om konstnärliga uttryck i naturvägledning i Falsterbo som var ett samarrangemang mellan den årliga träffen för naturum och Naturhistoriska museers samarbetsorganisations höstmöte. Ett utvecklingsprojekt med processutvärderingsmetoden Tankelistning slutfördes och en manual för fortsatt arbete med metoden publicerades.

CNV bidrog till arbetet med varumärket Sveriges nationalparker genom att ta fram del i en utbildning som länsstyrelserna ger för aktörer i nationalparkerna, centret deltog vid utbildningar och ordnade webinarier för förvaltare. En handledning i planering av naturvägledning har producerats och sänts på remiss till länsstyrelser med flera. En exempelsamling om hur ekosystemtjänster kan kommuniceras i naturvägledning togs fram. CNV gav tillsammans med Centrum för biologisk mångfald ut ett gemensamt tema-

nummer av skrifterna Naturvägledaren och Biodiverse med tema Att nå fram! Kommunikation som gör skillnad.

CNV har samordnat arbetet och ordnat fyra tematiska nätverksträffar för nätverket Naturens år. Centret har också deltagit i arbetet med Naturvårdsverkets kommunikationssatsning om skyddad natur och inom ramen för det uppdraget genomfört tävlingen och läromedlet Gilla naturen för mellanstadieklasser. Projektet som genomförts i brett samarbete med Naturskoleföreningen och andra aktörer avslutas med en utställning med finalisternas bidrag på Naturhistoriska riksmuseet och en skolresa till Abisko nationalpark för vinnarklassen 2018. Ett nummer av Naturvägledaren med tema Barn och unga gavs ut. CNV har varit aktiva i nätverket Utenavet bland annat som medarrangör till konferensen Ute är inne. CNV har också medverkat vid Svenska Djurparksföreningens utbildarkonferens och inlett diskussioner om samarbete.

En rapport om ny digital teknik för naturupplevelser för Naturvårdsverkets räkning och ett nummer av Naturvägledaren på samma tema publicerades. Ett seminarium om digital teknik för naturvägledning samlade drygt hundra personer på SLU i Ultuna. CNV var medarrangör till Tankesmedja för friluftsliv i Sundsvall och bidrog bland annat med två workshops.

CNV har genomfört kursen Naturvägledning för yrkesverksamma för sjunde året, representerat SLU i Landsbygdsnätverkets nationella naturturismgrupp, bidragit i arbetet med nationell kvalitetssäkring av utbildningar för naturguider, certifieringssystem för guider samt till att en yrkesnämnd för naturturism har bildats. I samarbete med norska kollegor genomförde CNV ett försök med en certified interpretive guide-kurs enligt europeisk standard.

CNV har med medel från Nordiska ministerrådet samordnat det nordiska samarbetet med produktion av en nordisk lärobok i naturvägledning som publiceras 2019. Översättningen av professor Sam Hams bok Interpretation – kommunikation som gör skillnad har förberetts för tryck. CNV deltog i Interpret Europes konferens Making connections – re-imagining landscapes. Skriften Dialog för landskap översattes till engelska och en workshop på temat genomfördes. CNV:s samarbete med Riksantikvarieämbetet om interpretationsplanering redovisades och handledningen Platsens berättelser publicerades.

5.9.7 Information om allemansrätten

För att informationen om allemansrätten ska nå ut till fler människor och olika målgrupper behöver många aktörer bidra. Naturvårdsverket ser att det finns många organisationer och föreningar runt om i Sverige som har möjlighet att sprida information och kommunicera om allemansrätten till andra människor. Med bidraget för information och kommunikation om allemansrätten vill Naturvårdsverket göra det möjligt för fler aktörer att få ta del av medel från 1:3-anslaget för att informera olika målgrupper om allemansrätten. Under 2017 fördelade Naturvårdsverket ut drygt 2 miljoner kronor till åtta informationsprojekt som alla har till syfte att öka kunskapen om allemansrätten. Det långsiktiga målet med bidraget är att få fler människor att känna

sig hemma i naturen och välja att vara ute i naturen. Totalt 26 stycken ansökningar kom in från föreningar och organisationer om bidrag på sammanlagt 6 939 250 kronor, vilket medförde att det var flera spännande och bra informationsprojekt som vi inte kunde bevilja pengar till. De beviljade bidragen var mellan 71 000 och 470 000 kronor. 22 % av bidraget gick till insatser som främst riktar sig till barn, 35 % till nyanlända och 19 % till friluftsföreningar som vill öka medvetenheten bland sina utövare. Resten, 24 %, gick till projekt med en bredare målgrupp. I de flesta utvalda projekt ska informationsmaterial tas fram eller arbetssätt utvecklas som kan återanvändas av andra.

5.9.8 Statliga leder i fjällen

Under 2017 har ledförvaltarna fortsatt att rusta upp ledsystemet utifrån det underlag som identifierades och beskrevs i en nulägesbeskrivning 2014. Liksom föregående år har ledförvaltarna, genom anslag samt riktade bidrag, genomfört många angelägna upprustningsinsatser. Åtgärderna har finansierats via bidragen för statliga leder och riktade bidrag. De faktiska kostnaderna som länsstyrelserna redovisat framgår av tabell 43. De kostnader föreningen Laponiatjuottjuddus haft för skötsel av statliga leder inom världsarvet Lapponia ingår inte i tabell 43. Kostnaderna för förvaltningen av världsarvet har redovisats i sin helhet och ingår i tabellerna 22–25.

Tabell 43. Fördelning av länsstyrelsernas faktiska medelsanvändning för det statliga ledsystemet i fjällen (tkr).

	2015	2016	2017
Bidrag statliga ledsystemet*	21 095	22 030	19 165
Riktade bidrag	6 697	9 698	10 039
Summa	27 792	31 728	29 204

* Att de redovisade faktiska kostnaderna är högre än grundbidragen beror på överföringar från andra bidrag för skötseln av ledsystemet i fjällen.

Tittar man länsvis så har Länsstyrelsen i Norrbottens län renoverat 12 rastskydd, köpt in 1 000 nya vägvisare och förbättrat markeringen längs 95 km sommarled samt 165 km vinterled. I Västerbottens län har 4 nya balkbroar färdigställt och närmare 70 km vinterleder har fått förbättrad ledmarkering. Därtill har över 770 nya skyltar beställts vilket kommer att förbättra vägvisningen längs lederna. I Jämtlands län har över 100 km vinterled fått förbättrad markering och ca 5 km spänger har anlagts. Genom särskilda bidrag har även Länsstyrelsen i Jämtlands län uppfört en linbana över Vålån för att testa dess potential som alternativ till bro. I Dalarna har 250 nya vägvisningsskyltar beställts och börjat bytas ut längs lederna. Insatser har även gjorts för att förbättra ledmarkering och för att underlätta vandring har sammanlagt 2 km spänger anlagts.

5.9.9 Lavinprognoser och övrig fjällsäkerhet

I samband med ett regeringsuppdrag påbörjade Naturvårdsverket en etablering av lavinprognoser för svenska fjällen under våren 2015. Naturvårdsverket har huvudmannaskapet för verksamheten och ansvarar för styrning och finansiering.

Tabell 44. Kostnader för lavinprognoser och fjällsäkerhet 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Lavinprognoser*	1 233	4 837	6 515
Övrig fjällsäkerhet*	1 867	1 917	1 820
Summa kostnad	3 100	6 754	8 335

* Källa: tabell 14.

Mål och syfte med verksamheten är:

- Förebygga lavinolyckor och minska konsekvenserna vid olyckor.
- Ge fjällbesökare, privat eller i yrket, relevant och underbyggd information om var och när det är lavinfarligt och att ge råd hur man som individ (eller organisation) kan minska risken.
- Att bidra till säkrare fjällbesök.

I januari 2016 startade daglig publicering av lavinprognoser för tre välbesökta svenska fjällområden, Abisko–Riksgränsenfjällen, Västra Vindelfjällen och Södra Jämtlandsfjällen. Den följande vintern, 2016/2017, utökades prognoserna till att omfatta även Västra Härjedalsfjällen. Under innevarande vinter utökas tjänsten till ytterligare ett område, Kebnekaisefjällen.

Den primära kanalen för Naturvårdsverkets lavinprognoser är webbsidan www.lavinprognoser.se. Under säsongen publicerades sammanlagt ca 360 prognoser. Media är en viktig sekundär kanal för lavininformationen, lavinprognoserna har nämnts i ca 680 medieinslag. Etableringen av lavinprognos-tjänsten har medfört att kvalificerad information om aktuell lavinfara har kunnat göras tillgänglig för besökare och yrkesverksamma i svenska fjällen på ett sätt som inte tidigare har förekommit.

Under 2017 avsattes ca 1,3 miljoner kronor till arbetet med att allmänt förebygga olyckor i fjällen inom ramen för Naturvårdsverkets fjällsäkerhetsråd. Av dessa användes 0,5 miljoner kronor för lokalt fjällsäkerhetsarbete vilket utförs av fjällsäkerhetskommittéerna. Till information och kommunikation användes ca 0,4 miljoner kronor. Övriga kostnader handlade om webbförvaltning och samverkansprojekt.

5.9.10 Framtagande och genomförande av terrängkörningsplaner

Naturvårdsverket fördelar medel till Länsstyrelsen i Västerbottens län för bidrag till samebyarnas arbete med att ta fram och genomföra terrängkörningsplaner. Länsstyrelsen i Västerbottens län fördelar i sin tur medlen till samebyarna i samråd med länsstyrelserna i Norrbottens, Jämtlands och Dalarnas län.

Under 2017 ansökte 14 samebyar fördelade på alla fjällän om bidrag till markförstärkande åtgärder varav 12 samebyar beviljades medel. Sex samebyar ansökte om medel för att ta fram terrängkörningsplaner, och alla dessa beviljades medel. Totalt ansöktes om 6,5 miljoner kronor. Tillgängliga medel som fördelades för detta var 2,7 miljoner kronor, varav ca 2,5 miljoner kronor slutligen förbrukades av samebyarna.

Tabell 45. Kostnader för terrängkörningsplaner 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Terrängkörningsplaner*	1 500	1 915	3 000

* Källa: tabell 14. Inkl. kostnader för länsstyrelsens administration.

FRAMTAGANDE AV TERRÄNGKÖRNINGSPLANER

30 av 33 fjällsamebyar och någon skogssameby har sedan tidigare tagit fram terrängkörningsplaner. För första gången på flera år ansökte flera samebyar, framförallt skogs- och koncessionssamebyar, om att ta fram terrängkörningsplaner. Bara en sameby slutförde och redovisade sin terrängkörningsplan 2017. Ett skäl till detta kan vara att övriga samebyar, som ansökt om och fått bidrag, inte har jobbat med dessa frågor, inte prioriterat skrivbordsarbete och dokumentation i konkurrens om tid. Kanske skulle också samebyarna behöva mer stöd vid framtagandearbetet.

ÅTGÄRDER FÖR MARKFÖRSTÄRKNING

Åtgärderna har till största del bestått av att anlägga spång (träbyggnationer), men även utläggning av nät/mattor, brobyggen och arbete med att dra om leder till fastare mark. De samebyar som genomfört åtgärder tidigare år anser att markförstärkningarna har en kanaliseringseffekt på den körning som sker inom samebyn och att skadorna på våtmarkerna minskar.

Åtgärderna bidrar även till förbättrad arbetsmiljö och säkerhet. Länsstyrelsen i Västerbottens län menar att det är svårt att uttala sig generellt om åtgärderna innebär att barmarkskörningen i sig förändras, om den minskar eller ökar. För detta krävs en mer omfattande uppföljning och utvärdering.

Orsaker som tidsbrist och tidig snö under hösten har gjort att samebyarna inte kunnat genomföra alla åtgärder som planerades. Då en del av bidraget kom under barmarkssäsongen så användes en del pengar till inköp av material för kommande åtgärder under 2018.

5.10 Insatser som gynnar kulturarvet

Skydd och skötsel av det biologiska kulturarvet utgör en naturlig och integrerad del av flera av Naturvårdsverkets verksamhetsområden. Ängar och betesmarker restaureras och hävdas i de skyddade områdena, skyddsvärda träd frihuggs eller hamlas, såväl inom den ordinarie förvaltningen av skyddade områden som inom åtgärdsprogram för hotade arter och inom flera LIFE-projekt, se främst kapitel 5.3.1–5.3.5 och 5.8.1.

5.10.1 Ängar och betesmarker – tillika ett biologiskt kulturarv

I skyddade områden i Sverige, huvudsakligen i naturreservaten, finns 23 400 hektar ängar och betesmarker. Utöver detta finns ytterligare 13 600 hektar huvudsakligen i Natura 2000-områden. Av den naturvårdsskötsel som länsstyrelserna och andra förvaltare (Laponiatjuottjudus och Tyrestastiftelsen) genomför i skyddade områden utgör ängsslåtter och betesdrift de enskilt största insatserna; 2017 till en kostnad om ca 75 miljoner kronor. Det bör observeras att utöver detta bidrar miljöstödet i Landsbygdsprogrammet till betydande delar, detta gäller särskilt i Natura 2000-områden men också i naturreservat.

Många ängar och betesmarker växer igen och restaureringsinsatser genomförs för att återskapa eller förstärka deras värden i skyddade områden. Detta gäller särskilt i Natura 2000-områden för vilka LIFE+-medel kan sökas från EU.

Till upprätthållande av natur- och kulturvärden i odlingslandskapet bidrar även kommuner och ideella organisationer. Med LONA-bidrag genomfördes bl.a. restaureringar av betesmarker och friställande av grova träd.

Även inom ramen för åtgärdsprogram för hotade arter görs insatser i kulturlandskapet utanför de skyddade områdena. Flera av åtgärdsprogrammets arter är starkt knutna till människoskapade miljöer t.ex. hotade åkerogräs. Andra arter lever i miljöer som är starkt människopräglade, t.ex. läderbagge eller i miljöer som gynnas av hävd, såsom rikkärr. Även åtgärdsprogrammet för skyddsvärda träd har en stark koppling till kulturarvet.

Den generella utvecklingen för ängar och betesmarker är starkt negativ. Jordbruksverket tar nu i samverkan med länsstyrelserna, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet fram en strategi för odlingslandskapets biologiska mångfald inom ramen för Miljömålsrådets arbete. Arbetet för dessa miljöer behöver samordnas bättre så att det finns en gemensam långsiktig syn på vilka insatser som behövs, var de behövs och hur styrmedel bör utformas och fördelas för att ge bästa miljöeffekt och samtidigt få acceptans hos lantbrukarna.

5.10.2 Skötsel av kulturpräglad natur

Under 2017 har Naturvårdsverket bland annat använt 1:3-anslaget till att tillsammans med Riksantikvarieämbetet och Centrum för biologisk mångfald starta en satsning på skötsel av kulturpräglad natur. Satsningen är en kompetensutveckling om ekologi, historia och praktisk förvaltning. Den riktar sig till dem som arbetar med att planera och genomföra skötsel, framförallt i formellt skyddade områden. Det övergripande syftet är att bättre bevara biologisk mångfald och kulturmiljövärden i landskapet.

Satsningen består av en serie kurser med fördjupningar i olika sköselformer och kulturpräglade naturtyper. Kurserna utformas i samarbete med länsstyrelser som står värd för kurserna och erbjuder studielokaler. År 2017 genomförde vi två kurser om skötsel av slåttermarker, med tema torrmarksslåtter i Östergötlands län och tema våtmarksslåtter i Örebro län. I kursmaterialet ingår en generell vägledning om hur man kan arbeta med historia och ekologi och även specifikt material om de områden som besöks. Under kurserna har deltagarna fått tillfälle att utbyta erfarenheter och ta del av den senaste forskningen, vilket i sig har genererat ny kunskap som efter kurstillfällena arbetas in i en kunskapsammansättning om den aktuella naturtypen.

5.10.3 Naturvägledning inbegriper också information om kulturlandskapet

Naturvägledning, som syftar till att ge en känsla av och för natur- och kulturlandskapet bedrivs bl.a. vid de 33 naturumen, varav 23 statliga. Naturum behandlar områdets natur-, kultur- och upplevelsevärden och hur människan påverkat landskapet. Entréer till nationalparker är en annan viktig informationskälla för en besökare, där syftet är att besökaren ska komma i kontakt med områdets natur- och kulturvärden utifrån förutsättningarna på platsen. Centrum för naturväglednings samarbete med Riksantikvarieämbetet om interpretationsplanering redovisades och handledningen Platsens berättelser publicerades under 2017.

5.10.4 Byggnader i Naturvårdsverkets ägo

Inom Naturvårdsverkets fastighetsbestånd finns byggnader med höga kulturvärden. Bland dessa finns bland annat 7 statliga byggnadsminnen som Naturvårdsverket förvaltar. Förvaltningen av byggnader med höga kulturvärden särskiljs inte utan ingår i den övriga fastighetsförvaltningen. Naturvårdsverket har under året haft tillsynsbesök av Riksantikvarieämbetet på två av våra statliga byggnadsminnen, Sträntemölla och Rågskär. Utifrån dessa besök kommer planer tas fram för den fortsatta fastighetsförvaltningen.

5.10.5 Arbetet med världsarv

Naturvårdsverket har ett ansvar som fokuspunkt för arbetet med de världsarv som framför allt är utpekade med kriterier för sina kulturvärden. Världsarvet Höga Kusten blev utsett till världsarv år 2000. Grunden till detta är den geologiskt sett snabba och stora landhöjningen efter den senaste inlandsisen. Höga Kusten utvidgades med Kvarkens skärgård 2006. Vi har också världsarvet Laponia som beslutades 1996 med kriterier bestående av den fantastiska unika storslagna naturen men också med den nomadiserande renskötseln och spåren av tidigare brukare av landskapet.

Höga Kusten förvaltas av Länsstyrelsen i Västernorrlands län och har ett samverkansråd med Kvarkens skärgård i Finland. Under 2017 har arbetet med en förvaltningsplan för den svenska delen blivit klar. Länsstyrelsen i Västernorrlands län får årligen bidrag från 1:3-anslaget för förvaltningen.

Laponia förvaltas av den ideella föreningen Laponiatjuottjudus som bildats av representanter från de 9 samebyarna i området, Gällivare och Jokkmokks kommuner, Länsstyrelsen i Norrbottens län samt Naturvårdsverket. Förvaltningen får årligen bidrag från 1:3-anslaget för sitt arbete med förvaltningen av världsarvet med de ingående naturskyddade områdena och naturum.

Naturvårdsverkets deltar i arbetet i styrelsen och partsrådet för Laponiatjuottjudus och bjuds in som adjungerad i förvaltningsrådet för Höga Kusten samt i samverkansgruppen för Höga Kusten/Kvarkens skärgård.

Naturvårdsverket samarbetar med Riksantikvarieämbetet när det gäller kontakterna med UNESCO. Under 2017 har vi tillsammans underrättat och svarat på frågor från UNESCO:s världsarvscenter om utvecklingen av ärendet kring en eventuell gruvetablering i Kallak, i närheten av världsarvet Laponia. Frågan har varit om gruvetableringen kan påverka de utpekade kriterierna för världsarvet.

5.11 Kunskapsstöd och uppföljning

5.11.1 Biogeografisk uppföljning av naturtyper och arter ger stöd till rapportering enligt art- och habitatdirektivet

De mest omfattande rapporteringarna inom området biologisk mångfald sker vart sjätte år och omfattar genomförandet av art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet. EU:s art- och habitatdirektiv omfattar ca 160 utpekade arter och ca 90 naturtyper (inklusive de arter som ingår i naturtyperna), som förekommer i Sverige och som Sverige åtagit sig att bevara. Ett krav från EU är att rapporteringen enligt direktivet fr.o.m. 2013 skall bygga på ett etablerat uppföljningssystem. För att komplettera informationen om arter och naturtyper som samlas in via miljöövervakningen genomförs inventeringar och övervakning inom programmet biogeografisk uppföljning. Detta genomförs i samråd med Havs- och vattenmyndigheten. Syftet är att kunna följa upp arters och naturtyper bevarandestatus och därmed tillgodose kraven på rapportering och bidra till att målen med direktivet nås så effektivt som möjligt. Resultatet från inventeringarna används också i uppföljningen av miljö kvalitetsmålen.

Tabell 46. Kostnader för biogeografisk uppföljning 2015–2017 (tkr).

År	2015	2016	2017
Kostnad	11 007	19 362	16 498

Under 2017 har inventeringar gjorts inom samtliga art- och naturtypsgrupper där det finns krav på rapportering enligt direktivet. Vi har utvecklat inventeringarna inom naturtypsgrupperna gräsmarker, fjäll och våtmarker samt för artgrupperna mossor, grod- och kräddjur, trollsländor och dykarskalbaggar. En satsning på att utveckla analysmetoder har även gjorts för att tillgodose kraven inför 2019 års rapportering enligt artikel 17 i direktivet. Arbetet är komplext och utförs i flera steg, bland annat för att vi ska bli rimligt säkra på att vi väljer effektiva metoder för de naturtyper och arter som är nya i miljöövervakningssammanhang. En särskild satsning som påbörjades under 2017 var att utveckla metod för e-dna på groddjur med syfte att utveckla effektivare inventeringsmetodik samt att tillsammans med länsstyrelser och Jordbruksverket diskutera utveckling av gräsmarksövervakningen.

5.11.2 Nationella Marktäckedata med många användningsområden

Naturvårdsverket har tagit initiativet till ett myndighetsgemensamt arbete för att ta fram en ny nationell kartering av marktäckedata (Nationella Marktäckedata). Bakgrunden är det behov av nationellt jämförbar och aktuell information om landskapet som är nödvändig för flera olika analyser och beräkningar. Karteringen baseras på att kombinera satellitdata med information från laser-scanningen av Sverige. I mindre utsträckning tar den stöd av befintliga kartunderlag. Bilder från det nya satellitparet Sentinel 2A/2B används. Sentinelerna ingår i det europeiska rymdprogrammet Copernicus som leds av ESA (European Space Agency).

Tabell 47. Kostnader för Nationella Marktäckedata 2015–2017 (tkr).

År	2015	2016	2017
Kostnad	0	0	3 586*

* Under 2017 var kostnaden 7,8 miljoner varav Naturvårdsverket stod för 5,8 miljoner (fördelat mellan 1:2, 1:3 och 1:15 anslagen).

Resultatet är en produkt med 24 tematiska klasser i tre hierarkiska nivåer. Utöver grundkarteringen ingår tilläggsattribut som exempelvis markanvändning, täckningsgrad och höjd på objekt (t.ex. träd och buskar) samt skogens produktivitet. En första version beräknas vara klar i början av 2019 med delleveranser under 2018. Data kommer att tillhandahållas enligt principen för öppna data. Från och med 2019 ska en förvaltningsorganisation etableras för att säkerställa en kontinuerlig uppdatering. Arbetet leds av Naturvårdsverket med stöd av en intressentstyrgrupp där Havs- och vattenmyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Skogsstyrelsen, Statistiska Centralbyrån, Sveriges Lantbruksuniversitet och Trafikverket ingår. För andra intressenter finns en referensgrupp som regelbundet får ta del av och kommentera resultatet. Genom länsstyrelserna sker en regional förankring och utvärdering innan den färdiga produkten publiceras öppet.

Produktionen är uppskattad till en kostnad av 16 miljoner kronor. Samtliga myndigheter i intressentstyrgruppen bidrar ekonomiskt, men huvuddelen av finansieringen kommer från Naturvårdsverket. Ett antal olika användningsområden har identifierats och några exempel där materialet kommer att användas är: statistik för skyddade områden (fördelning av markslag inom skyddade områden), statistik inom tätorter (till exempel grönyta per invånare), analyser för grön infrastruktur, ekosystemtjänster och påverkan i vattenmiljöer (till exempel näringsläckage) och brandriskanalyser.

5.11.3 Databaser och andra kunskapsstöd för åtgärder för värdefull natur, artbevarande och rapporteringar

1:3-anslaget finansierar flera kunskapsstöd som har en bred användning inom och utanför svensk naturvård. Ett viktigt område i detta sammanhang är hanteringen av naturdata. Anslaget har under 2017 bidragit till ett pågående arbete med målet att påskynda och modernisera denna hantering. Under året

har därför ett särskilt fokus varit på hanteringen av data om arter från bl.a. miljöövervakningen och detta arbete kommer att fortgå under 2018.

Tabell 48. Kostnader för vissa databaser och kunskapsstöd 2015–2017 (tkr).

	2015	2016	2017
Artportalen	6 394	13 000	10 600
ArtDatabanken (övrigt)	3 893	4 590	7 696

Källa: tabell 14, tillsammans med Marktäckedata ovan.

Flera kunskapsstöd tas fram eller vidareutvecklas av SLU på uppdrag av Naturvårdsverket. Under 2017 gick 10,6 miljoner kronor till Artportalen vid ArtDatabanken SLU. Artportalen samlar allmänhetens artobservationer och har under senare år utvecklats i syfte att bli mer robust och användbar i naturvården och för att kunna inkludera även organisationers insamlade data. Uppgifter från Artportalen bidrar till bland annat adaptiv förvaltning, arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter och underlag inom den fysiska planeringen.

Även annat underlag från ArtDatabanken till Naturvårdsverket och länsstyrelserna har finansierats via 1:3-anslaget, till exempel för arbetet med invasiva främmande arter och åtgärdsprogram för hotade arter, som beskrivs på andra platser i denna rapport. Förutom underlag som stöd för Naturvårdsverkets förberedande arbete inför rapporteringen enligt artikel 17, som beskrivs ovan, bekostar anslaget också stöd från ArtDatabanken för genomförandet av rapporteringen enligt artikel 12 i fågeldirektivet, det äldsta naturvårdsdirektivet, som omfattar ca 280 fågelarter. Naturvårdsverket har även bekostat Dyntaxa, en taxonomisk databas över Sveriges organismer, och Trädportalen, med uppgifter om skyddsvärda träd, samt bidragit till arbetet med den nationella Rödlistan som ArtDatabanken ansvarar för.

En tredje rapportering som anslaget bekostat underlag till, är den sjätte nationella rapporten till Konventionen om biologisk mångfald (CBD). Nytt inför denna rapport, som ska lämnas av regeringen senast i december 2018, är att den genomförs online. Anslaget finansierar också arbete med lokal och traditionell kunskap, bl.a. i form av kunskapsstöd i internationella förhandlingar i relation till artikel 8 i konventionen om biologisk mångfald, och medel har betalats ut till Centrum för biologisk mångfald (CBM) i detta syfte. Under 2017 har medel också betalats ut för att hantera traditionell kunskap i en nordisk IPBES-relaterad förstudie inom ramen för den mellanstatliga plattformen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Studien finansierades främst av Nordiska ministerrådet men Naturvårdsverket har via 1:3-anslaget bidragit till finansiering av projektledning och kommunikation. CBM har också på uppdrag från Naturvårdsverket och med finansiering från 1:3-anslaget arbetat med invasiva främmande arter samt (se kapitel 5.8.5) bl.a. med underlag till en strategi för odlingslandskapet som Jordbruksverket har huvudansvaret för. I begränsad omfattning har anslaget finansierat ett projekt i annat internationellt sammanhang, nämligen om sektorsintegrering av biologisk mångfald i Arktiska rådet.

Naturvårdsverket har i sin roll som vetenskaplig CITES-myndighet, finansierat framtagande av en internationell online-guide för listade arter av suckulenter. Naturvårdsverket har även bekostat en sammanställning av timmerproducerande trädarter som uppfyller listningskriterierna och utgör möjliga listningsförslag till CITES partsmöte (COP 18) 2019.

Andra underlag som detta anslag har bekostat användes för genomförandet av regeringsuppdraget om våtmarker samt till det pågående arbetet med att dokumentera EU:s gemensamma jordbrukspolitik (Common Agricultural Policy, CAP). I det senare fallet ingår bl.a. studier om resultat- och värdebaserade miljöersättningar och ekologiska fokusarealer i samverkan samt en utvärdering av modellen Swedish Agricultural Sector Model (SASM). Andra nya stöd är en ekosystemtjänstförteckning behjälplig bland annat i arbetet med grön infrastruktur samt en kunskapssammanställning om alternativa myggbekämpningsmetoder, vilken färdigställs under 2018. Slutligen har Jordbruksverket fått bidrag till Ängs- och betesmarksinventeringen, som bidrar med underlag till Naturvårdsverkets uppföljning av miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv.

6 Sysselsättningseffekter

I detta kapitel redovisas, enligt åiterrapporteringskravet Medelsanvändning och åtgärder för biologisk mångfald, punkt 6, vilka sysselsättningseffekter för kvinnor och män som användningen av anslag 1:3 och 1:15 gett upphov till. Detta kapitel av åiterrapporteringen har tagits fram av företaget WSP Sverige AB, 2018-02-14.

6.1 Bakgrund

Naturvårdsverket är i sitt regleringsbrev ålagt att redovisa vilka sysselsättningseffekter för kvinnor och män som användningen av sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (1:3 och 1:15) ger upphov till. I sin åiterrapportering av åtgärder för biologisk mångfald 2014–2016 redovisar Naturvårdsverket att åtgärder som genomförs under anslaget 1:3 tar ca 1 145 årsarbetskrafter i anspråk, medan åtgärder under anslaget 1:16 (som för år 2017 kallas 1:15) sysselsätter motsvarande ungefär 299 årsarbetskrafter.

Utöver dessa direkta sysselsättningseffekter ger anslagen även följdarbets-tillfällen i form av exempelvis underentreprenader vid ny- och ombyggnadsprojekt och i samband med juridiska tjänster vid värdering och försäljning av mark. Totalt år 2016 beräknades anslagen ge upphov till ca 1 550 helårsarbetskrafter, varav 562 för kvinnor.

6.2 Sakanslagen

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslag 1:15 Skydd av värdefull natur. Storleken på anslag 1:15 var år 2017 ca 1 268 miljoner kronor.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena ska kunna tillgängliggöras på ett tillfredsställande sätt. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur. Storleken på anslag 1:3 var år 2017 ca 935 miljoner kronor.

6.3 Syfte

Föreliggande studie syftar till att uppskatta storleken på såväl de direkta som indirekta sysselsättningseffekter som följer av användningen av anslagen.

6.4 Metod

Den metod som använts tidigare år har i stor utsträckning använts även i år. Under hösten 2017 tog WSP dock fram nya sysselsättningsmultiplikatorer för branscher och län. Dessa multiplikatorer har använts i årets beräkningar och skiljer sig alltså åt från tidigare år.

I samband med att multiplikatorerna uppdaterades togs även vägledningsdokument fram för att underlätta för framtida beräkningar av sysselsättningseffekter och förhoppningsvis göra dem mer jämförbara från år till år. Dessa vägledningsdokument har använts för att genomföra beräkningarna av sysselsättningseffekterna av sakanslagen år 2017.

6.5 Beräkningsresultat – hur har medlen använts år 2017?

Av det totala beloppet på ca 2 202 miljoner kronor har ca 1 088 miljoner kronor som använts för finansiella transaktioner (förvärv av mark, intrångsersättning, med mera) exkluderats från beräkningarna då de inte ger någon effekt på sysselsättningen.

Av sakanslag 1:15 har ca 165 miljoner kronor (13 %) använts i ändamål som haft effekter på sysselsättningen och för sakanslag 1:3 är motsvarande siffra 950 miljoner kronor (102 %)²³. I tabell 49 nedan visas sakanslagsförbrukningen och de beräknade sysselsättningseffekterna för år 2017. Totalt beräknas anslagen ge upphov till ca 1 292 helårsarbetskrafter, vilket är 258 stycken (eller 17 %) färre än föregående års (2016) resultat. 2017 års sakanslag var dock 4 % mindre än föregående års.

I samband med att de nya sysselsättningsmultiplikatorerna togs fram under hösten 2017 gjordes även en testberäkning av 2016 års sakanslag. I jämförelse med det ger 2017 års anslag upphov till ca 24 stycken (eller 2 %) färre helårsarbetskrafter med ett sakanslag som alltså var 4 % mindre än det för år 2016.

Tabell 49. Sakanslagsförbrukning år 2017 med de beräknade sysselsättningseffekterna.

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:15
Anslagsförbrukning 2017	934,7 miljoner kr	1 267,8 miljoner kr
Medel som ger upphov till sysselsättning	949,6 miljoner kr	164,7 miljoner kr
Medel som inte ger reala effekter på ekonomin	-18,2 miljoner kr	1 103,1 miljoner kr
Medel som utbetalats till internationella organisationer	3,2 miljoner kr	-
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	959	147
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	147	40
Total sysselsättningseffekt för kvinnor, helårsarbetskrafter	364 (32 %)	97 (51 %)

²³ Man går ca 15 000 000 kr plus på finansiella transaktioner. Dessa medel används sedan i ändamål som påverkar sysselsättningen, vilket resulterar i att summan blir större än det ursprungliga sakanslaget och uppgår till 102 %.

6.5.1 Branschfördelning

I tabellen nedan visas en uppskattning av hur de utbetalda sakanslagen fördelats i olika branscher. Endast de medel som anses ge upphov till sysselsättning har inkluderats.

För sakanslag 1:3 har majoriteten av beloppet gått till skogsskötsel företag (62 %). Medlen från sakanslag 1:15 har spridits något jämnare över fler branscher: myndigheter 55 %, drift och förvaltning av databaser 22 %, juridisk konsultverksamhet 8 % och ekonomisk konsultverksamhet (värdering av mark) 8 %. Värt att notera är att branschen Fastighetsförmedling enligt beräkningarna tilldelats väsentligt mindre medel än 2016. Det kan eventuellt bero på att SCB förra året hade ett separat uppdrag att koda SNI till alla mottagare, och att vi i år kan ha missat några bolag i sorteringen. Dessa medel har då sorterats till övriga konsultverksamheter och påverkar sysselsättningseffekterna och könsfördelningen marginellt.

Tabell 50. Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:15 över olika branscher år 2017²⁴.

Bransch	1:3	1:15
Viltvård; Inventering av rovdjur, mårhundsbekämpning etc.	8 %	0 %
Skogsskötsel och förvaltning	62 %	0 %
Tryckerier & produktion av material	0 %	0 %
Byggnation och ombyggnation av Naturum, entréer, leder etc.	10 %	0 %
Arrangemang av mässor, konferenser m.m.	0 %	0 %
Drift, utveckling och förvaltning av olika databaser	2 %	22 %
Fastighetsförmedling	0 %	3 %
Juridisk konsultverksamhet	0 %	8 %
Ekonomisk konsultverksamhet – Värdering av mark	0 %	8 %
Teknisk konsultverksamhet, kartering etc.	1 %	3 %
Veterinärverksamhet	1 %	0 %
Myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket m.m.	8 %	55 %
Intresseorganisationers arbete	1 %	0 %
Vetenskaplig forskning	7 %	0 %
Totalt	100 %	100 %

²⁴ Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %.

6.5.2 Regional fördelning

I tabell 51 nedan visas den uppskattade regionala fördelningen av sakanslag 1:3 och 1:15 för år 2017. En stor del (71 %) av medlen i sakanslag 1:3 har betalats ut till länsstyrelser och motsvarande fördelning har använts för det totala beloppet för sakanslag 1:3. Sakanslag 1:15 har fördelats efter storleken (i kr) på de markersättningar som betalats ut till respektive län under året.

Sakanslag 1:3 har fördelats relativt jämnt över länen och de flesta län har tilldelats mellan 3 och 7 % av de utbetalda medlen. Västra Götalands län sticker ut och är (precis som föregående år) det län som tilldelats störst del av beloppet, 11 % år 2017.

Sakanslag 1:15 är något mer ojämnt fördelat över länen. Blekinge, Jönköpings, Hallands, Kronobergs och Gotlands län tilldelades 1–2 % vardera medan 10 % fördelades till Norrbottens län.

Tabell 51. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:15 år 2017²⁵.

Län	1:3	1:15
Länsstyrelsen i Stockholms län	5 %	8 %
Länsstyrelsen i Uppsala län	3 %	4 %
Länsstyrelsen i Södermanlands län	4 %	3 %
Länsstyrelsen i Östergötlands län	6 %	3 %
Länsstyrelsen i Jönköpings län	3 %	2 %
Länsstyrelsen i Kronobergs län	2 %	2 %
Länsstyrelsen i Kalmar län	7 %	5 %
Länsstyrelsen i Gotlands län	4 %	2 %
Länsstyrelsen i Blekinge län	3 %	1 %
Länsstyrelsen i Skåne län	9 %	8 %
Länsstyrelsen i Hallands län	4 %	2 %
Länsstyrelsen i Västra Götalands län	11 %	6 %
Länsstyrelsen i Värmlands län	4 %	4 %
Länsstyrelsen i Örebro län	4 %	4 %
Länsstyrelsen i Västmanlands län	3 %	5 %
Länsstyrelsen i Dalarnas län	5 %	6 %
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	4 %	6 %
Länsstyrelsen i Västernorrlands län	3 %	5 %
Länsstyrelsen i Jämtlands län	5 %	6 %
Länsstyrelsen i Västerbottens län	6 %	5 %
Länsstyrelsen i Norrbottens län	7 %	10 %
Totalt	100 %	100 %

²⁵ Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %.

6.6 Sysselsättningseffekter

Sysselsättningsstatistik utgår från befolkningen i arbetsför ålder (16 år och äldre). I tabell 52 och 53 nedan visas den totala sysselsättningseffekten (direkt och indirekt) dels för sakanslag 1:3, dels för 1:15. Sysselsättningseffekten redovisas per bransch och länen har delats in i fyra kategorier: Stockholm, tjänstelän, tillverkningslän och län med blandad struktur. Detta är en ny indelning som togs fram under arbetet med uppdateringen av sysselsättningsmultiplikatorerna under hösten 2017. Andelen kvinnor som arbetar i respektive bransch baseras på data för år 2016 från SCB.

Sakanslag 1:3 beräknas fördela antalet sysselsatta relativt jämnt över de olika länstyperna, med undantag för Stockholms län som tilldelas en mindre andel. Majoriteten av de sysselsatta arbetar inom förvaltning och skötsel av skogsbruk följt av vetenskaplig forskning, arbete på myndigheter och viltvård. Fördelningen skiljer sig en del från den som togs fram förra året. Detta beror sannolikt på en kombination av saker: Dels kan anslaget ha fördelats annorlunda i år, dels påverkar den nya metoden för att fördela medlen på bransch, den nya länsfördelningen och de nya sysselsättningsmultiplikatorerna utfallet. 31 % av dem som sysselsätts av medlen beräknas vara kvinnor.

Tabell 52. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2017²⁶.

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor
Viltvård; Inventering av rovdjur	4	16	38	39	97	24 %
Skogsskötsel och förvaltning	42	141	183	247	612	24 %
Byggindustri – Byggnation av Naturum, leder, etc.	5	22	34	43	104	9 %
Konsultverksamhet	2	7	12	12	32	43 %
Fastighetsförmedling	0	0	0	0	0	
Veterinärverksamhet	0	1	2	2	6	80 %
Arbete på myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket etc.	4	22	37	35	98	57 %
Vetenskaplig forskning; bl.a. SLU och SVA	6	28	43	54	132	57 %
Intresseorganisationers arbete	1	5	8	10	25	43 %
Total sysselsättningseffekt	65	241	357	442	1 105	31 %
varav direkt sysselsättningseffekt	55	204	314	385	959	
varav indirekt sysselsättningseffekt	10	37	43	57	147	

²⁶ Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen.

Även sakanslag 1:15 beräknas fördela antalet sysselsatta relativt jämnt över de olika länstyperna, med undantag för Stockholms län som tilldelas en mindre andel. Den största andelen av de sysselsatta arbetar på myndighet följt av konsultverksamhet, vilket liknar fördelningen från föregående år. Av dem som sysselsätts beräknas 52 % vara kvinnor. Se tabell 53.

Tabell 53. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:15 år 2017²⁷.

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor
Viltvård; Inventering av rovdjur	0	0	0	0	0	
Skogsskötsel och förvaltning	0	0	0	0	0	
Byggindustri – Byggnation av Naturum, leder, etc.	0	0	0	0	0	
Konsultverksamhet	5	15	26	25	72	43 %
Fastighetsförmedling	0	0	1	1	2	39 %
Veterinärverksamhet	0	0	0	0		
Arbete på myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket etc.	9	24	43	36	112	57 %
Vetenskaplig forskning; bl.a. SLU och SVA	0	0	0	0	0	
Intresseorganisationers arbete	0	0	0	0	0	
Total sysselsättningseffekt	15	39	71	62	186	52 %
varav direkt sysselsättningseffekt	10	29	59	48	147	
varav indirekt sysselsättningseffekt	5	9	12	14	40	

6.7 Jämförelse över tre år

I tabell 54 och 55 redovisas sakanslagens utfall de senaste tre åren. Andelen av de sysselsatta som är kvinnor redovisades inte år 2015 och är därför inte med i tabellerna.

Eftersom beräkningsmetoden har förändrats är det svårt att jämföra resultaten över tid. År 2015 och 2017 går inte att jämföra. För år 2016 har sysselsättningseffekterna beräknats med både den gamla och nya metoden och båda resultaten har inkluderats i tabellerna för att underlätta jämförelsen med de andra åren.

²⁷ Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen

År 2016 var båda sakanlagen större än vad de var år 2015 och det återspeglas även i antalet sysselsatta som medlen genererat. År 2017 var istället sakanlagen något mindre än vad de var år 2016, vilket också resulterade i färre sysselsatta. Andelen kvinnor som sysselsatts av medlen har inte förändrats mellan år 2016 och 2017.

Tabell 54. Sakanslag 1:3 Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2015–2017.

År	2015	2016, gamla multiplikatorer	2016, nya multiplikatorer	2017
Anslagsförbrukning (miljoner kr)	734,8	952,1	952,1	934,7
Medel som ger upphov till sysselsättning (miljoner kr)	736,1	964,1	964,1	949,6
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	900	1 145	977	959
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	73	81	149	147
Total sysselsättningseffekt	973	1 226	1 126	1 105
Andel kvinnor	—	33 %	32 %	32 %

Tabell 55. Sakanslag 1:15 (tidigare 1:16). Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2015–2017.

År	2015	2016, gamla multiplikatorer	2016, nya multiplikatorer	2017
Anslagsförbrukning (miljoner kr)	954,4	1 343	1 343	1 267,8
Medel som ger upphov till sysselsättning (miljoner kr)	155,0	170,2	170,2	164,7
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	240	299	151	147
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	21	24	39	40
Total sysselsättningseffekt	261	325	190	187
Andel kvinnor	—	50 %	51 %	51 %

6.8 Referenser

Naturvårdsverket (2017). Återrapportering: åtgärder för biologisk mångfald 2014–2016. Naturvårdsverket rapport 6758, Stockholm 2017.

RAMS – Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB. (I Arbetskraftsundersökningen, AKU, är åldersfördelningen 15–74 år).

7 Nya och utvidgade nationalparker

I detta kapitel redovisas, enligt återrapporteringskravet Medelsanvändning och åtgärder för biologisk mångfald, punkt 7, arbetet med genomförandeplanen för planerade nya och utvidgade nationalparker

Under våren 2017 fattade riksdagen beslut om att utvidga Tivedens och Björnlandets nationalparker. Naturvårdsverket fattade därefter beslut om nya föreskrifter och nya skötselplaner för dessa nationalparker. Invigningar genomfördes i Tiveden i maj och Björnlandet i juni. Invigningarna var mycket lyckade och lockade stor publik. Björnlandets nationalpark hade under invigningsdagen ca 560 besökare. I den officiella invigningen i Tiveden deltog ca 600 personer samt 25 lokala organisationer och företag med utställningar och aktiviteter. Stora satsningar har gjorts på upprustning av befintliga och även nya entréer i dessa två nationalparker. Vandringsleder har utökats och förbättrats. Ledvägvisning, kartor, naturvägledning och informationsskyltar har genomgått stora förändringar med införandet av varumärket för Sveriges nationalparker.

Arbetet med att bilda en ny nationalpark i och kring sjön Åsnen i Kronobergs län pågår enligt projektplan. Naturvårdsverket har genomfört förhandlingar och köp av mark och vatten. Förslag till föreskrifter och skötselplan har arbetats fram i projektarbetsgruppen. Förslagen har remitterats och synpunkter har sammanställts. En hemställan med förslag till beslut om en ny nationalpark, har under hösten 2017 lämnats över till regeringen. Iordningställande av entréer, ledsystem samt information och naturvägledning pågår. Invigning av det som kommer att bli Sveriges 30:e nationalpark planeras till den 25 maj 2018.

Arbetet med att bilda nationalpark i området Vålådalen-Sylarna-Helags i Jämtlands län tog under 2017 ny fart. I arbetet läggs särskilt fokus på några centrala frågor som hänsynen till samiska rättigheter och vilken omfattning vissa former av friluftsliv (t.ex. jakt, fiske och snöskoterkörning) ska ha i en framtida nationalpark. Som en del i arbetet med samiska rättigheter har en samordnare för samiska frågor anställts inom projektet. Naturvårdsverket har även under 2017 hemställt till regeringen om att ändra i jaktförordningen så att det blir möjligt att i nationalpark under vissa förutsättningar skrämma eller vid behov döda stora rovdjur för att avbryta eller förhindra angrepp på ren. Målet är att i slutet av 2019 ha klargjort om det finns förutsättningar för en ny nationalpark i området.

Under 2017 har en förstudie genomförts där man tittat på förutsättningarna för att bilda en nationalpark av området kring Båsteträsk på Gotland. Innan de berörda parterna i processen; Region Gotland, Länsstyrelsen i Gotlands län, Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket, kan göra ett ställningsstagande om det är möjligt att gå vidare med att bilda en nationalpark behöver ytterligare några frågor utredas. En fördjupad förstudie planeras därför att genomföras under våren 2018.

Naturvårdsverket har också haft diskussioner med Länsstyrelsen i Stockholms län och med Skärgårdsstiftelsen om att starta arbetet med Nämndöskärgården som en ny nationalpark. Arbetet med att nå överenskommelser om markåtkomst har inletts under 2017.

8 Tabell- och figurförteckning

Tabell 1.	Budget och utfall för anslaget 1:15 perioden 2015–2017.	10
Tabell 2.	Antal beslut om bildande av naturreservat per år (2015–2017), arealer i hektar, statliga beslut.	12
Tabell 3.	Antal beslut om bildande av naturreservat per år (2015–2017), arealer i hektar, kommunala beslut.	12
Tabell 4.	Fördelning av naturmiljöer i naturreservat bildade under 2015–2017, arealer i hektar, statliga beslut.	13
Tabell 5.	Fördelning av naturmiljöer i naturreservat bildade under 2015–2017, arealer i hektar, kommunala beslut.	13
Tabell 6.	Antal beslut om statliga naturreservat*.	14
Tabell 7.	Ersättningar till markägare fördelat på olika objekt kategorier av skyddade områden, miljoner kronor.	14
Tabell 8.	Markersättningsslag, antal beslut/avtal och miljoner kronor.	15
Tabell 9.	Markersättningsslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, hektar.	15
Tabell 10.	Kringkostnader för områdesskyddet (tkr).	16
Tabell 11.	Antal naturvårdsavtal 2015–2017 fördelat på huvudsakliga objekt kategorier.	17
Tabell 12.	Kostnader för VIC Natur 2015–2017 (tkr).	17
Tabell 13.	Antal årsarbetskrafter, öppna ärenden och ärenden där markåtkomstfrågorna är lösta, men där beslut om naturreservat ej finns.	19
Tabell 14.	Övergripande fördelning av anslaget 1:3, 2015–2017, Naturvårdsverkets bokförda värden (tkr).	24
Tabell 15.	Utbetalda bidrag* till länsstyrelserna från 1:3-anslaget, Naturvårdsverkets bokförda värden (kr).	25
Tabell 16.	Bidrag och ersättningar för fastighetsförvaltning, 2015–2017 (tkr), Naturvårdsverkets bokförda värden.	27
Tabell 17.	Bidrag till länsstyrelserna samt stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden, 2015–2017 (tkr), Naturvårdsverkets bokförda värden.	28
Tabell 18.	Naturvårdsverkets bidrag till LIFE-projekt 2015–2017 (tkr).	29
Tabell 19.	Pågående LIFE-projekt år 2015–2017 som Naturvårdsverket medfinansierar.	31
Tabell 20.	Antal nya och pågående LIFE-projekt som Naturvårdsverket medfinansierar.	32
Tabell 21.	Bidrag till Gröna jobb 2015–2017 (tkr).	32
Tabell 22.	Fördelning av länsstyrelsemans, föreningen Laponiatjuottjudus och stiftelsen Tyrestaskogens faktiska medelsanvändning gällande skötsel av skyddade områden (tkr).	33
Tabell 23.	Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder och naturtyper 2015.	34
Tabell 24.	Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder och naturtyper 2016.	34
Tabell 25.	Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder och naturtyper 2017.	34
Tabell 26.	Antal registrerade åtgärder per kategori.	42
Tabell 27.	Medel till Miljösamverkan 2015–2017 (tkr).	43
Tabell 28.	Kostnader för LONA 2015–2017 (tkr).	44
Tabell 29.	Slutredovisade godkända LONA-projekt 2015–2017.	45
Tabell 30.	Åtgärds kategorier för LONA-projekt som beviljats bidrag 2015–2017.	45
Tabell 31.	Kostnader för kommunikationssatsning om ekosystemtjänster 2015–2017 (tkr).	48
Tabell 32.	Kostnader för biosfärområden 2015–2017 (tkr).	48

Tabell 33.	Kostnader för åtgärdsprogram för hotade arter 2015–2017 (tkr).	49
Tabell 34.	Antal åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.	50
Tabell 35.	Fördelning av kostnader för rovdjur och viltförvaltning 2015–2017 (tkr).*	52
Tabell 36.	Genomsnittlig uppskattning (%) under 2015–2017 av de totala inventeringskostnaderna fördelat på fem huvudpunkter.	56
Tabell 37.	Genomsnittlig uppskattning (%) under 2015–2017 av de totala kostnaderna som lagts på de olika rovdjursarterna.	56
Tabell 38.	Kostnader för arbete med invasiva främmande arter 2015–2017 (tkr).	58
Tabell 39.	Kostnader för myggbekämpning 2015–2017 (tkr).	60
Tabell 40.	Antal besök i Sveriges nationalparker.	66
Tabell 41.	Antal besök på webbplatsen sverigesnationalparker.se	66
Tabell 42.	Antal besök vid naturum.	69
Tabell 43.	Fördelning av länsstyrelsernas faktiska medelsanvändning för det statliga ledsystemet i fjällen (tkr).	72
Tabell 44.	Kostnader för lavinprognoser och fjällsäkerhet 2015–2017 (tkr).	73
Tabell 45.	Kostnader för terrängkörningsplaner 2015–2017 (tkr).	74
Tabell 46.	Kostnader för biogeografisk uppföljning 2015–2017 (tkr).	77
Tabell 47.	Kostnader för Nationella Marktäckedata 2015–2017 (tkr).	78
Tabell 48.	Kostnader för vissa databaser och kunskapsstöd 2015–2017 (tkr).	79
Tabell 49.	Sakanslagsförbrukning år 2017 med de beräknade sysselsättningseffekterna.	82
Tabell 50.	Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:15 över olika branscher år 2017.	83
Tabell 51.	Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:15 år 2017.	84
Tabell 52.	Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2017.	85
Tabell 53.	Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:15 år 2017.	86
Tabell 54.	Sakanslag 1:3 Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2015–2017.	87
Tabell 55.	Sakanslag 1:15 (tidigare 1:16). Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2015–2017.	87
Figur 1.	Tilldelning av 1:3-anslaget till länsstyrelserna, länsstyrelsernas uppväxling av anslaget genom LBP (Landsbygdsprogrammet) och genom andra aktörer.	50
Figur 2.	Fördelning av länsstyrelsernas kostnader för åtgärder i fält per åtgärdstyp.	51

Bilaga 1. Nya naturreservat 2017

Naturreservat, beslut om bildande 2017

Beslutsmyndighet kommun = kn, länsstyrelsen = lst

Län	Kommun	Namn	Beslutsmynd	Areal totalt	Areal land
AB	Norrtälje	Digermyren	lst	39	39
AB	Norrtälje	Gammalbyberg	lst	18	18
AB	Norrtälje	Grendalen	lst	50	50
AB	Norrtälje	Hundsjön	lst	73	70
AB	Norrtälje	Kråkmyren	lst	40	40
AB	Norrtälje	Myrbacken	lst	43	43
AB	Norrtälje	Småbodarna	lst	11	11
AB	Norrtälje	Österslumpen	lst	15	15
AB	Solna	Råstasjön	kn	40	30
AB	Sundbyberg	Lötsjön-Golfängarna	kn	27	21
AB	Värmdö	Karklö	lst	123	59
C	Tierp	Källarberget	kn	38	14
C	Uppsala	Anddalsglupen	lst	92	92
C	Uppsala	Bokaren	lst	24	24
C	Uppsala	Stora Branden	lst	53	53
C	Uppsala	Örby hagar	lst	25	25
C	Uppsala	Örnsätterskogen	kn	17	17
C	Östhammar	Granliden	lst	19	19
C	Östhammar	Kodödkärret	lst	105	105
C	Östhammar	Ugglan	lst	59	59
D	Flen	Björknäset	lst	81	34
D	Gnesta	Holmsjöskogen	lst	117	100
D	Gnesta	Vargmossarna	lst	299	297
D	Katrineholm	Västra Kulltorp	lst	89	54
D	Nyköping	Sigils bänkar	lst	96	96
E	Boxholm	Stortorp	lst	81	81
E	Finspång	Hjälmostorpe näs	lst	44	42
E	Finspång	Loreberg	lst	55	55
E	Finspång	Lotorp	lst	17	17
E	Finspång	Ormlångenskogen	lst	79	56
E	Finspång	Strussjöskogen	lst	60	55
E	Norrköping	Djupadalen	lst	21	21
E	Norrköping	Korpberget	lst	33	32
E	Norrköping	Stjärntorp	lst	13	13
E	Norrköping	Ämtefall	lst	28	28
E	Ydre	Kälemålen	kn	25	25
E	Ydre	Olstorpsbäcken	lst	4	3
E	Åtvidaberg	Åtvidsnäs	lst	85	82
F	Aneby	Åsens utmark	lst	13	13
F	Gislaved	Nennesmo	lst	84	83
F	Gislaved	Sandseboscogen	lst	114	108
F	Vetlanda	Linneåns mader	lst	34	33

Län	Kommun	Namn	Beslutsmynd	Areal totalt	Areal land
F	Värnamo	Bokedungen	Ist	9	9
F	Värnamo	Vinsta	Ist	16	16
I	Gotland	Burggathagen	Ist	62	62
I	Gotland	Bälsalvret	Ist	260	260
I	Gotland	Fjälängar	Ist	52	52
I	Gotland	Kistänge	Ist	4	4
I	Gotland	Maldes	Ist	10	10
I	Gotland	Siglajvs	Ist	84	84
K	Karlskrona	Östra Flymen	Ist	29	29
K	Sölvesborg	Hanö	Ist	376	193
K	Sölvesborg	Västra Näsnabben	Ist	10	10
M	Helsingborg	Gantofta	kn	10	10
M	Hässleholm	Lunden	Ist	9	9
M	Hässleholm	Norra Mellby	Ist	16	16
M	Hässleholm	Östra Ejaröd	Ist	15	15
M	Kristianstad	Bökenäset	Ist	122	121
M	Kristianstad	Fästan	Ist	50	50
M	Landskrona, Kävlinge	Lundåkrabukten	Ist	3 690	176
M	Lomma	Öresundsparken	kn	8	8
M	Simrishamn	Gislövs stjärna	Ist	12	12
M	Simrishamn	Västra Stenshuvud	Ist	8	8
M	Tomelilla	Södra Lökaröd	Ist	5	5
M	Östra Göinge, Osby	Nedraryd	Ist	22	22
N	Falkenberg	Boa	Ist	23	23
N	Halmstad	Fäberga	Ist	29	29
N	Kungsbacka	Tjuadal	Ist	28	28
N	Kungsbacka	Öxared	Ist	20	20
N	Laholm	Skogsgård	Ist	12	12
N	Varberg	Jällsjö	Ist	24	24
N	Varberg	Prästgårdsåsen	Ist	18	18
O	Ale	Skår	Ist	24	24
O	Dals-Ed	Stora Les branter	Ist	739	341
O	Hjo	Grevbäcks Ekhagar	Ist	68	35
O	Hjo	Norra Fågelås	Ist	56	30
O	Kungälv	Marstrand	Ist	986	483
O	Skövde, Skara, Falköping	Offerstenen	Ist	33	33
O	Tidaholm	Djupasjön	Ist	18	18
O	Trollhättan	Lilla Boda	Ist	87	87
O	Åmål	Brudkullen	Ist	13	13
S	Filipstad	Munkmossarna	Ist	568	533
S	Filipstad	Nordmarksmyrarna	Ist	252	247
S	Hagfors	Råda Stormosse	Ist	336	330
S	Kristinehamn, Storfors	Stor-Älgsjön	Ist	272	120
S	Torsby	Reito	Ist	83	82
S	Årjäng	Tegsnäset	Ist	223	152
S	Årjäng	Öjersbyn	Ist	144	144
T	Askersund	Kärramarken	Ist	107	106
T	Askersund, Laxå	Kroktärnarna	Ist	10	8

Län	Kommun	Namn	Beslutsmynd	Areal totalt	Areal land
T	Degerfors, Lekeberg	Kroksjöskogen	Ist	320	281
T	Hällefors, Ljusnarsberg	Nittälven	Ist	1 935	1 826
T	Laxå	Karamossen	Ist	512	498
T	Lekeberg	Kilaskogen	Ist	43	37
T	Lekeberg	Svenshyttan	Ist	29	29
T	Lindesberg	Stora Andsjöberget	Ist	41	41
T	Nora	Björkbergsbacken	Ist	14	14
T	Nora	Vena hage	Ist	16	16
T	Nora, Hällefors	Siksandshöjden	Ist	166	137
T	Örebro	Göksholm	Ist	117	85
T	Örebro	Holmstorp	Ist	12	12
T	Örebro	Rostorp	Ist	42	42
T	Örebro, Lindesberg	Kapellet	Ist	35	35
T	Örebro, Lindesberg	Stora Knattorpsmossen	Ist	196	193
T	Örebro, Nora	Bondabrobäcken	Ist	123	106
U	Arboga	Kuggenäs	Ist	36	31
U	Norberg	Rödmossen	Ist	14	14
U	Skinnskatteberg	Baggå	Ist	4	2
U	Skinnskatteberg	Örtjärnsskogen	Ist	110	109
U	Surahammar	Ulvsbomuren	Ist	437	379
W	Falun	Berg-Annas berg	Ist	31	31
W	Falun	Hornbobrändan	Ist	134	128
W	Falun	Isalanäset	kn	27	26
W	Falun	Lensberget	Ist	18	18
W	Falun	Lilltuppen	Ist	33	33
W	Falun	Långön	Ist	21	13
W	Falun	Ramsellskogen	Ist	313	296
W	Falun	Slogmyrloken	Ist	61	57
W	Falun	Tallbergsklitten	Ist	17	17
W	Gagnef	Skärklacken	Ist	24	24
W	Gagnef	Tandflytta	Ist	173	169
W	Ludvika	Gänsberget	Ist	52	52
W	Ludvika	Långmyran	Ist	7	7
W	Malung	Bötåberget	Ist	111	111
W	Malung	Sörbäcken	Ist	94	94
W	Malung	Öjsberget	Ist	67	67
W	Mora	Filiberg	Ist	582	564
W	Mora, Malung, Vansbro	Lödersjön	Ist	555	543
W	Norberg, Hedemora	Lilla Älgberget	Ist	5	5
W	Rättvik	Enån	Ist	210	196
W	Rättvik	Gärdsgruvan	Ist	38	38
W	Rättvik	Jutjärn	Ist	57	54
W	Rättvik	Kyrkberget	Ist	75	69
W	Säter	Nerigården	Ist	28	28
W	Vansbro	Marsjöberget	Ist	48	48
W	Vansbro, Leksand	Gönan	Ist	154	90
W	Älvdalen	Blocktjärnsåsen	Ist	602	590
W	Älvdalen	Knittarna	Ist	300	298

Län	Kommun	Namn	Beslutsmynd	Areal totalt	Areal land
W	Älvdalen	Rörtjärnkölen	Ist	559	547
X	Bollnäs	Ijungens gammelskog	Ist	23	22
X	Hudiksvall	Mössnäsudden	Ist	54	36
X	Hudiksvall	Stor-Drågåsen	Ist	97	97
X	Ljusdal	Hägenlammsmyran	Ist	485	375
X	Ljusdal	Tornmyran	Ist	191	188
X	Nordanstig	Björnåsen	Ist	54	54
X	Nordanstig	Kransarna	Ist	76	76
X	Nordanstig	Svarvtjärnsbergen	Ist	35	32
X	Ovanåker	Ålkarstjärnarna	Ist	788	729
Y	Härnösand, Kramfors	Habborsbergen	Ist	469	462
Y	Kramfors	Döraberget	Ist	16	16
Y	Kramfors	Vändåtbäckenskogen	Ist	126	126
Y	Sollefteå	Djupdalen	Ist	514	514
Y	Sollefteå	Lill-Brännkullen	kn	24	24
Y	Sollefteå	Mångmanskogens naturreservat	Ist	101	100
Y	Sollefteå	Snobergskogen	Ist	33	33
Y	Strömsund, Sollefteå	Kälberget	Ist	20	20
Y	Sundsvall	Edstaåsens naturreservat	Ist	40	40
Y	Sundsvall	Revaberget södra	Ist	4	4
Y	Örnsköldsvik	Storklocken	Ist	46	46
Z	Berg	Skärvagsdalen	Ist	171	171
Z	Bräcke	Lokmyran	Ist	85	85
Z	Bräcke	Stuguåberget	Ist	271	239
Z	Härjedalen	Getryggen	Ist	56	56
Z	Härjedalen	Gräsbäckkojan	Ist	157	152
Z	Härjedalen	Lill-Rånddalen	Ist	81	78
Z	Härjedalen	Sveduberget	Ist	90	90
Z	Härjedalen	Telebäckdalen	Ist	175	175
Z	Krokom	Oldklumpen	Ist	239	238
Z	Krokom, Östersund	Olanderbodarna	Ist	10	10
Z	Ragunda	Eldsjöbäcken	Ist	197	197
Z	Ragunda	Höksberget	Ist	56	56
Z	Ragunda	Långstrandberget	Ist	74	74
Z	Ragunda	Meån	Ist	39	39
Z	Ragunda	Storflohöjden	Ist	31	31
Z	Ragunda	Sälgedalsberget	Ist	35	35
Z	Ragunda	Vattenberget	Ist	31	31
Z	Strömsund	Nabben	Ist	30	28
Z	Strömsund	Näxåsen	Ist	56	56
Z	Strömsund	Ritjelsberget	Ist	182	182
Z	Strömsund	Rosenbergsråkarna	Ist	90	90
Z	Strömsund	Smalåbäcken	Ist	47	47
Z	Strömsund	Vackermyren	Ist	124	124
Z	Vilhelmina, Dorotea, Strömsund	Skåarnja	Ist	36 531	34 165
Z	Åre	Prästvallen	Ist	89	87

Län	Kommun	Namn	Beslutsmynd	Areal totalt	Areal land
Z	Åre	Stämpelhön	Ist	203	202
Z	Östersund	Byomsliden	Ist	11	11
Z	Östersund	Eliasbodarna	Ist	27	27
Z	Östersund	Huse	Ist	34	34
Z	Östersund	Loke	Ist	40	40
Z	Östersund	Meåsflon	Ist	38	38
Z	Östersund, Strömsund	Helvetesmyrkälen	Ist	14	14
AC	Bjurholm	Lagnäset	Ist	95	87
AC	Bjurholm	Mariebäck	Ist	19	19
AC	Dorotea	Kälberget	Ist	179	179
AC	Dorotea	Svartberget	Ist	157	154
AC	Dorotea	Trollklinten	Ist	370	364
AC	Lycksele	Navarträskliden	Ist	290	290
AC	Lycksele	Rönnåsliden	Ist	553	542
AC	Lycksele	Toskberget	Ist	35	32
AC	Lycksele	Trolltjärnen	Ist	302	273
AC	Lycksele, Bjurholm	Mustagumbuberget	Ist	207	207
AC	Lycksele, Åsele	Flatberget	Ist	860	857
AC	Nordmaling	Komyrbäcken	Ist	15	15
AC	Norsjö, Skellefteå	Borstaberget	Ist	21	21
AC	Skellefteå	Avanäset	Ist	714	176
AC	Skellefteå	Furuberget	Ist	27	27
AC	Skellefteå	Harakälen	Ist	128	128
AC	Skellefteå	Kniptjärnbäcken	Ist	58	58
AC	Skellefteå	Nörd-Forsberget	Ist	49	49
AC	Skellefteå	Stor-Tallberget	Ist	40	40
AC	Skellefteå	Sör-Degerberget	Ist	154	154
AC	Skellefteå	Sör-Svenerberget	Ist	115	115
AC	Skellefteå	Åbränna	Ist	51	51
AC	Åsele	Baksjönäs	Ist	31	31
AC	Åsele	Djupsjöbrännan	Ist	23	23
AC	Åsele	Grankullen	Ist	54	54
AC	Åsele	Lars-Larsberget	Ist	51	51
AC	Åsele	Middagsberget	Ist	13	13
AC	Åsele	Sörberget	Ist	96	95
BD	Arvidsjaur	Skirvo	Ist	343	337
BD	Boden	Långhedberget	Ist	51	51
BD	Jokkmokk	Anderviksrafinerna	Ist	105	105
BD	Jokkmokk	Miessaureape	Ist	80	80
BD	Luleå	Kunoöhallan	Ist	177	9
BD	Luleå	Sandöörarna	Ist	85	65
BD	Luleå, Piteå	Kallfjärden	Ist	16 016	384
Summa				84 103	59 388

Återrapportering

Åtgärder för biologisk mångfald 2015–2017

RAPPORT 6808

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6808-0
ISSN 0282-7298

I Naturvårdsverkets regleringsbrev för budgetåret 2017 anges att myndigheten senast den 31 mars 2018 ska redovisa till regeringskansliet (Miljö- och energidepartementet) hur medel inom anslagen 1:15 Skydd av värdefull natur och 1:3 Åtgärder för värdefull natur har använts och vilka resultat som uppnåtts 2015–2017.

Rapporteringen bygger på länsstyrelsernas redovisning, Naturvårdsverkets underlag och data från VIC Natur.

På uppdrag av Naturvårdsverket har en studie utförts om sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen, och den återfinns i kapitel 6 i rapporten.

